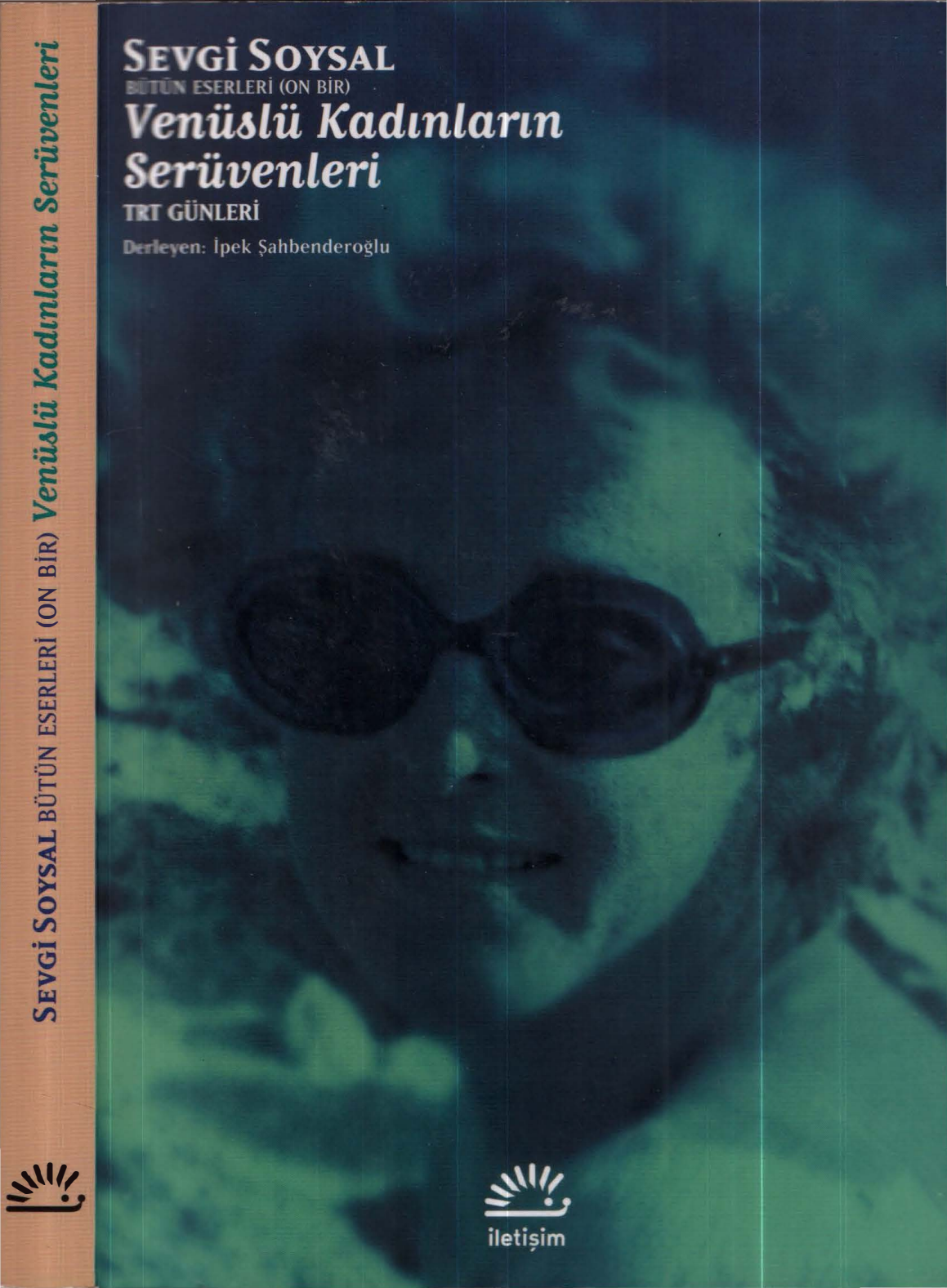

SEVGİ SOYSAL

BÜTÜN ESERLERİ (ON BİR)

Venüslü Kadınların Serüvenleri

TRT GÜNLERİ

Derleyen: İpek Şahbenderoğlu

iletişim

SEVGİ SOYSAL BÜTÜN ESERLERİ (ON BİR) *Venüslü Kadınların Serüvenleri*

İletişim Yayınları 2495 • Sevgi Soysal Bütün Eserleri 11
ISBN-13: 978-975-05-2213-0
© 2017 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1. BASKI 2017, İstanbul

EDİTÖR Bahar Siber
DİZİ KAPAK TASARIMI Bülent Erkmen
KAPAK UYGULAMA Suat Aysu
KAPAK FOTOĞRAFI Funda Soysal arşivinden
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Bahri Özcan
BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46
CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

SEVGİ SOYSAL

Venüslü Kadınların Serüvenleri

TRT Günleri

DERLEYEN *İpek Şahbenderoğlu*

iletişim

SEVGİ SOYSAL 30 Eylül 1936'da İstanbul'da doğdu. Aslen Selanikli mimar-bürokrat bir babayla Alman bir annenin, altı çocuğundan üçüncüsü olarak büyüyen Sevgi Yenen, 1952'de Ankara Kız Lisesi'ni bitirdi. Bir süre Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde arkeoloji okudu. 1956 yılında şair ve çevirmen Özdemir Nutku ile evlendi, birlikte Almanya'ya gittiler. Göttingen Üniversitesi'nde arkeoloji ve tiyatro derslerini izledi (1956-57). 1958'de Türkiye'ye döndü ve Korkut adını verdikleri bir oğlu oldu. Ankara'da Alman Kültür Merkezi ve İrtibat Bürosu'nda ve Ankara Radyosu'nda çalıştı (1960-61). Bu dönemde, toplum karşısında bireyin tedirginliğini öne çıkaran "yeni gerçekçilik" akımından izler taşıyan öykü ve yazıları *Dost*, *Yelken*, *Ataç*, *Yeditepe* ve *Değişim* dergilerinde yayımlandı (1960-64). 1961'de Ankara Meydan Sahnesi'nde Haldun Dormen'in yönettiği "Zafer Madalyası" adlı oyunda tek kadın rolünü oynadı. İlk öykü kitabı *Tutkulu Perçem*, 1962 yılında yayımlandı. 1965'te "Zafer Madalyası" oyununda tanıştığı Başar Sabuncu ile evlendi. Aynı yıl TRT'de program uzmanı olarak çalışmaya başladı. 1965-69 yılları arasında *Papirüs* ve *Yeni Dergi*'de öyküleri yayımlandı. Bu arada tezini vererek arkeoloji diplomasını aldı. 1968'de teyzesi Rosel'in kişiliğinden yola çıkarak, birbirine bağlı öykülerden oluşan *Tante Rosa*'yı yazdı. 1970'te kadın-erkek ilişkisi ve evlilik temasını işlediği ilk romanı *Yürümek*'le TRT Sanat Ödülleri Yarışması Başarı Ödülü'nü kazandı.

12 Mart, Sevgi Soysal'ın hayatı ve yazarlığı üzerinde derin izler bırakan bir dönem oldu. *Yürümek*, müstehcenlik gerekçesiyle toplatıldı ve Sevgi Soysal, kısa bir tutukluluk sürecinin ardından TRT'den ayrılmak zorunda kaldı. Anayasa Profesörü Mümtaz Soysal'la, Soysal'ın komünizm propagandası yaptığı gerekçesiyle tutuklu kaldığı Mamak Cezaevi'nde evlendi. Siyasal nedenlerle tekrar tutuklandı ve sekiz ay Yıldırım Bölge'de, iki buçuk ay da sürgüne gönderildiği Adana'da kaldı. Cezaevinde yazdığı *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti* adlı romanıyla 1974 yılında Orhan Kemal Roman Armağanı'nı kazandı. Kızları Defne Aralık 1973'te, Funda ise Mart 1975'te doğdu. Adana'da sürgünde bulunan bir kadının başından geçen olaylar etrafında 12 Mart'ı eleştirdiği romanı *Şafak*, 1975'te yayımlandı. Bu dönemde Anka Haber Ajansı ve İşçi Kültür Derneği'nin kuruluşunda rol aldı. *Politika* gazetesinde tefrika edilen cezaevi anıları *Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu* başlığıyla kitaplaştırıldı (1976).

Yakalandığı kanser hastalığı nedeniyle 1975 sonbaharında bir göğsü alındı. Hastalık izlenimlerini ve 12 Mart sonrası değişimi anlatan öykülerini topladığı *Barış Adlı Çocuk*, 1976'da yayımlandı. Eylül 1976'da bir ameliyat daha geçirdi ve tedavi için eşiyle birlikte Londra'ya gitti. Üzerinde çalıştığı son romanı *Hoş Geldin Ölüm*'ü tamamlayamadan, 22 Kasım 1976'da İstanbul'da öldü. *Politika* gazetesine yazdığı yazılar *Bakmak* (1977) adlı kitapta toplandı.

Sevgi Soysal'ın kırk yıllık bu kısa yaşamından geriye kalan eserlerinin yeniden yayımlanması, 12 Mart dönemine hapsedilemeyecek yazarlığına hak ettiği değeri vermek olacaktır.

İPEK ŞAHBENDEROĞLU 1984 yılında İstanbul'da doğdu. Kartal Burak Bora Anadolu Lisesi'nden 2002 yılında mezun oldu. Lisans eğitimini, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde 2006 yılında; yüksek lisans eğitimini ise aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda "Halid Ziya Uşaklıgil'in Edebî Tenkitleri" başlıklı yüksek lisans tezi ile 2010 yılında tamamladı. *Dil ve Edebiyat*, *Eşik Cini*, *Hürriyet Gösteri*, *Varlık* gibi sanat ve edebiyat dergilerinde Türk edebiyatı üzerine çeşitli yazı ve çalışmaları yayımlandı. Halen Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda, doktora eğitimine devam etmektedir.

İçindekiler

Sunuş · FUNDA SOYSAL - İPEK ŞAHBENDEROĞLU *7*

Önsöz · FÜSUN DEMİREL *27*

VENÜSLÜ KADINLARIN SERÜVENLERİ *31*

RADYO OYUNLARI *109*

Bayram Sabahı *111* · ***Bayram Ziyaretine Giderken*** *123*
Bayram Ziyareti *133* · ***Bayram Biterken*** *147* · ***Curcuna*** *159*

RADYO PROGRAMCILIĞI ÜZERİNE *173*

Eğitici Radyo Üstüne Konuşmalar I *175* · ***Eğitici Radyo Üstüne Konuşmalar II*** *187* · ***Eğitici Radyo Üstüne Konuşmalar III*** *195* · ***Eğitici Radyo Üstüne Konuşmalar IV*** *205* · ***Radyo ve Televizyon Yayınları Yapımcılarının Amaçları ve Uymaları Gereken İlkeler*** *215* · ***Beş Telefon Dinleyicisi Arasında*** *227*

BİR ROMANIN HATIRATI: *YÜRÜMEK* *231*

KİTAPTA YER ALAN METİNLERİN KÜNYE BİLGİLERİ *241*

EKLER *243*

SUNUŞ

FUNDA SOYSAL - İPEK ŞAHBENDEROĞLU

Sevgi Soysal'ın edebi mirasını mümkün olduğunca eksiksiz ortaya koyma çabasının ilk adımını 2014 yılında atmış, 1972'de Adana sürgününden *Yeni Ortam*'a yolladığı "Güneyden Mektuplar"ı, 1973'te Hatice Hanım karakterini yarattığı *Yenigün* yazılarını ve 1976'da yayımlanan *Bakmak* derlemesine dahil olmamış *Politika*'daki köşe yazılarını *Türkiye'nin Kalbi, Kabul Günleri: Gazete Yazıları* adıyla kitaplaştırmıştık. Bülent Ecevit'in 1975 yılı Amasya Mitingi ve 1976 yılında gerçekleştirilen "Evlat Acısına Son Mitingi"ne dair yazdığı izlenim yazılarını da içeren bu kitap, bizi gazeteci Sevgi Soysal ile tanıştırmıştı.

Elinizdeki kitap ise, söz konusu çabanın ikinci adımı. Sevgi Soysal'ın TRT günlerine ait çeşitli oyun, metin ve yazılarını içeriyor. Ancak kitabın içeriğine değinmeden önce, bu kitabın çerçevesi olarak belirlediğimiz TRT ve Sevgi Soysal'ın oradaki çalışma hayatı üzerine biraz bilgi vermekte fayda var.

1961 Anayasası'nın radyo ve televizyon yayınlarının idaresinin özerk bir kamu iktisadi kuruluşuna verilmesi hük-

mü gereğince, 1 Mayıs 1964 tarihinde yürürlüğe giren 359 sayılı kanunla kurulan Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu (TRT), 1960'lı yılların sembol kurumlarından biri sayılır. TRT'nin kurulduğu bu yılda, Sevgi Soysal da Ankara Radyosu'nda sabahları yayınlanan kadın kuşağı için metin yazmaya başlar. 8 Temmuz 1973 tarihli *Yenigün* gazetesinde "12 Mart'tan Sonra TRT'den Ayrılanlar" köşesinde, onu TRT'ye getiren yolu şöyle tarif eder:

> • Okul bittikten sonra amatör tiyatroculuğa başladım. Meydan Sahnesi'nde "Zafer Madalyası" adlı oyunda oynadım. Bundan sonra tiyatro ile ilişkim çevirmen olarak sürdü hep.
>
> • *Peki, ilk çeviriniz?*
>
> – Max Frisch'in "Don Juan ve Geometri Aşkı" Devlet Tiyatrosu'nda oynandı. Sonra çevirilere devam ettim. Bu arada *Değişim*, *Dost* gibi edebiyat dergilerinde yazılar yazdım. Ha, bu arada belli başlı bir işim de vardı. Alman Kütüphanesi'nde çevirmen-danışman olarak çalışıyordum o zamanlar. Daha sonra Alman Büyükelçiliği'nde de çalıştım; çevirmenlik yaptım.
>
> • *TRT'ye girmek nereden aklınıza geldi?*
>
> – Alman Büyükelçiliği'nde çalışırken radyo için sohbetler yazıyordum. Kadın saatiyle ilgiliydi bunlar.
>
> • *Birkaç program adı verebilir misiniz, hatırladıklarınızdan?*
>
> – Çok zaman geçti aslında, ama şunlar vardı galiba: "Mutsuz Kadınlar", "Bugünün Kadını", "Venüslü Kadınlar".

Kurum-içi bir yapılandırma sürecinde hazırlamış olduğunu tahmin ettiğimiz özgeçmişinde (Bkz. EK 1), 1964-66 yılları arasında Ankara Radyosu "Günümüz, Sorunlarımız" saati için sürekli sohbetler yazdığı ve "Mutsuz Kadınlar" ve

"Venüslü Kadınlar" adlı iki telif programının yayınlandığı bilgisi yer alır. *Yenigün'deki* söyleşinin sonunda, "Oldukça başarılı programlardı bunlar, değil mi?" sorusuna "Öyle derlerdi..." diye cevap verir, "sonra 1965'te program uzmanı olarak çalışmaya başladım TRT'de," diye de ekler. Elimizdeki 1970 tarihli intibak çizelgesi de bu konudaki bir belge niteliğinde. Çizelgedeki "işgal ettiği kadronun unvanı" hanesi, "Genel Müdürlük, Merkez Program Dairesi Başkanlığı, Program Uzmanı" diye doldurulmuş; ilk defa, sözleşmeli olarak hizmete girdiği tarih 18.10.1965 diye belirtilmiş; program uzmanı görevine başlama tarihi ise 1.12.1966. Yine bu belgede, memuriyete girişte lise olan öğrenim derecesinin, memur iken 1966-67 yaz döneminde Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nden aldığı derece ile yüksek okul seviyesine çıktığı bilgisi var. (Bkz. EK 2)

O yıllarda TRT Ankara Radyosu Eğitim Yayınları'nın başında bulunan Serpil Erdemgil, Sevgi Soysal'la ilk tanışmasını söyle anlatır: "'Merhaba,' diyerek odamın kapısını aralayan, o biraz çekingen, güleç yüzle TRT'nin kurulduğu günlerde karşılaştım ilk kez. İçeri girip kendini tanıttı: "Ben Sevgi, Venüslü Kadınlar'ın program metnini getirdim." Erdemgil, "Venüslü Kadınlar"ı, "içeriği, yapım tekniğiyle solukları kesecek kadar yaratıcı, güzel ve parlak bir diziydi... yeni metinlerini göreceğim anları iple çeker olmuştum," diye hatırlar. 60'lı yılların sonlarına doğru ise Midhat Paşa Caddesi 37 numaradaki Genel Müdürlük binasının en üst katında "aynı odayı paylaşarak yepyeni ve heyecanlı bir çalışma ortamı" yaratırlar. Prodüktörlük sınavlarını birlikte değerlendirip jürilere katılır, kurslarda dersler verip geleceğin yapımcılarını şevkle yetiştirirler.[1] *Yenigün'*deki daha önce bahsettiğimiz söyleşide de TRT bünyesinde programcı yetiştirmek

1 Serpil Erdemgil, "Yazı Masası", *Radyo Konuşmaları, Hoş Geldin Ölüm*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, s. 9-10.

için düzenlenen kurs çalışmalarında öğretmenlik, Basın Yayın Yüksek Okulu'nda ek görev olarak eğitmenlik, program planlaması ve denetimi gibi görevler üstlendiğinden bahsediliyor; bir radyo üniversitesi kurulması için çalıştığını da biliyoruz. 1970'de TRT'ye giren Necla Zarakol'un hatırında ise, açılmaması için eteğini mandalla tutturarak bisikletiyle işe gelen bir Sevgi Soysal kalır. Ankara'nın en merkezî yerindeki bu iş hayatı; güzel öğle yemekleri, hatta Ankara Oteli'nin havuzundaki yüzme prgramları ve iş çıkışı gidilen tiyatrolar ile canlı bir sosyal hayat sürdürmesine ve sıkı gözlemciliğine fırsat sunar. *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti* romanı için, TRT'de çalıştığı yılların gözlemlerinden doğmuştur demek herhalde yanlış olmaz. Düzenli bir iş hayatı, hem onun kendi ayakları üstünde durmasını sağlamış hem de bu önemli kurumda edindiği tecrübeler, mutlaka siyasal ve toplumsal bilincinin biçimlenmesinde rol oynamıştır. Kısacası, 29 yaşındayken başladığı ve ancak altı yıl süren bu memuriyet hayatının, Sevgi Soysal'ın yaşam çizgisinde şimdiye kadar pek de üzerinde durulmayan kritik bir dönem olduğuna hiç şüphe yoktur.

TRT ve özellikle de kurumun lokomotifi sayılan Ankara Radyo ve Televizyonu, o yıllarda Türkiye'de hem öncü konumunda hem de diğer bir özerk kurum olan üniversitelerle birlikte sürekli hedef tahtasındaydı. 4 Mayıs 1964'te, yeni yasa uyarınca oluşturulan yedi kişilik yönetim kurulu tarafından oybirliği ile seçilerek göreve başlayan ilk genel müdür Adnan Öztrak, yayımladığı ilk genelgede kurumun çizgisini şu ifadelerle belirlemişti: "Kurumumuz, asrımız medeniyetinin insanlık âlemine kazandırdığı en mükemmel ve en tesirli araçları... Anayasanın dayandığı temel görüş, ilke ve niteliklere uygun düşünce tarzını geliştirici bir zihniyetle ve Türk toplumunun çağdaş uygarlık seviyesine erişmesi amacını güden, Atatürk devrimlerini ve

bu devrimlerin getirdiği dünya görüşü ve yaşama tarzını yerleştirici ve geliştirici bir tutumla, deruhte ettiği hizmetlerde kullanmakla yükümlüdür." En mükemmel ve tesirli araçlar arasında, mutlaka o yılların Türkiye için en önemli teknolojik yeniliği olan televizyon yayınlarından bahsetmek gerekir. 1962 yılında Türk Dışişleri ile yapılan bir anlaşma ile Batı Almanya, Türkiye'de televizyon yayınlarının başlaması için teknik destek ve eğitim vermeyi taahhüt etmiş, bu yoldaki çabalar neticesinde 1966 yılında Ankara'da ülkenin ilk televizyon stüdyosu kurulmuştu. 1961-1962 yıllarında Alman Kütüphanesi'nde, 1963-1965 yıllarında da Alman Büyükelçiliği Kültür Ataşeliği'nde çalışan Sevgi Soysal'ın Ankara Radyosu'na girmesinde, bu dönemde 1950'lerin Amerikancılığının yerine etkisini hissettiren bu Alman etkisi ve Almancadan çeviri yapabilecek eleman ihtiyacı da rol oynamış olabilir. 1968 yılı Ocak ayı sonunda Ankara'dan ilk televizyon yayını yapıldı ve böylece kuruluşundan beri Türkiye Radyoları olarak hizmet veren TRT, kısaltmasının sonundaki T'yi de hayata geçirmiş oldu. Öyle ki 1969 Temmuzu'nda, ABD'li astronotların aya ayak basmasının film olarak banttan gösterileceği duyurulduğunda, İstanbul'dan pek çok insanın yayını izlemek için Ankara'ya geldiği bilinir.

Ancak başarının diğer yüzünde TRT'nin tartışmalı konumu vardır. Daha en baştan, kurum içerisinden, yedi kişilik yönetim kurulunun yasa gereğince TRT çalışanları arasından seçilmesi gereken iki üyesinin çalışanlarca seçilmeden belirlenmesi üzerine eleştiriler dile getirilir. Ancak asıl sert eleştiri, kurum dışından yükselir. Daha ilk günlerde, TRT'nin siyasal partiler konusunda taraflı davrandığı, yayınların milliyetçi nitelikte olmadığı, komünizm propagandası yapıldığı, genel müdürün astronomik boyutlarda aylık aldığı gibi iddialar ortaya atılır. 1965 seçimleriyle işba-

şına gelen Başbakan Süleyman Demirel, hükümet programını okurken TRT yasasının değiştirileceğini söylediğinde, genel kurulun sağ tarafındaki vekiller tarafından ayakta alkışlanır.[2]

Bu yeni dönemde Adnan Öztrak, TRT özerkliğinin titiz ve ödün vermez bir savunucusu olarak görülür; Maliye müfettişleri ve TRT'nin o yıllarda bağlı olduğu Turizm Bakanlığı'nın denetimine karşı koyar, 1968 yılı bütçesi görüşmeleri sırasında TRT ve Anadolu Ajansı Başbakanlığa bağlanınca da, bu kez Başbakanlığa bağlı Yüksek Denetim Kurulu'nun çalışmalarını kısıtlar. Öztrak, hükümetin çeşitli tasarruflarını özerkliği zedelediği gerekçesiyle yargı organlarına başvurarak iptal ettirir; 1969 Temmuzu'nda TRT'nin mali özerkliği Anayasa Mahkemesi'nce de tescil edilir.

Ancak Mayıs 1969'da yenilenen TRT Yönetim Kurulu seçimleri ile bu kez kurum içerisinden Öztrak'a karşı genç ve yenilikçi bir rüzgâr esmeye başlar. Yönetim kuruluna "Emil Galip Sandalcı, Muammer Sun, Sunuhi Cav gibi genç, devrimci, kolay kolay hizaya gelmeyen 'çetin ceviz' isimler" girer; önceden de yönetim kurulu üyesi olan Ankara Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Uğur Alacakaptan TRT yönetiminde köklü değişikliklerden yana bir kişi olarak bilinir; yönetim kurulu başkanlığına getirilen Prof. Suat Sinanoğlu ise "genç kanadı desteklemek eğiliminde bir kişidir."[3] Bu rüzgâr, etkisini 10 Kasım 1969'da televizyonda yayınlanan 10 Kasım

2 Belirtmek gerekir ki 1965 seçimleri öncesinde görev başında bulunan Suat Hayri Ürgüplü Hükümeti'nin Turizm ve Tanıtma Bakanlığı da yeni bir TRT yasa tasarısı açıklamış; tasarı Bakanlar Kurulu gündemine gelmişti. Bu bölümdeki bilgiler, kurumun bu dönemine dair önemli bir başvuru kaynağı olan Jülide Gülizar'ın *TRT Meydan Savaşı* adlı kitabına dayanmaktadır. Jülide Gülizar, *TRT Meydan Savaşı*, Ümit Yayıncılık, Ankara, Ocak 1995, s. 23-24.

3 Bu ifadeler, "sarı çizmeli" mahlasıyla *Dost* dergisinin Aralık 1969 sayısında yayımlanan bir yazıdan alınmıştır. "TV'de 10 Kasım ya da Havanda Su Dövmek," *Dost*, sayı 62, cilt 22, Aralık 1969, s. 4. Çeşitli ipuçları, bu yazının Sevgi Soysal tarafından yazıldığı izlenimi verse de, emin olamadığımız için, yazıyı bu derlemeye dahil etmedik.

özel programında gösterir; Kerim Afşar'ın tok sesiyle Atatürk'ün en devrimci sözlerinin okunmasıyla başlayan program, "Atatürk Devrimlerine Genel Bir Bakış" başlıklı açık oturumla devam eder; son olarak da Cumhuriyet'in onuncu yılında Atatürk tarafından Sovyet rejisör Sergey Yutkoviç'e hazırlatılan "Türkiye'nin Kalbi Ankara" belgeseli gösterilmeye başlanır. Bu yayın, bizzat stüdyoya gelen Genel Müdür Adnan Öztrak'ın emriyle "filmin en heyecanlı yerinde" kesilerek durdurulur. Programın içeriğinden haberi olmadığını iddia eden Öztrak, TRT Program Daire Başkanı Mahmut Tali Öngören'i işten derhal el çektirmekle kalmaz, aynı zamanda hem Ankara Savcılığı'na başvurarak suç duyurusunda bulunur hem de idari soruşturma emri verir. Kimilerine göre bu, iki ateş arasında kalan Öztrak'ın "belli bir tutum içinde iktidar kanadına yaslanmayı, oraya şirin görünmeyi deneme"[4] çabasıdır. Her ne kadar Öztrak'ın bu girişimleri, TRT Yönetim Kurulu'nun direnişi ve filmin yasaklanmadığının ortaya çıkmasıyla atlatılsa da,[5] Öngören de, Öztrak da 12 Mart sonrasında TRT'den kesin olarak uzaklaştırılacaklardır. 1977 yılında "TRT Direniyor" başlığıyla *Cumhuriyet* gazetesinde yazdığı bir yazıda, Öngören, Sevgi Soysal'ın 12 Mart öncesinde TRT bünyesindeki tavrını şu cümlelerle ifade eder: "...12 Mart döneminden önce, benim aklımda doğru kaldıysa, radyolar arası yedinci koordinasyon kurulunda TRT özerkliğinin salt üst düzey yöneticilerinde toplandığı görüşün[ü ilk kez ifade eden] ve bu özerkliği de salt kendi çıkarları açısından uygulamaya başlayan

4 *A.g.e.*, s.15. Bu görüşün dile getirildiği sarı çizmeli imzalı makale, Öztrak'ın programın içeriğinden haberdar olmadığı iddiasını içeriden bir gözün anlatımıyla çürütür.

5 Savcılık tahkikatı takipsizlikle neticelenir. TRT dahilinde, teftiş heyetinin hazırladığı fezleke disiplin kuruluna havale edildikten sonra, Program Daire Başkanı Mahmut Tali Öngören bir yıl kıdem indirimi, Prodüktör Tuna Yönder ile Varlık Özmenek de üçer ay kıdem indirim cezası ile cezalandırılırlar. Yaptıkları itirazlar kabul edilmeyince, 17.5.1971 tarihinde cezalar kesinleşir.

en üst düzey TRT yöneticilerine ilk kez karşı çıkan Sevgi Soysal olmuştu..."[6]

Ancak bir ihtimal, Sevgi Soysal'ın bu ilk itirazının nedeni, Serpil Erdemgil'in hazırladığı, "Erzincan'ın bir köyünde çocuğunu Tanrı'ya adayarak kurban eden bir adamın mahkeme tarafından verilen cezasının, dinsel inançlarının bütünlüğü, güçlülüğü gerekçesiyle temyiz tarafından hafifletilmesini de ele alan" bir belgeselin yayınlanıp yayınlanmaması ile ilgilidir. Serpil Erdemgil şöyle anlatıyor: "TRT'nin o sıralarda üye olduğu Asya Yayın Birliği, ABU'da temsilini sağlayacak bir belgesel arandığında, Sevgi'nin daha önce yayınına izin verilmeyen programım 'Mızrap Çocuk' için gösterdiği çaba, belgeselin bir gün ansızın yayınlanmasıyla sonuçlandı." Belgesel, TRT'ye ABU'dan ödül kazandırır;[7] ancak her halükârda "70'li yıllar geldiğinde, sansür ve baskılar karabasana dönüş[mektedir]."[8]

TBMM zabıtlarından izlendiğinde, örneğin afetler sonrasında halkın durumunu açıklıkla ortaya koyan çalışmaları için takdir gören TRT'nin, özellikle köy hayatına yönelik programlarda "servet düşmanlığı" yaptığı gibi suçlamalara uğradığı görülür. 1970'te TRT kurumunun bilançosunun ibrası görüşmeleri sırasında, hükümet adına konuşan devlet bakanı, Anayasa Mahkemesi'nden dönmeyecek, ama "devletin temellerine dinamit koyulmasına mâni olacak tedbirlerin"[9] alınması konusunda kararlı olduklarını söyler. Yine aynı görüşmelerden anlaşıldığına göre, TRT bu yıllarda zarar değil, 15-25 milyon lira gibi miktarlarda kâr eden bir kuruluştur.

12 Mart Türkiyesi'nde ise, TRT deyim yerindeyse artık

6 Mahmut T. Öngören, "TRT Direniyor", *Cumhuriyet*, 4 Nisan 1977.

7 Hikâye, yıllar sonra da bu kez Başar Sabuncu'nun senaryosunu yazdığı, Atıf Yılmaz'ın yönettiği "Adak" (1989) filmiyle sinemaya da aktarılacaktır.

8 Erdemgil, s.10.

9 Millet Meclisi 3. Dönem Zabıt Tutanakları, cilt 2, Birleşim 40, s. 829, 4.2.1970.

"topun ağzındadır." CHP'den istifa ettirilen Nihat Erim, "tarafsız" başbakanlığının daha ilk haftalarında 1961 Anayasası'nın Türkiye için "lüks" olduğunu söyler. 12 Mart döneminde Nihat Erim'in balyozunun ilk ve çok önemli darbesi TRT'nin özerkliğinin üstünde patlar.[10] Zaten "sabahları köy saati programını dinlediğim zaman tüylerim ürperiyor" diyenlerden biri de odur.[11] 1972 Şubatı'nda yürürlüğe girecek yeni TRT yasasında, "özerk" bir kamu tüzel kişiliği ifadesi, yerini "tarafsız" kelimesine bırakır. Artık TRT genel müdürü yönetim kurulunca seçilmeyip, Bakanlar Kurulunca atanacak, gerekli görüldüğünde de görevden alınabilecektir. Yeni oluşturulan TRT seçim kurulunun dört üyesini de Cumhurbaşkanı atayacak, beşincisi ise Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri olacaktır.

12 Mart ile TRT'nin yaşadığı dönüşümü sırf idari özerklik boyutuyla ele almak yeterli olmaz. Nihat Erim, hükümet programında, bir yandan televizyonu köylere kadar ulaştırma vaadinde bulunurken, diğer yandan da TRT "milli olacaktır, Türkiye Cumhuriyeti'nin TRT'si olacaktır"[12] der. Yeni kanun hazırlanıncaya kadar, çare olarak, 13 Mayıs 1971 tarihinde çıkarılan 1402 sayılı Sıkıyönetim kanun tasarısının 3. maddesinin (b) bendi ile TRT dahil olmak üzere her çeşit araçla yapılan yayınlara sansür yapılabilmesi kabul edilir. Haziran ayına gelindiğinde, Türk-İş Genel Sekreteri'nin yapılacak anayasa değişikliklerine Türk-İş'in karşı olduğunu belirttiği demeci, Türkiye Radyoları ve Ankara Televizyonu haber bültenlerinde yer almaz; Ankara milletvekili Orhan Birgit'in soru önergesine devlet bakanının verdiği ceva-

10 İfade, Jülide Gülizar'ın *TRT Meydan Savaşı* adlı kitabından aynen alınmıştır. s. 48.

11 Millet Meclisi 3. Dönem Zabıt Tutanakları, cilt 14, Birleşim 118, s. 551, 23.6.1971.

12 Millet Meclisi 3. Dönem Zabıt Tutanakları, cilt 12, Birleşim 81, s. 456, 5.4.1971.

ba göre demeç, Sıkıyönetim Komutanlığı'nın TRT'de bulunan temsilcisi tarafından günün şartlarına göre değerlendirilmiş ve sakıncalı görülmüştür.[13]

İşte TRT'nin yaşadığı bu keskin dönüşüm, Sevgi Soysal'ın hayatını da neredeyse bir bıçak keskinliğiyle böler. 1970 Aralık ayında kendi cebinden para vererek bastırdığı *Yürümek* romanı, 1971'in Şubat ayında açıklanan TRT Sanat ve Bilim Ödülleri Roman Yarışması'nda Başarı Ödülü'ne layık bulunur. Ancak 12 Mart ile birlikte roman, Sevgi Soysal'ın deyimiyle "yayalıktan kurtulup motorize olarak akıl almaz hızda ilerleyen bir tank"a dönüşür ve bu ödül, iki yıl sürecek bir cezalandırma döneminin başlangıç ilamı haline gelir.[14] "Bu Meclisin ayırdığı paralarla, hangi jüriler, bu ahlâksız kitapları, bu seviyesiz kitapları, bu seciyesiz yazarları Türk Milletine daha ne kadar reklam edeceksiniz?"[15] diye sorar bir milletvekili Meclis'te ve kitap, sıkıyönetim tarafından müstehcenlik suçlamasıyla toplattırılır. Sanki TRT'ye yönelik birikmiş bütün hınç, kapağında tıpkı elinizdeki kitabınkine benzer bir resim bulunan romanın ve yazarının üzerine zemberekten boşalırcasına boşalır.[16] Kısa bir süre sonra,

---

13 Millet Meclisi 3. Dönem Zabıt Tutanakları, cilt 16, Birleşim 139, s. 229-230, 29.7.1971.

14 İfade, bu kitabın son metni olan "Bir Roman'ın Hatıratı"nda yer alır. *Yürümek* romanının yargılanma ve toplatılma süreçlerini belgeler eşliğinde ele alan bir makale için bkz: İpek Şahbenderoğlu, "'Durmak Bilmeyen Hain' Bir Roman: *Yürümek*", *Deli Kadın*, sayı 8, Aralık 2015, s. 6-13.

15 Millet Meclisi 3. Dönem Zabıt Tutanakları, cilt 14, Birleşim 118, s. 551, 23.6. 1971.

16 "Geçen yıl 'Kamu İktisadi Devlet Teşebbüsleri Karma Komisyonu' toplantılarından birinde, elliye yakın milletvekili, bir hayli gazeteci ve de görevli önünde, bir öğle sonrası komisyon üyeleri arasından -hemen de herkesi yerinden sıçratan- kalın bir ses yükseldi: 'Malazgirt!' Sesin geldiği yöne doğru başlar uzandı. Söz sırası gelmiş bir üyenin konuşmaya başladığı anlaşıldı. Ses ya da bağırma devam ediyordu: 'Niğbolu... Kosova... Çaldıran... Mohaç... Ben, zaferler kazanmış bir milletin evlâdıyım. Bu biir.' Teşerrüf etmiştik. Kulak kesildik: 'Ben biri kız öteki oğlan, liseye devam etmekte olan iki çocuk babasıyım. Bu iki...' Üçü bekledik. Yanılmamıştık. Hemen geldi: 'Üçüncüsü ben bir

sudan bir bahaneyle sanık olarak gözaltına alınan Sevgi Soysal, beraat etmesine rağmen TRT'deki işine dönemez. *Yenigün* gazetesine göre, "bir yetkili bu gözaltına alınma olayının TRT'den atılması için bir oyun olduğunu bizzat kendisine söylemişti." Gözaltında olduğu günlerde, Adnan Öztrak istifaya zorlanır, TRT Genel Müdürlüğü'ne Tuğgeneral Musa Öğün atanır. Elbette ki, Sevgi Soysal, yalnız değildir; Mahmut Tali Öngören, Varlık Özmenek, Melih Âşık, Örsan Öymen, Yalçın Doğan, Ela Güntekin, Nuri Çolakoğlu ve Sezi Ergun gibi TRT'nin altın çağında görev yapan pek çok isim, aynı dönemde TRT'den uzaklaştırılır, hemen hepsi kısa sürelerle de olsa tutuklanırlar. TRT eski Dış Haberler Dairesi Müdürü ve çalışanlar temsilcisi olarak Yönetim Kurulu üyesi olan Emil Galip Sandalcı, yirmi günlük ağır işkence gördüğü bir gözaltı döneminin ardından, 3 Eylül 1971'de *Dünya Sorunları* adlı bültende komünizm propagandası yaptığı iddiasıyla tutuklanır; yargılama sonunda ise 1972'nin Ocak ayında beraat eder. Yine de, TRT'nin yeni ve milli kimliğinin en büyük reklamı, Sevgi Soysal'ın tekrar tutuklanarak "orduya hakaret" suçlamasıyla bir sekiz ay daha mahkûmiyet ve Adana sürgünüyle cezalandırılması olacaktır. TRT, bu süreçte, kendisinden beklenmeyecek kadar tepkisiz ve sessiz kalmakla eleştirilir. Tutuklamaların çoğunun ardında TRT

---

doktorum. İki çocuk babası olarak şu kitabı evime nasıl sokarım? Bir doktor olarak kitabın kapağında fark ettiğim şeyin ne olduğunu burada huzurunuzda açıklamaktan teeddüp ederim...' Önce bir sessizlik oldu... Sonra; üyeler arasından 'Görelim... Görelim...' sesleri geldi. Ve uzun toplantı masasının üzerine ince bir kitap atıldı. Birisi aldı. Baktı. Evirdi, çevirdi. Başını salladı. Yanındakine uzattı. Böylece, kitap elden elde dolaştı. Bakan, 'Allah, Allah bu ne rezalet?' dercesine yüzünü buruşturuyor ve söylene söylene kitabı diğer meraklılara geçiriyordu. Tüm baş sallayıp yüz buruşturanların kitap kapağında, sözüm ona, gördükleri, -affedersiniz- bir erkeklik organı şekli idi... Biliyoruz; gülü seven dikenine katlanır. Demokraside her türlüsüne rastlanır. Ama bu demogoji canbazlarının 'Biiiz... Demokrasiyi... Parlamenter rejimi... Ayakta tutuyoruz...' yollu şişinmeleri yok mu ya." Emil Galib Sandalcı, "Canbaziye", *Yeni Ortam*, 1972 yılına ait tarihsiz kupür.

içindeki muhbirlerin ifadeleri olduğu söylenir. TV Dairesi Başkanı Semih Tuğrul, bu konuda yıllar sonra günah çıkarırcasına şöyle der: "TRT, TRT olduğundan bu yana öylesine suçlanmış, öylesine ülkedeki bütün olumsuzlukların nedeni olarak gösterilmişti ki... Hepimiz eziklik içindeydik. Belki de bu ezikliğin getirdiği suçluluk duygusuyla, doğrusu gereken mücadeleyi veremedik."[17] Ancak hak, er ya da geç, yerini bulur. 1974'te *Yürümek* özgürlüğüne kavuşur, 1977'de ise Danıştay, Sevgi Soysal'ın 1971'de açtığı davayı karara bağlayarak, TRT'den çıkarılmasına ilişkin kararı iptal eder.[18]

12 Mart, Sevgi Soysal'ın memurluk hayatını sona erdirirken, yazar Sevgi Soysal'ı ise sanki büyütmüştür. Hapishane ve sürgünle geçen iki yıldan sonra 1973'ten 1976'daki erken ölümüne kadar, Sevgi Soysal beş kitap daha yayımlayacaktır.

* * *

Yukarıda dönemsel çerçevesini çizmeye çalıştığımız bu kitapta, Sevgi Soysal'ın TRT günlerinin izdüşümü olarak görülebilecek metinleri bir araya getirdik. Kuşkusuz, bu kitaptaki en heyecan verici metin, daktilo halinde 56 sayfalık "Venüslü Kadınların Serüvenleri."[19] Bunun, Sevgi Soysal'ın *Yenigün* söyleşisinde bahsettiği *Venüslü Kadınlar* adlı radyo programından hareketle yazılmış bir tiyatro oyunu olduğu kolaylıkla düşünülebilir. Ancak metnin elimize geçiş hikâyesi, bizi basit çıkarsamalardan çok daha renkli bir kaynağa

17 Gülizar, *TRT Meydan Savaşı*, s. 49. Soysal'ın da bu suskunluğa dikkat çektiği yazıları için bkz: "TRT Dosyası ya da Ölmüş Bir Kurumun Evrak-ı Metrûkesi"; "Özerklik Ruhuna Fatiha", *Bakmak*, İletişim Yayınları, İstanbul 2012, s. 125-130; "TRT ya da Asiye", *Türkiye'nin Kalbi Kabul Günleri, Gazete Yazıları*, İpek Şahbenderoğlu (der.), İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s. 402-404.

18 Mahmut T. Öngören, "TRT Direniyor", *Cumhuriyet*, 4 Nisan 1977.

19 Oyunun tamamı olmasa da, bir kısmı, *Sanat Olayı* dergisinde (sayı 46, Mart 1986, s. 20-24) Ayla Kutlu, Pınar Kür ve İnci Aral'ın yorumlayıcı yazıları eşliğinde daha önce yayımlanmıştır. Büyük ihtimalle bu yayında, 1983'teki sahneleme sırasında çoğaltılmış kopyalar kullanılmıştır.

ulaştırdı. Sevgi Soysal'ın kitaplarının İletişim Yayınları'ndan yeniden yayımlanması söz konusu olduğunda, bu oyun, posta ile Sevgi Soysal'ın yeğeni Oğuz Yenen'in Münih'ten tanıdığı oyuncu ve rejisör Erman Okay tarafından bize Almanya'dan yollanmıştı; "Venüslü Kadınların Serüvenleri"nin tek nüshasının kendinde olduğunu, oyunu Münih'te sahneye koyduğunu ve yıllardır da metni ulaştıracak birini aradığını metinle birlikte yolladığı notta yazmıştı. Her ne kadar sonradan oyunun bir kopyası daha Ankara'daki evde bulunduysa da, metnin asıl hikâyesi için Erman Okay'la görüşmek gerektiği belliydi. Oyunu kitaplaştırmaya karar verdiğimizde, kendisine ulaştık; şans o ki, hem kesin dönüş yapmış hem de İstanbul'daydı. Buluştuğumuzda ancak bir tiyatrocuya ait olabilecek bir ses ve tam bir rejisör gözüyle, çarpıcı gerçeklikte bir hikâye anlattı.

Erman Okay, Sevgi Soysal ile Meydan Sahnesi'nde tanışmıştı. Meydan Sahnesi, Devlet Tiyatroları'na tepki olarak, Kartal Tibet, Üner İlsever, yazar olarak Adalet Ağaoğlu, oyuncu olarak Esin Avcı gibi isimlerin bir araya gelerek kurduğu, Ankara'daki ilk özel tiyatroydu. 1961'de, daha önceden de Deneme Sahnesi'nde eğitim almış olan Erman Okay, Meydan Sahnesi'nin düzenlediği ve en önemli konservatuar hocalarının ders verdiği bir kursa katılmış, ardından da tiyatronun sahnelediği ilk oyun olan "Zafer Madalyası"nda bir rol almıştı. "Zafer Madalyası" perde açtığında Başar Sabuncu, Oben Güney, Selçuk Uluergüven gibi genç oyuncuların yanı sıra, oyundaki tek kadın rolü olan "gemideki hemşire" rolünü Sevgi Soysal oynuyordu. Sevgi, "Zafer Madalyası"nda oynamayı çok sürdürmeyecek, rolü sonradan Tolga Tiğin üstlenecekti. Erman Okay ise iki yıl sonra Meydan Sahnesi'nden ayrılır, sınava girerek radyoda prodüktör-spikerliğe hak kazanır ve 1963 yılı sonunda o zamanki Ankara Radyosu'nda çalışmaya başlar. Bir gün Sev-

gi'nin de Ankara Radyosu'nda çalıştığını öğrenir, ama hangi bölümde olduğunu bilmez. Tek bildiği, o sırada yedi gün peş peşe yayınlanan "Venüslü Kadınlar" adlı radyo dizisini onun yazdığıdır. Radyodan duyduğu anda dikkatini çekmiştir oyun: "O zamana dek hep köşesiz, yuvarlak, suya sabuna dokunmayan şeyler vardı. Bu çok önemliydi, çok etkileyiciydi." Bir gün merdivenlerden inerken, Sevgi'yle karşılaşırlar. Erman Okay, "Çok güzel bir şey yazmışsın, bunu tiyatro oyunu yapmak lazım, lütfen bunu oyunlaştır!" der; Sevgi ise, nasıl olur, benim öyle bir eğitimim yok, diye cevap verir. Bir süre sonra ise, gelip Okay'ın masasının üstüne bölümler halindeki reji metnini bırakır, "Al, bunu sen tiyatro oyunu yap," diye bu kez Sevgi der. Eğitim bölümünde çalışan Erman Okay'ın masasında uzun zaman durur metin. Bir zaman sonra, Erman Okay, metni alır, "Bunu sen yapacaksın!" diyerek Sevgi'ye geri verir. Bir zaman sonra, yine Sevgi masasına gelir, oyunun şimdi Erman Okay'da bulunan daktilo metnini bırakır, "Bu, tek sende," der, "Al bakalım bir bak, belki sahnelersin..." Erman Okay İzmir Radyosu'nun düzenlenmesinde çalışmak üzere kısa bir zaman sonra Ankara'dan ayrılır. "Köyler için sabah programları yapanlardan"[20] biri olarak 12 Mart sonrasında o da TRT'den ayrılır. Dil Tarih'te arkeoloji sanat tarihi dersleri verir. Sevgi Soysal ile bir daha hiç karşılaşmazlar; *Yürümek*'in başına gelenleri uzaktan izler: "*Yürümek*' te cinsel ilişkileri anlatmış olması insanları ürküttü, bir kadının ağzından böyle şeyler daha önce duyulmamıştı." Erman Okay, bir süre de *Milliyet*'te Abdi İpekçi'nin gece sekreterliğini yaptıktan sonra, 12 Eylül'ün ardından 40-45 kiloluk, içi belge ve kitap dolu bir asker bavuluyla Almanya'ya gider, Münih'e yerleşir. Almanya'ya giderken yanında götürdüğü metinlerden biri de "Ve-

20 Erman Okay'ın kendi ifadesi olan bu cümle, Meclis'te TRT'nin Köy Saati programı hakkındaki sert eleştirilerle birlikte düşünülebilir.

nüslü Kadınlar" olur. Tek sözcük Almanca bilmeden geldiği şehirde, hemen evinin yakınında *Theater der Jugend* adlı bir gençlik tiyatrosunu olduğunu keşfeder ve bir gün yanına Almanca bilen bir tanıdığını da katarak, "Bir merhaba demek istiyorum," diyerek tiyatronun kapısına gider. Almanya'da yapsam yapsam tiyatro yaparım diye düşünmektedir; Deneme Sahnesi'nde eğitim almış, askerliği sırasında yönetmenlik tecrübesi dahi edinmiştir. "Hem Türk hem Alman çocuk ve gençlerle tiyatro yapmak istiyorum," der; oradakiler de, daha önce neredeydin diyerek, bu teklifi heyecanla karşılarlar. Ertesi gün, sözleşme imzalar ve önce iki dilli bir hikâye olarak "Das Land der Träume" (Düşler Ülkesi) adlı bir oyun sahneler. Ertesi yıl ise, bu kez "Venüslü Kadınlar"ı sahnelemeye karar verir. Oyunu, zor şartlarda amatör oyuncularla on beş gün içerisinde çıkarmaları gerekir; Erman Okay türlü alfabelerde basılı gazete kâğıtlarıyla kapladığı kalın bir deftere oyun metnini sayfa sayfa yapıştırır, reji notlarını da içeren defteri, "kutsal kitap" misali elinde tutarak Yaşlı Bilge rolünü bizzat oynar, hem de oyunu yönetir. 4 Kasım 1983'te perde açan oyunun sahne düzeninde ortada fallik, kocaman bir anıt vardır, ama Okay'ın gözünde asıl başarılı fikir, girişe koydukları 4 numaratör olur. Oyunu seyretmeye gelenlere kaç kişisiniz, diye sorulur, ama sadece erkeklere numara verilir. O sezon oyun Münih'te 5-6 defa sahnelenir. Bu oyunda rol alan oyunculardan bazıları için "Venüslü Kadınların Serüvenleri", tiyatroya attıkları ilk adım olur, Berrin Alkaner (Lenz) hâlâ Almanya'da oyuncudur, o zaman çocuk denecek yaşta olan Lale Yanık ise Erman Okay'ın ailesiyle yaptığı görüşme sayesinde Berlin'de tiyatro okuyarak oyuncu olur. Kimi ilginç tesadüfler de vardır: Sevgi Soysal'ın ağabeyi Kaya Yenen'in oğlu Oğuz Yenen, ilk kez bu oyunla tiyatroyla tanışır; Oğuz'un da annesi Almandır, Türkiye'de bulunduğu sırada, TRT'de Almanca spikerliği yapmıştır ve Münih'e gel-

diğinde Erman Okay'ı ilk arayanlardan biri de o olmuştur. Oğuz Yenen, "Oyuncu olmak istiyorum" dediğinde, Okay, ona, "Senden oyuncu olmaz, ama iyi bir teknik kafan var, o tarafa yönel," der. Oğuz Yenen de hâlâ Bilgi Üniversitesi Sinema Televizyon Bölümü'nde ders veren değerli bir sinema-teknik hocası olur. Berrin Lenz'in annesi ise, Deniz Gezmiş'i sakladığı gerekçesiyle tutuklanıp Sevgi Soysal ile Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu'nu paylaşan ressam Sevim Onursal'dır. Oyunun bir diğer oyuncusu Ali Kılıç ise, bugün Maltepe Belediye Başkanlığı yapmaktadır. Oyun, tıpkı adı gibi kendi serüvenini yaratmıştır.

Dolayısıyla, Erman Okay'ın bütün açıklığıyla ortaya koyduğu gibi, kitaplaştırdığımız "Venüslü Kadınların Serüvenleri", 1965 yılında arkası yarın kuşağında yayınlanan radyo oyununun metni değil, bu metinden Sevgi Soysal'ın bizzat uyarladığı tiyatro oyunudur. Aslında Sevgi Soysal'ın tiyatro eğitimi yok değildir. 1957-58 yılında Göttingen Üniversitesi'nde "tiyatro bilimi" üzerine dersler izlediğini özgeçmişinden biliyoruz. 1962'deki "Don Juan ya da Geometri Aşkı"ndan sonra, yine Max Frisch'ten çevirdiği "Andorra" da 1963'de Devlet Tiyatrosu'nda oynanmıştı. Tam da "Venüslü Kadınların Serüvenleri"ni oyunlaştırdığı sıralarda, Başar Sabuncu ile birlikte Brecht'ten "Arturo Ui" adlı oyunu çeviriyor olması muhtemeldir, çünkü 1965 yılında yaptıkları bu çeviri, 1966'da Ankara Sanat Tiyatrosu'nda (AST) oynanacaktı. Erman Okay, bir tiyatrocu gözüyle baktığında, oyunun hâlâ o radyo oyunu tadından tam da sıyrılamadığını düşünüyor. Aslında dramatik olmaktan çok, şiirsel bir dili olan Sevgi Soysal'ın, tiyatro yazarlığındansa, hikâyeleri ve 1968'de yayımlayacağı *Tante Rosa* ile romana yönelmesinde pek de şaşılacak yön yoktur. Yine de, erkek ve kadın oluşun toplumsal inşasını ifşa eden, feminist çıtası yüksek "Venüslü Kadınların Serüvenleri"ni, Sevgi Soysal edebiyatının dönüm

noktası olan *Tante Rosa*'ya doğru giden önemli bir adım olarak değerlendirebiliriz.

"Venüslü Kadınların Serüvenleri",[21] bizce, iktidar ilişkilerinin sadece kadın erkek ilişkisi içinde değil, her alandaki mütehakkim işleyişini fark edebilen ve tüm çıplaklığıyla gösterebilen devrimci ve epik bir metindir. Bürokratik dil ile iç içe geçen, anıt simgesiyle kütle haline gelmiş kutsal metin sesinin, arkaik kadın bilgeliği ile karşılaşması üzerine kurulu dramatik çatısıyla, oyun, feminist bir distopyadır.

"Venüslü Kadınların Serüvenleri"nin ardından, milli değerleri tartışmaya açan "Bayram" ve "Curcuna" adlı radyo oyunlarını da bu çizginin devamı olarak görülebilir. Bu metinler elimizde daktilo reji teksti halleriyle bulunuyor. 32 sayfalık "Bayram" metninin ilk sayfasında "skeç" ve "Reji tekstidir almayın", ilerleyen sayfalarda ise "Ye ye müziği, radyo", "filtre" gibi ifadelere rastlanırken; 7 sayfadan oluşan "Curcuna" da "özel eğlence programı skeci" diye yine yazarın el yazısıyla metnin kenarına düştüğü bir not dikkati çekiyor.

Radyo programcılığı üzerine yazılar[22] ise, Sevgi Soysal'ın TRT tecrübesinin doğurduğu metinler olarak görülebilir. 1969 yılında *Dost* dergisinde seri halde yayımlanan "Eğitici Radyo Üstüne Konuşmalar I-IV", radyonun halkın eğitimi alalnındaki fonksiyonlarını araştırmacı bir bakışla, Batılı literatüre dayanarak anlatır. "Radyo Televizyon Yayınları Yapımcılarının Amaçları ve Uyması Gereken İlkeler" başlığını taşıyan 8 sayfalık daktilo metin ise, "Eğitici Radyo

21 Bu metni inceleyen bir makale için bkz: Didem Ardalı Büyükarman, "*Venüslü Kadınların Serüvenleri* ya da Kutsal Erkeğin Önlenemez Tahakkümü", *Isyankâr Neşe, Sevgi Soysal Kitabı*, Hazırlayanlar: Seval Şahin-İpek Şahbenderoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul 2015, s. 171-184.

22 Bu yazıları inceleyen bir makale için bkz: Hilmi Tezgör, "Radyonun 'Sevgi'li Ruhu", *Isyankâr Neşe, Sevgi Soysal Kitabı*, Seval Şahin-İpek Şahbenderoğlu (der.), İletişim Yayınları, İstanbul 2015, s. 417-424.

Konuşmaları"nın bazı bölümlerini içermekle birlikte, Batılı yaklaşımları Türkiye planında yeniden ele alır ve söz konusu ilkelerin, Türk toplumunun dinamikleri göz önüne alınarak nasıl işletilebileceğini tartışır. Yine *Dost*'ta isimsiz olarak yayımlanmasına rağmen, kütüphane kartonetlerinde Sevgi Soysal'a ait görünen "Beş Telefon Dinleyicisi Arasında" adlı metin ise, Soysal'ın neşeli ironisini barındıran sesini daha ilk satırlarda duyuran hayli ilginç bir metindir. Bütün bu metinler, TRT'nin rolü konusunda o yıllardaki tartışmalar bağlamında değerlendirilebilir. Kitabın son bölümünü ise, Sevgi Soysal'ın TRT'den uzaklaştırılmasına giden yolu kendi kalemiyle anlattığı "Bir Romanın Hatıratı" başlıklı diğer bir tarihsiz daktilo metni oluşturuyor. Bu kitabın, Türkiye'nin yine olağanüstü hal koşullarında, gece yarısı KHKlarının gölgesi altında bulunduğu bir dönemde yayımlanması, herhalde Sevgi Soysal'ın "Oh ya, ben kurtuldum, siz kaldınız,"[23] diyerek attığı koca bir kahkaha sayılmalıdır.

Sevgi Soysal'dan kitaplaşmamış halde geriye kalanları heyula biçiminde okuyucunun karşısına dikmekten özellikle kaçınarak ilerlemek istediğimiz bu süreçte, elinizdeki metinler, TRT'deki çalışma hayatının yazınına yansımaları olarak tek bir cilt halinde okuyucuyla buluşabilir diye düşündük. Şu anda hazırlık aşamasında bulunan üçüncü ciltte ise, Sevgi Soysal'ın başka metinlerinin yanı sıra yine bu dönemde dergilerde yayımladığı çeviri metinleri ve hikâyeleri yer alacak. Umuyoruz ki, bu iki kitap arasında örülebilecek bağlantılarla, bu hikâye daha da zenginleşecek.

Değerli tiyatro sanatçısı ve çevirmen Füsun Demirel, feminist tiyatronun öncülerinden, geçtiğimiz yıl hayatını kaybeden İtalyan oyun yazarı Dario Fo'dan Türkçeye kazandırdığı eserlerin izinde önsözü kaleme alabileceğini düşündü-

23 Bu ifade, Sevgi Soysal'ın annesi Aliye Yenen'in kızının ilk ölüm yıldönümünde yazdığı şiirden esinlenmiştir.

ğümüz ilk isim olarak, tüm sıcaklığıyla önerimizi kabul etti. Sevgili Füsun Demirel ile biricik zarif editörümüz Bahar Siber'in kıymetli katkılarına içtenlikle teşekkür ederiz. Erman Okay'a ve Mümtaz Soysal'a da "Venüslü Kadınlar"a gözü gibi bakan erkekler olarak, teşekkür borçluyuz. Son olarak, biz bu serüvene çıktığımızda yanımızda olan ve bu kitapların yayına hazırlanma sürecinde kaybettiğimiz canımız Nihat Tuna'yı özlemle anıyoruz...

Ataşehir/Beşiktaş, 2017

ÖNSÖZ

FÜSUN DEMİREL

70'ler Türkiyesi'nde İzmir'de ergenliği yaşamakta olan bir kızım... Dönemin çalkantılı siyasi olaylarından hayli etkileniyorum. Deniz Gezmiş ve arkadaşları çocukluktan ergenliğe geçerken en büyük kahramanlarım... Evdeki yetişkinlerin kütüphaneleri benim siyasi bilinçlenmemde en önemli kaynak... Fakir Baykurt, Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Fikret Otyam, Adalet Ağaoglu, Füruzan, Abbas Sayar, Erol Toy, Pınar Kür ve niceleri ile bu kütüphanede tanışıyorum... Ve Sabahaddin Ali ve Nazım Hikmet'le ve Sevgi Soysal ile elbette... Sevgi Soysal'ın kitaplarını okurken daha bir güçleniyorum, daha bir bileniyorum sanki. Yazarın "gerçekçi toplumcu" öyküleri ve romanları benim siyasallaşmamda çok etkili oluyor... Özellikle de kadınlık meselelerine bakış açımın gelişip derinleşmesinde... Daha sonra Sevgi Sosyal ismi her zaman bir keyif, bir tebessüm, bir cesaret olarak yer alıyor yüreğimin bir yerinde...

Yazar, 70'li yıllarda ülkesine toplumcu bir bakış açısıyla bakıp siyaseti, ülke koşullarını, insanları romanlarıyla anlatmaya başlamış ve gelecek kuşaklara değerli eserler bırakmıştır.

Hepimiz için büyük sürpriz olan TRT Ankara Radyosu dönemine ait bu eserleri ile karşılaşmak biz okurlara da onu dönemi içinde ve bugün değerlendirme sorumluluğunu veriyor. Kitapta Sevgi Soysal'ın radyo için yazılmış bayram skeçlerini, radyo yayıncılığı hakkında düşüncelerini, kadın sorunu hakkında düşündürücü analizleri olan *Venüslü Kadınların Serüvenleri* isimli oyununu okuyacağız. Bu oyun; çağlar ötesinden bugüne erkek egemen toplum zihniyetini dinsel kökenleriyle ve imgeleriyle ele alıyor. Sanki Antik Yunan komedyası ya da bir köy seyirlik oyunu yaklaşımını sezdiriyor. Kadın erkek eşitsizliğinin kökenlerini ve günümüze dek değişmediğini ve genel de küçük burjuva kadın bakış açısını teşhir ettiği *Venüslü Kadınların Serüvenleri*'nde kadın dayanışmasının önemi de vurgulanıyor. Oyunda anıt dikmek, dikilmek gibi fallik semboller tarihin çeşitli dönemlerinde dikilen anıtlara gönderme yaparak erkek egemen anlayışın birleştirildiği sembolizm işaret ediliyor:

> Yaşlı Bilge: Anıt der ki; Tanrı önce buyurdu, sonra peygamber buyurdu, sonra erkekler buyurdu... Ateşin nasıl yakılacağını, suyun nereden akacağını, avın nerede avlanacağını hep erkekler buldular buldular, buyurdular.

Oyun özellikle kadınlar arasında ekilen düşmanca tavrı mizahi bir dille eleştirerek, dayanışmanın ve birlik olmanın altını çiziyor:

> Yaşlı Bilge: Ne var? Ne oluyor? Kadınlar hamamı mı burası?
>
> 1. Kadın: Sayın Bilge derdimize derman yok.
>
> Yaşlı Bilge: Derdinizi bana değil, kendi bilgenize söyleyin.
>
> 1. Kadın: O beni kıskanıyor. Derdimi dinler mi?

3. Kadın: Onun zaten kocamda gözü var.
2. Kadın: Ben ondan güzelim diye beni çekemez.

Venüslü Kadınların Serüvenleri birçok kültürel bağlantı kurulabilecek yalın anlatımı olan ve oldukça derinlikli bir oyun. Yazar dönemin yaygın anlayışından uzak daha özgün bir yaklaşımla kadın meselesini anlatıyor. Umut verici değil belki ama daha çok tespit ile teşhir eden bir yaklaşım bu.

Bayram skeçlerinde ise, yazar daha serbest karalamalar halinde, mizahi, kendine özgü absürd bir dille yazmış. Günümüzdeki katı didaktik, hatta dinsel ideolojik telkinli programların ötesinde, bugün hayal edilemeyecek bir ortamı çiziyor. Örneğin kurban kesmek oyunda bir dogma olarak değil, iki kardeş arasındaki fikir ayrılığı tartışması olarak veriliyor ki, bugün artık böylesi tartışmalar yerini daha da ağırlaşmış tabu ve dogmalara bıraktı. *Bayram* skeçleri eleştirel mizahi dilini hiç kaybetmeden çokça da eğlenceli bir şekilde üç başlıkta toplanmış. "*Bayram Sabahı*", "*Bayram Ziyaretine Giderken*", "*Bayram Biterken*" üçlemesinde dönemin sosyal ve toplumsal normlarına göre orta sınıf bir ailede geçen bayram anlatılıyor. Hem aile bireyleri, hem de mahalle ve sokak insanları son derece esprili çizilmiş karakterler. Okurken içtenliği ile içimiz ısınıyor adeta.

Sevgi Soysal'ın radyo yayıncılığı konusunda yazdıkları bugün tamamen geçmişte kalmış bir yayıncılık anlayışının tanıklığı olarak düşünülmeli. 60'lı yıllarda birçok Avrupa ülkesi ve sosyalist ülkede daha çok eğitim odaklı bir anlayış hâkimdi ve TRT de bu yolda başarılı sonuçlar almıştı. Özel radyoların ve internetin olmadığı, globalleşmenin hayal bile edilemediği bir dönemde, daha ulusal yayın politikalarının hâkim olduğu yayıncılık anlayışında "eğlendirerek eğitmek" önemli bir slogandı ve gerçekleştiriliyordu. Yazarın bu konudaki tanıklığı da çok önemli bir belge niteliğinde...

40 yıllık kısa yaşamına sayısız değerli eserler kazandıran sevgili Sevgi Soysal'ın bu hiç bilinmeyen eserlerini bize kazandıran ailesine teşekkür ederiz.

Sevgi Soysal, 70'li yıllardaki tüm demokratların, ilerici aydınların, gençlerin yüreğinde, belleğinde derin izler bırakarak 1976'da kızları henüz bebekken bu dünyayı terk etti... Onun yolunu hep ışıklı tutmak, kırmızı karanfillerle donatmak ve onun yüzündeki ışıltılı tebessümü devam ettirmekse bizim görevimiz olmalı artık.

Herkese iyi okumalar...

VENÜSLÜ KADINLARIN SERÜVENLERİ

Kişiler:
KADIN
ERKEK
Yaşlı Bilge
Bilge Kadın
1. Erkek
2. Erkek
3. Erkek
1. Kadın
2. Kadın
3. Kadın
4. Kadın
5. Kadın

Sahne yarı perdeyle kapalıdır. Sahnenin sol köşesinden, bir erkek bir halatın ucunu tutarak ara perdenin önüne çıkar. Halatı rahatlıkla çekmektedir. Halatın öbür ucu bir KADIN'ın başına geçmiştir. ERKEK önde kadın arkada, sağdan çıkarlar. Ara perde açılır. Sofitadan bir tabela iner, üzerinde "Venüs'te Sayım" yazar.

Tablo I - Venüs'te Sayım

(Sahnenin solunda kadınlar. Sağında erkekler. Günlük giysiler. Kadınlar, yuvarlak bağdaş kurmuş birlikte yün örerler. Erkekler güreşirler. Yaşlı Bilge yüksekte bir yerde oturur. Uygun görülen bir yerde de Venüslülerin kutsal ananelerinin timsali olan Kaya Anıtı bulunur. Anıtın üzerinde hiyeroglife benzer bir yazı vardır. Yaşlı bilge perde açılır açılmaz konuşmak istese de güreşen erkekler ve örgü örüp konuşan kadınlar duymazlar. Sonra "Susun! Bilge konuşacak susun!" sesleri arasında susarlar.)

Yaşlı Bilge : Venüslüler. Bugün kutsal bir gün. Üç yüz yıllık bir aradan sonra Venüs Dünya'nın tutulduğunu gördü. Bundan üç yüz yıl önce, bir mayıs gecesi birden soğuk oldu. Venüslü kadınlar kışlıklarını çoktan kaldırmışlardı. Sıcak sineklerle gelmiş, beşiklere cibinlikler gerilmişti. Önce çocuklar üşüdü, sonra analar babalar. Ilık bahar havasına açtıkları pencerelerini kapamaya koştular. Gördüler ki o en parlak yıldız Dünya, gördüler ki ansızın gelen soğukla donmuş. Dünya o mayıs gecesi bir süre soldu. Ve üç yüz asır öncesinin bilgeleri "Dünya tutuldu" dediler. Bundan üç yüz asır önce, Dünya tutulduğunda 10.000 Venüslü vardı.

1. Erkek : Şimdi kaç Venüslü var?
2. Erkek : 20.000
3. Erkek : 30.000
1. Erkek : 40.000
2. Erkek : 10.000

1. Erkek : 10.000 olur mu?
3. Erkek : Olur mu canım?
1. Erkek : Üç yüz yıldır hiç çoğalmadık mı?
2. Erkek : Çoğalmamışız.
1. Erkek : O kadar çocuk doğdu.
2. Erkek : Bir o kadar da savaş oldu.
3. Erkek : 55.000 doğum olduysa...
2. Erkek : Kalırsa geriye 25.000. 10.000 de eskiden.
3. Erkek : Marslılarla savaşta çok adam öldü.
1. 2. ve 3. Erkek : 10.000... 20.000... 30.000... Üç eksik beş fazla...
(Sesler karışır.)
Yaşlı Bilge : Susun! Dünya tutulduğundan bu yana üç yüz yıl sayılmadık.
1. Erkek : Ya o zamanlar?
2. Erkek : Üç yüz yıl önce?
Yaşlı Bilge : Venüslü bilgeler dünyanın soğuduğu gecenin ardından bütün Venüslüleri saymışlar.
1. Erkek : Ölen olmuş mu diye...
2. Erkek : Ya da doğan...
Yaşlı Bilge : Ve tastamam 10.000 Venüslü olduklarını görmüşler.
3. Erkek : Şimdi kaç kişiyiz?
1. Erkek : Söyledik ya 30.000.
2. Erkek : Nereden bildin?
1. Erkek : Doğanları biliyoruz.
3. Erkek : Ya ölenler?
1. 2. 3. Erkek : O bilmez... Ben bilirim. Kaç... Hadi canım? *(Konuşmalar karışır.)*
Yaşlı Bilge : Susun. Sayım yapacağız.
Sesler : Sayalım. Bir... İki... *(karışır.)*

Yaşlı Bilge : Susun! Hep birlikte olmaz. Ben sayacağım. *(Sessizlik.)* Başlıyorum. *(1. Erkek'e.)* Önce sen evinde barınanları say!

1. Erkek : Ben, karım, oğlum.

Yaşlı Bilge : Etti iki. Sen?

2. Erkek : Ben... karım...

Yaşlı Bilge : Etti biir.

3. Erkek : Ben, karım, oğlum, gelinim... *(Şimdiye kadar ilgisizce örgülerini ören kadınlar ilgilenmeye başlamışlardır.)*

Yaşlı Bilge : İkii...

1. Erkek : Ben, karım, kızım, babam...

Yaşlı Bilge : İkii...

2. Erkek : Ben, anam...

Yaşlı Bilge : Biir.

Kadınlar : Bizleri saymıyor.

Erkekler : Saymıyor...

İhtiyar : Sen?

3. Erkek : Ben, karım, kızım, kaynanam.

Yaşlı Bilge : Biir.

Kadınlar : Bizleri saymıyor.

ERKEK : Saymaz ya.

KADIN : Niçin saymıyor?

ERKEK : Saymaz saymaz.

Yaşlı Bilge : Sen?

ERKEK : Ben, oğlum, babam.

Yaşlı Bilge : Üç.

KADIN : Sen niçin karını falan saymıyorsun?

ERKEK : Yaşlı Bilge saymıyor. Ben niye sayayım.

KADIN : Bizleri de saysana ihtiyar.

Yaşlı Bilge : Olmaz.

KADIN : Ne olmaz?
ERKEK : Kadınlar sayılmaz.
KADIN : Niçin sayılmaz?
ERKEK : Çünkü olmaz.
Kadınlar : Niçin olmaz. Niye, niçin?
Yaşlı Bilge : Olmaz!
KADIN : Ne olmaz?
ERKEK : Kadınlar sayılmaz.
KADIN : Niçin sayılmaz.
ERKEK : Çünkü olmaz.
Kadınlar : Niçin olmaz? Niye, niçin?
(Ortada kümeleşip çatışmaya başlarlar. İhtiyar bağırır.)
Yaşlı Bilge : Susun! *(Erkeklere.)* Anıtı getirin!
(Erkekler bir koşu anıtı getirip ortaya dikerler.) İşte?
Kadınlar : İşte ne?
Yaşlı Bilge : İşte kadınların sayılmayacağını ispatlayan belge.
Sesler : Neymiş? Neymiş? Neymiş?
1. Erkek : Belge.
2. Kadın : Ne belgesi?
3. Erkek : Sayılmama belgesi.
1. Kadın : Ayol taş o.
Kadınlar : Taş o. Taşa bakın taşa...
ERKEK : İşte sayılmama belgesi bu.
Yaşlı Bilge : Venüslüler... Bu anıt...
ERKEK : Sayılmama belge taş anıtı...
Yaşlı Bilge : Susun! Atalarımız bu anıtta diyorlar ki...
Ve bir mayıs gecesi açan bahar çiçekleri dondu.
Ve aşklar dondu ve nefretler dondu.

Ve bilgeler donan dünyaya bakıp
Dünya tutuldu dediler.
Yine parlayınca dünya.
Yine çözülünce nefretler.
Yine çözülünce sevgiler.
Venüslüler yaşadıklarına sevindiler.
Ne kadar çok olduklarını, ne kadar?
Bilmek istediler.
Yaşlı Bilge dedi:
Varın.
Dedi: Orta yerde ayrılın.
Dedi: Kadınlar bu yana, erkek bu yana,
Erkekleri bir bir saydıktan sonra,
Dedi: 10.000 Venüslüyüz.
(Topluluk bir süre kaynaşır.)

1. Kadın : Ne demiş?
Kadınlar : Ne demiş? Ne demiş?
ERKEK : 10.000 erkek olduğuna göre yuvarlak hesap 10.000 Venüslü var demektir, demiş.
Kadınlar : Peki, kadınlar nereliymiş?
2. Kadın : Marslı mı?
ERKEK : Nereliyse nereli? Herhalde Venüslü değil.
KADIN : Bu da ne demek oluyor?
ERKEK : 10.000 Venüslü demek, 10.000 erkek Venüslü demektir.
KADIN : Kim demiş?
Kadınlar : Kim demiş? Kim demiş?
ERKEK : Kadınların sayılmama belge anıt yazıtını yazan Yaşlı Bilge demiş.
Kadınlar : Yaaaaaa.
KADIN : Öyle demişse halt etmiş.
Yaşlı Bilge : Susunn!

1. Erkek : Bırakın Yaşlı Bilge'yi okusun.

Yaşlı Bilge : *(Okur.)* Çünkü kadınlar kutsal dağın kutsal taşını kutsal bayramlarda taşımamışlardı. Çünkü ne Mars'la ne de Satürn'le yüzyıllar boyu süren savaşlara katılmamışlardı. Ve iyiyi kötüden ayırt etmeyi ve başbuğ seçmeyi ve haykırmayı ve sevişmeyi, öldürmeyi, yaşatmayı, yapmayı ve yıkmayı ve doğurdukları çocuklara ad koymayı erkeklere bırakmışlardı.

KADIN : Çocukları doğurduk ya.

Yaşlı Bilge : Doğurdukları çocuklara ad koymayı erkeklere bırakmışlardı.
(Topluluk kaynaşır.)

1. Erkek : Ne ad koymuşlar.

2. Erkek : Ne de savaşmışlar.

ERKEK : Ne sevişmişler.

1. Erkek : Ne avlanmışlar.

2. Erkek : Ne de kutsal taşı taşımışlar.

Erkekler : Yapmamışlar, etmemişler, memişler, mamışlar.

KADIN : Yapmamışlar, etmemişler demek kolay, yaptırdınız mı bakalım?

ERKEK : Siz yapmaya kalktınız mı?
(Sessizlik.)
(Erkekler bilek güreştirmeye başlarlar.)

Erkekler : Yapmamışlar, etmemişler, mamışlar, memişler.

1. Kadın : Biz yine de...

2. Kadın : Sayılmak istiyoruz.
(Bilek güreşi durur.)

ERKEK : Olmaz!

1. Erkek : Asla!
2. Erkek : Kadınların sayılması da ne demek!
3. Erkek : Bu kadarı da fazla.
1. Kadın : Biz yine de...
2. Kadın : Sayılmak istiyoruz.
1. Erkek : *(Üstlerine yürür.)* Susun!
2. Erkek : Susturun!
3. Erkek : Tepeleyin.
1. Erkek : Bu kadınları kim kışkırtıyor?
KADIN : *(Elindeki örtüyü yere atar, çiğner.)* Ben. Var mı diyeceğiniz.
ERKEK : *(Pazusunu şişirir.)* Sen çok konuşma.
KADIN : Niçin konuşmayacakmışım?
ERKEK : Çünkü kadınlar susar.
KADIN : Niçin susar?
ERKEK : Çünkü kadınlar sayılmaz.
3. Kadın : *(Örgüsünü yere atar, çiğner.)* Biz yine de...
2. Kadın : *(Örgüsünü yere atar, çiğner.)* Sayılmak istiyoruz.
1. Erkek : Olmaz.
2. Erkek : Asla.
3. Erkek : Kaaaattttttttiiiiiiiyen!
ERKEK : Erkeklik öldü mü?
KADIN : Kadınların sayılmamasıyla erkekliğin ne ilgisi var?
ERKEK : Var.
KADIN : Yok.
ERKEK : Var.
KADIN : Yok.
(Sessizlik.) (Ters ters bakışırlar.)
ERKEK : Sus.
KADIN : Niçin susacakmışım?

ERKEK : Senin aklın ermez.
KADIN : Seninki hiç ermez.
ERKEK : Ben senden akıllıyım.
KADIN : Hiç de değil.
ERKEK : Akıllıyım işte. *(Pazusunu gösterir.)*
KADIN : Sen onu külahıma anlat.
ERKEK : İnanmazsan belge anıt yazıtına bak.
KADIN : Orda kadınlar erkeklerden aptaldır demiyor ki.
ERKEK : Aptaldır diyor.
KADIN : Demiyor.
ERKEK : Kadınlar sayılmaz diyor ya.
KADIN : Derse desin.
1. Erkek : Aaaa şuna bakın... Kutsal belge anıt yazıtı için ne diyor?
2. Erkek : Susturun.
3. Erkek : Küstahlık.
1. Erkek : Tarihi büyüklerimize dil uzatıyor.
2. Erkek : Biz akıllıyız.
3. Erkek : Siz aptalsınız.
(Karşılıklı hakaretlerle ortalık karışmış, kadınlarla erkekler birbirlerinin üzerlerine yürürlerken anıtı devirmişlerdir. Anıt devrilince bir an sessizlik.)
(Kadınlarla erkekler hep birlikte anıtı saygıyla yeniden dikerler.)
Yaşlı Bilge : Sayım bitti. 20.000 erkek yani 20.000 Venüslü olduğu...
KADIN : Biz neyiz?
ERKEK : Venüslü?
KADIN : Öyleyse bizi de sayın.
ERKEK : Ama siz sayılmayan Venüslüsünüz.

KADIN : Venüslünün sayılanı sayılmayanı olur muymuş?

ERKEK : Olur.

KADIN : Olmaz.

Erkekler : Olur olur olur...

Kadınlar : Olmaz... Olmaz... Olmaz...
(Kadınlar örgülerinin şişleriyle erkeklere hücum ederler.)

Yaşlı Bilge : Susun! Şimdi başınıza Venüs taşı yağacak.
(Sessizlik.)

KADIN : Olmaz.

ERKEK : Olur dedik ispat da ettik.

KADIN : Ne ispatı?

ERKEK : Sağır mısın? Belge, sayılmama, kadınlar çocuklarını doğurdular, anıt, adlarını koymayı erkeklere bıraktılar, belge yazıtını dinlemedin mi?

Kadınlar : Ne? Ne? Ne?

KADIN : Dinledim.

ERKEK : Eeeee?

KADIN : Eeeeee?

ERKEK : Anlamadın mı?

KADIN : Anlamadım.

ERKEK : İşte öyle.

Erkekler : Öyle.

KADIN : Sen anladın mı ki?

Kadınlar : Siz anladınız mı ki?

ERKEK : Tabii.

KADIN : Anlat öyleyse.

Kadınlar : Anlat... Anlat...

ERKEK : *(Öksürür.) (Ezbere.)* Kadınlar sayılmaz. Çünkü en kutsal yazıtımızı

yazan büyük atalarımızın en bilgesi dedi ki: Savaşmayan, taş taşımayan ve çocuklarına ad koymayanlar... Koymayanlar *(çabuk)* sayılmazlar.

KADIN : Ama senin amca oğlun da savaşmadı.

ERKEK : O sakat.

KADIN : Savaşmadı ya. Hem senin yeni doğan oğlun taş taşıdı mı ki?

ERKEK : O daha bebek akıllı.

KADIN : Taşımadı ya. Yine de sayıldı.

Kadınlar : Sayıldı. Sayıldı.

ERKEK : Tabii sayılır. O erkek.

Erkekler : O erkek. Yaaa o erkek... O erkek yaaaa.

KADIN : Erkekse erkek, taşımadı ya.

ERKEK : Aman, başımın etini yiyeceğine, taş belge anıtını yazan bilgeye sorsana.

KADIN : Deli o ölmüş, nasıl sorayım?

1. Erkek : Neee? Kutsal yazıtı yazan bilgeye deli dedi.

2. Erkek : Neee deli mi dedi?

3. Erkek : Atalarımıza deli diyor.

1. Erkek : Susturun.

2. Erkek : Tepeleyin.

3. Erkek : Çanına ot tıkayın.
(Erkekler anıtı kucaklayıp kadının üstüne yürürler.)

Yaşlı Bilge : Durun! Venüslüler! Size sevinçle bildiririm ki. *(Erkekler anıtı yerine koyarlar.)* Bunca kanlı savaşa rağmen, dünyanın iki tutulması arasında geçen üç yüz yıl içinde 10.000 kişi çoğalmışız.

1. Kadın : Çoğalmışız ya ne fayda, kafalar aynı kaldıktan sonra.

1. Erkek : Hiç de değil. O günden bu yana avlarımızı sapan yerine okla vurmayı, mağaralarda değil kulübelerde oturmayı, avlanmadığımız eti ısıtıp yemeyi, karanlık gecelerde ateş yakmayı öğrendik.

2. Erkek : Bizleri saymayı öğrenemediniz ama.

3. Erkek : Biz yine de...

1. Kadın : Sayılmak istiyoruz.

ERKEK : Olmaz.

Kadınlar : Niçin?

ERKEK : Belgede yazılı işleri yapmadığınız için.

2. Kadın : Niçin hep yapmadıklarımızı yazmışlar anıta.

3. Kadın : Niçin yaptıklarınızı yazmamışlar?

KADIN : Erkeklerimizin getirdiği av etlerini pişirdiğimizi, onların ad koydukları çocuklarımızı dokuz ay karnımızda taşıdığımızı, dokuz ayın sonunda en amansız sancılarla doğurduğumuzu, doğan çocuklarımızı sütümüzle beslediğimizi, büyüttüğümüzü, erkekler erkeklerle savaşırken hayatı, düzeni sürdürdüğümüzü niçin yazmamışlar?

Kadınlar : Niçin bunlar yok anıtta?

ERKEK : Yok işte ne yapalım.

KADIN : Yoksa yazın.

ERKEK : Niçin yazalım?

KADIN : Haksızlık olmasın diye.

ERKEK : Bana ne.

KADIN : İşte senin kafandakiler anıt yazmaya kalkarlarsa böyle olur.

ERKEK : Sen yazsaydın.

KADIN : Akıllı üç yüz yıl önce ben hayatta

mıydım?

ERKEK : Üç yüz yıl önce senin kafanda olanlar yazsalardı.

KADIN : Belki o zamanlar benim kafamda olanlar yoktu.

ERKEK : Olsaydı. Benim kafamda olanlar varmış ya.

KADIN : Senin de... Senin gibilerin yazdığı anıtın da...

1. Erkek : Anıta küfrediyor.

2. Erkek : Kim?

3. Erkek : Nerede?

1. Erkek : Ne zaman? *(Bunları söylerken erkekler, erkek güzellik yarışmalarında yarışmacıların yaptıkları adale gösterilerini yaparlar.)*

1. Kadın : Anıta küfretmedi ki.

2. Kadın : Anıtı tek başına erkeklerin yazmasına küfretti.
(Kadınlar kümeleşirler.)

3. Kadın : Ay gördün mü?

2. Kadın : Ay görmez olur muyum kardeş.

1. Kadın : Ben demediydim erkekler yazmış diye.

2. Kadın : Ay. Bizim yazımızı yazan kara yazmış.

3. Kadın : Ah yazılmaz olası bahtım.

1. Kadın : Ah gözü kör olası karayazım.
(Ağlaşırlar.)

2. Kadın : Onlar bizi düşünürler mi hiç?

3. Kadın : Bizi düşünür müsünüz hiç Yezidler!

2. Erkek : Her koyun kendi bacağından asılır.
(Bundan sonra gelen ata sözlerini, erkekler çeşitli heykel pozisyonlarına geçerek söylerler.)

3. Erkek : At binenin kılıç kuşananın.
1. Erkek : Eğriye eğri doğruya doğru.
2. Erkek : Su destisi su yolunda kırılır.
3. Erkek : İşleyen demir ışıldar.
1. Erkek : Ak akçe kara gün içindir.
2. Erkek : Söz büyüğün su küçüğün.
1. Erkek : Sen seni bil sen seni, sen seni bilmez isen patlatırlar enseni.
(Coşarak kadınların enselerine tokat şaklatırlar.)
Yaşlı Bilge : Susun!
Kadınlar : Anıta bizim yaptıklarımızı da yazsınlar.
Yaşlı Bilge : Kim yazacak.
1. Kadın : Kocam yazsın.
1. Erkek : Tavla partim var.
1. Kadın : Bana gelince hep işin çıkar.
1. Erkek : Senin canın can da benim ki patlıcan mı?
1. Kadın : Burda lak lak edip oyalanacağına yazsana.
2. Erkek : Yaaaa. Alan da kaçan. Benim işim var.
2. Kadın : İşin batsın.
2. Erkek : Nankör.
2. Kadın : Beni saydırmadıktan sonra doyurmasan da olur.
2. Erkek : Aç kal da gör.
Erkekler : Aç kalın da görün.
2. Kadın : *(Ağlar.)* Hem saydırmıyor, hem aç bırakıyor.
2. Erkek : Seni yazdırmayan ben değilim ki, anıt.
3. Kadın : Başka anıt yapalım.
3. Erkek : Bugün git yarın gel.
3. Kadın : Zaten nikâhlanalı hangi isteğimi yerine getirdin ki? *(Ağlar.)*

Kadınlar : Zaten koklanmış goncaya kim su verir?
(Ağlaşırlar.)
Yaşlı Bilge : Susun! Ne ağlaşıyorsunuz?
1. Kadın : Kocam var ya, kadınları saydıracak anıtı yazmıyor.
1. Erkek : O önce kadınlığını bilsin.
Erkekler : Hadlerini bilsin onlar önce.
2. Kadın : Bizim zaten haddimiz böyle yazılmış.
Yaşlı Bilge : Öyle yazılmış.
KADIN : Kim yazmış?
Yaşlı Bilge : Üç yüz yıl öncenin bilgesi.
KADIN : Yani erkek.
Yaşlı Bilge : Çünkü yaşlı bilge erkekmiş.
KADIN : Kadın bilge yok muymuş?
Yaşlı Bilge : Yokmuş.
KADIN : Şimdi de yok.
Yaşlı Bilge : Yok.
KADIN : Peki, bizim yaptıklarımızı kim yazacak anıta?
Yaşlı Bilge : Bilmem.
(Sessizlik.)
KADIN : *(Bağırır.)* Bizim yaptıklarımızı yazacak yok mu?
(Sessizlik.)
Yaşlı Bilge : Dünyanın iki tutulması arasında 10.000 erkek çoğalmışız.
KADIN : Yok mu?
Yaşlı Bilge : 10.000.
KADIN : Biz de kendimizi sayarız.
Kadınlar : *(Karışık.)* Bir... İki... Üç... Dört...
1. Kadın : Beni saymadın.
3. Kadın : Asıl saymayan sensin kaltak.

2. Kadın : Ağzını yırtarım... *(Çığlık çığlık.)*
(Şişleriyle birbirlerine girerler.)

Yaşlı Bilge : Durun!

3. Kadın : Biz kendimizi saymışız ne fayda?

2. Kadın : Anıta geçmedikten sonra.

1. Kadın : Yazılmadıktan sonra?

KADIN : Yazalım. Kim yazacak?

Kadınlar : Kim? Kim? Kim? Sen yaz. Asıl sen yaz. Sen yazsana. Asıl sen yaz edepsiz. Yaz diye sana derler orospu. Sensin... Sözünü geri al.
(Çığlık çığlık birbirlerine girerler.)

Yaşlı Bilge : Susun!

1. Kadın : Hadi baştan sayalım.

KADIN : Saymakla olmaz.

2. Kadın : Niçin?

KADIN : Olmaz işte. İhtiyar! Yanında bana da yer ver.

Yaşlı Bilge : Ne yeri?

KADIN : Bana, kadınların bilgesine yer ver.

Yaşlı Bilge : Kadından bilge olur muymuş?

KADIN : Olur.

Yaşlı Bilge : Hani?

KADIN : İşte, ben.

Yaşlı Bilge : Konuş.

KADIN : Biz kadınlar düşündük. Düşündük ve diyoruz ki, sayılmıyorsak, saydırırız.

Yaşlı Bilge : Nasıl?

KADIN : Yaptıklarımızı anıta yazılmaya değer bulmuyorsanız, biz de onları yapmayız.

Yaşlı Bilge : Ne?

KADIN : Anıta geçecek önemi olmayan işleri niye yapalım? Niçin doğuralım?

Niçin emzirelim bebeklerimizi? Niçin büyütelim? Niçin pişirelim av etini? Ve niçin sürdürelim hayatı savaşa giden erkeklerimizin yerine?

Yaşlı Bilge : Peki sizler ne yapacaksınız?

KADIN : Anıta geçecek kadar önemli olan işleri. Sizin yaptıklarınızı.

Yaşlı Bilge : Sizin yaptıklarınızı kim yapacak?

KADIN : Gerekliyse siz yapın.

Kadınlar : Ve sayılmayın.

Yaşlı Bilge : Ama...

1. Kadın : Sizin yaptıklarınızı biz yapalım.

2. Kadın : Anıtı da biz yazalım.

3. Kadın : Sizi de saymayalım.

(Sessizlik.)

Yaşlı Bilge : Peki, sizleri de sayıyorum.

Kadınlar : Yaşasın bizi de sayacaklar. Bizi de saydılar.

(Kadın yaşlı bilgenin yanına çıkar.)

KADIN : Onlar saymadı, biz saydırdık.

(Erkekler arkalarını dönüp bilek güreşirler. Kadınlar, bilge kadın hariç kümeleşip örgüye başlarlar.)

(Ara perde kapanırken Bilge Kadın öne gelir.)

Bilge Kadın : Demeyin şimdi: Kadının fendi erkeği yendi, sanmayın ki Venüslü kadınlar bilinçlendi. Venüs'te bir gün diğerlerine uymaz, aslında Venüs'te eski hamam eski tas.

(Bilge kadın sağdan çıkar.)

Tablo II

Erkek elinde halat soldan çıkar. Halatın ucu kadının boynuna geçmiştir. Kadın erkeğe arkası dönük olarak, elinde bir bayrak taşır. Erkek tarafından çekildiği için geri geri yürür. Sağdan çıkarlar. Ara perde açılır. Tabela iner: VENÜS'TE SOSYAL YARDIMLAŞMA

(Kadınlar ortada kümeleşmişlerdir. Birbirlerinin saçlarını kabartırlar. Bilge kadın yaşlı bilgenin yükseltisinden konuşur. Erkekler ve yaşlı bilge sahnede yoktur.)

KADIN : Üye olan yok mu?

1. Kadın : Ne üyesi?

2. Kadın : Altmışaltı kulübüne mi?

3. Kadın : Ben altmışaltı oynamam, pişpirik oynarım.

1. Kadın : Beni kocam oynatmıyor ki.

2. Kadın : Kendileri her hafta memurlar lokalinde briç oynarlar ama.

3. Kadın : Hep kaynanamda kabahat. Kadınlar oyun moyun oynamaz, elişi yapar diye kocamın aklını çeldi.

KADIN : Oyun kulübü değil, dernekten söz ediyorum.

2. Kadın : Ne derneği?

3. Kadın : Ukalâ işte. Bilge kadın olalı ukalâlaştı. Biz kulüp dedik ya, o ille de başka şey diyecek. Kırk yıllık kulübün adı dernek mi oldu şimdi?

1. Kadın : Pişpirik Derneği...

3. Kadın : Gül gibi kulüp adı varken derneği kim çıkardı?

KADIN : Ben?

3. Kadın : Bir kez kanun çıkarmak yaşlı bilgenin işi.
2. Kadın : Ben derneğe merneğe üye olmam.
1. Kadın : Kocama ne derim sonra? Dernek deyince aklına kötü bir şey gelir.
3. Kadın : Doğru ya, ne diye kulüp değil de dernek?
KADIN : Bırakın çeneyi de dinleyin. Bu öyle oyun kulübü falan değil.
2. Kadın : Aaa peki ne öyleyse?
KADIN : Sosyal yardımlaşma derneği.
3. Kadın : Aaa ne ayıp!
1. Kadın : Çok ayıp çok.
2. Kadın : Duydunuz mu ne ayıp!
3. Kadın : Biz dilenci miyiz?
2. Kadın : Kendi yağımızla kavruluruz biz. Çok şükür kimsenin yardımına ihtiyacımız yok.
2. Kadın : Ne münasebet hanfendi?
3. Kadın : Yoo artık bir bilge oldum diye kendini bir şey sayıyor.
2. Kadın : Bilgeyse bilge? Bizi dilenci yerine koymaya ne hakkı var?
1. Kadın : Kadınlar sayılmadan önce ne iyiydi.
2. Kadın : Böyle kadın bilge milge yoktu.
3. Kadın : Bu bilge kadın kaynanamdan beter kardeş.
1. Kadın : Hani sade yardımlaşma olsa iyi, bir de başında sosyal adı var.
3. Kadın : Ne ayıp, biz o dediğinden değiliz.
KADIN : Size bir şey diyen yok. Sosyal yardımlaşmadan söz ediyorum *(Kadınlar ayaklanır.)*
3. Kadın : Biz öyle şey istemeyiz.
2. Kadın : Ben öyle şeyleri evime sokmam.

KADIN : Ne olduğunu biliyor musunuz ki?

1. Kadın : Bir bilge oldun diye bizi cahil mi sandın?

KADIN : Sizlere cahil demedim. Biliyor musunuz diye sordum.

2. Kadın : Sen sanki biliyor musun?

KADIN : Sosyal yardımlaşma, yani dernekler, yani yardımlaşma dernekleri bütün ileri ülkelerde... Kadınlar sayıldıktan sonra... dernek... yardım dernekleri kurmuşlardır. O dernekler ki, o ülkelerde pek çok yardımda bulunmuşlardır.

3. Kadın : O senin dediğin dış yardım. Onu da Mars'tan alıyoruz.

KADIN : Bunun dernekle ne ilgisi var?

KADIN : Dinlesenize. Şimdi mesela, yoksul çocuklar var ya Venüs'te...

3. Kadın : Benim çocuklarım için diyorsan... Benim çocuklarım seninkilerden çok daha temiz, pak giyinir.

2. Kadın : Benim çocuklarım gibi bakımlısı var mı?

1. Kadın : Ben çocuklarımın her şeyini kendi elceğizimle dikerim.

KADIN : Sizin çocuklarınızdan söz etmiyorum.

1. Kadın : Âlemin çocuklarından bana ne?

2. Kadın : Onları da anaları babaları düşünsün.

3. Kadın : Başkasının çocuğuna karışılır mı? Sonra anaları babaları ne der?

KADIN : Ya o çocukların anaları babaları yoksa?

2. Kadın : Ay ne yapayım kardeş, Allahın işine karışılmaz ya?

KADIN : O çocuklara kim yardım edecek?

3. Kadın : Bizim sokakta oynayan bir yoksul çocuk var, ben ona her gün biraz ekmek veriyorum.

KADIN : Öteki çocuklar ne olacak?

2. Kadın : Suç bizde mi? Paramız ancak yetiyor.

KADIN : Size o çocuklara tek başınıza bakın demedim ki. Bir dernek kurarsak. Herkes ufak bir şey öderse. O dernek, o çocukların tümü için bir şeyler yapabilir.

3. Kadın : Ne yani, senin derneğin ana baba mı imal edecek?

2. Kadın : Hah hah, hay güleyim bari!

1. Kadın : Ay bilge oldum diye kendini sihirbaz sanıyor.

KADIN : Bu çocuklara ana baba olunmasa da, bir çocuk yuvası da bu çocuklar için çok şey.

2. Kadın : Ben çocuğumu yuvaya muvaya vermem.

1. Kadın : Ana baba sevgisi gibi var mı?

3. Kadın : Benim komşum çocuğunu yuvaya verdi de, çocuk bir huysuzlaştı bir huysuzlaştı...

KADIN : Sizin çocuklarınız için değil, anasız babasız yoksul çocuklar için toplayacağımız paralarla bir bina yaptırabiliriz. O bina o çocuklar için sıcak bir dam olur. Boş zamanı olan kadınlarımız, sırayla o çocuklara gönüllü bakabilirler.

2. Kadın : Ya ya zavallı çocuklar ne iyi olur.

1. Kadın : Ben çok merhametliyimdir.

3. Kadın : Ben de, yani öyle merhametliyimdir ki... Nerede çıplak bir çocuk görsem dayanamam ağlarım.

2. Kadın : Geçen gün yolda yürüyordum. Havada bir soğuk bir soğuk. Baktım bir çocuk. Ayakları çıplak, karların içinde... Tir... tir...

1. Kadın : A, zavallı...

3. Kadın : Ay anlatma dayanamam ağlarım.

2. Kadın : *(Ağlamaklı.)* "Yavrucuğum," dedim. "Niye karlarda çıplak ayak dolaşıyorsun? Senin evin barkın yok mu?"

3. Kadın : Ne dedi?

2. Kadın : *(Ağlar.)* "Evim barkım, kimsem yok," dedi.

1. Kadın : Vah vah!
(Kadınlar ağlaşırlar.)

KADIN : Burda ağlaşacağınıza....

3. Kadın : Bunda hiç yürek yok, kardeş.

2. Kadın : Çok hain çok.

1. Kadın : Ah ne haindir o?

3. Kadın : Zaten ona kalsa... Evli evine...

2. Kadın : Köylü köyüne...

1. Kadın : Evi olmayan sıçan deliğine.

3. Kadın : Hiç işte bilge oldum diye önünü ardını görmüyor.

2. Kadın : Onun bilgeliğini kabullenmeyecektik.

1. Kadın : Ne olduysa sayıldıktan sonra oldu. Biz kadınlar sayılmadan önce ne iyiydi.

3. Kadın : Böyle başımızda bilge milge yoktu.

2. Kadın : Yaşlı erkek bilge nemize yetmez bizim.

1. Kadın : Ne de olsa erkek.

2. Kadın : Erkek yine de erkektir.

1. Kadın : Erkek gibi olur mu kardeş?

KADIN : Siz adam olmazsınız.

3. Kadın : Aaa bu kadarı da fazla...

2. Kadın : Bilge oldun da adam mı oldun?
1. Kadın : Hiç sayılmayacaktık...
KADIN : Öyle, ben olmasaydım sayılmayacaktınız. Yaptıklarınız da anıta geçmeyecekti.
1. Kadın : Sen saydırmasaydın, kocam saydıracaktı.
2. Kadın : Sen yazdırmasan, kocam yazdıracaktı.
KADIN : Çok beklerdiniz. Hem onlar sayılmayı ve anıta geçmeyi sizden mi beklediler? Kendi davalarını kendileri çözdüler.
1. Kadın : Tabii çözerler. Onlar erkek.
2. Kadın : Biz erkeklerle bir miyiz?
3. Kadın : Erkeklerle aşık atılır mıymış?
1. Kadın : Kadın kadınlığını bilmeli. Bunu bilir bunu söylerim.
KADIN : Sizlerde bu kafa oldukça...
2. Kadın : Ne varmış bizim kafamızda?
3. Kadın : Bizimki de kadın kafası.
KADIN : Siz kendinizi erkeklerden ayrı gördükçe onlara üstünlük tanıdıkça, sizi aşağılamalarına şaşmayın. Siz işin kolayına kaçıyorsunuz.
2. Kadın : Kadın olmak kolay mı?
1. Kadın : Her türlü fedakârlık bizde.
3. Kadın : Bizimki de hayat mı?
2. Kadın : Hörgüç hörgüç üstüne...
1. Kadın : Hele o kaynanam yok mu?
2. Kadın : *(Ağlamaklı.)* Koca koca değil ki... Elimi versem kolumu ister, kolumu versem başımı.
3. Kadın : Bilseydim varır mıydım? Beni almadan önce nasıl peşimde dolaştı, ne yalanlar attı. Sözde Venüs'ü ayaklarıma serecekmiş de... Venüs bir yana, ben bir

yanaymışım da... Oysa şimdi... *(Ağlar.)* Ah kafa kafa... Şimdi kafam olsaydı alır mıydım onu?

Kadınlar : Alır mıydık? *(Ağlaşırlar.)*

KADIN : Susun. Ağlamayın!

3. Kadın : Anlayışsız ne olacak?

2. Kadın : Senin başına gelsin de...

1. Kadın : Ah talihsiz başım ah...
(Kadınlar hep birlikte ağlaşırlar.)
(Yaşlı Bilge girer.)

Yaşlı Bilge : Ne var? Ne oluyor? Kadınlar hamamı mı burası?

1. Kadın : Sayın bilge? Derdimize derman yok. *(Ağlar.)*

Yaşlı Bilge : Derdinizi bana değil, kendi bilgenize söyleyin.

1. Kadın : O beni kıskanıyor. Derdimi dinler mi?

3. Kadın : Onun zaten kocamda gözü var.

2. Kadın : Ben ondan güzelim diye beni çekemez zaten.

KADIN : Sayın bilge, ben onlara dedim ki... Bir dernek kuralım, dedim.

Yaşlı Bilge : Ne derneği?

KADIN : Yoksul çocuklara yardım derneği.

Yaşlı Bilge : Siz kadınlar kendi çocuklarınıza bakın yeter.

KADIN : O çocuklara kim bakacak?

Yaşlı Bilge : Zenginler bakar?

KADIN : Zenginlere o çocukların varlığını kim hatırlatacak?

Yaşlı Bilge : O benim görevim. Ben her yıl, manda bayramından sonra, varlıklı erkeklere yoksullara yardım etmelerini öğütlerim

KADIN : Ya yine de yardım etmezlerse?

1. Kadın : Benim kocam merhametlidir.

2. Kadın : Altın gibi kalbi vardır benim kocamın.

3. Kadın : Geçen gün kocam yolda gidiyormuş.
Bakmış yoksul bir adam. O sırada da
kocam susam helvası yiyormuş. Bakmış
adam yoksul.. bir acımış bir acımış.
Helvasının yarısını adam vermiş yaaa.

1. Kadın : Peygamber gibi adamdır kocam vallahi...

Yaşlı Bilge : Kutsal peygamberimizden sonra
kocalarınız gelir. Bundan beş yüz
yıl kadar önce kadınlar kocalarının
sözünden dışarı çıkmaya kalktılar.
Sonra bir kıtlık oldu.
Sonra bir salgın oldu.
Sonra bir sel oldu.
Sonra yangınlar oldu.
Sonra tufanlar oldu.
Gök gürledi şimşek çaktı.
Venüslüler bildiler, kıyamet yakın,
Anladılar ki suç kadınların,
Kocalarını tanımayanların,
Kadın olduklarını unutup
Erkek işine burnunu sokanların.
Mahkeme kuruldu orta yerde
Koca sözü dinlemeyenlere
Yüce yargıçlar dur, dediler.
Her birine hüküm giydirdiler,
Orta yerde odunlar yığıldı,
Üstüne direkler çakıldı,
Kadınlar direklere bağlandı,
Bir kocaman ateş yakıldı.

1. Kadın : Oh olsun o kadınlara!

2. Kadın : Neler neler yapmışlar...
3. Kadın : Salgın yapmışlar, tufan yapmışlar, yangın yapmışlar, sel yapmışlar.
1. Kadın : Aman ne kötü kadınlarmış onlar.
2. Kadın : İyi ki o kadınları yakmışlar.
3. Kadın : Yoksa şimdi o kadınlar yaşasaydı...
1. Kadın : Yine yangınlar, seller, tufanlar, kıtlıklar olurdu.
3. Kadın : Biz de onları yeniden yakardık.
2. Kadın : Yakardık ya.
KADIN : O kadınların suçlu olduğunu ne biliyorsunuz?
3. Kadın : Yaşlı bilge söyledi ya.
2. Kadın : A bu kadar olur, bu artık yaşlı bilgeyi bile takmaz oldu.
KADIN : Siz kendi kafalarınızla düşünemez misiniz?
1. Kadın : Yaşlı bilge var ya.
2. Kadın : O ne güne duruyor?
1. Kadın : O bizim için düşünür.
KADIN : Bu da sizin işinize gelir. Kolayınıza gelir. Ama unutmayın ki... Kimse kimse için kendi kadar iyi düşünmez.
Yaşlı Bilge : Bilge kadın. Yıkma bu kadınların dünyalarını. Sonra boşta kalırlar. Sen onların boşluklarını doldurabilecek misin? Onlara bırakmalarını istediğin eski kadar güçlü, o eski kadar sağlam bir yeni verebilecek misin?
KADIN : Bu benim görevim değil. Yeniyi kendileri bulsunlar.
1. Kadın : Aman sana kalmadık.
2. Kadın : Kocam bulur bana o dediğini.

3. Kadın : Senden bir şey isteyen var mı.

KADIN : Artık mutluluğu ya da mutsuzluğu, eksiklerin suçunu başkalarında aramayı bırakmalılar. Kendi hayatlarının anlamını kendileri vermeye, kendilerinden, yine kendilerini sorumlu tutmaya alışmalılar.

Yaşlı Bilge : O zaman kocaları ne yapsınlar? *(Şimdiye kadar bilge kadınla yaşlı bilgeyi dinleyen kadınlar canlanır.)*

1. Kadın : Doğru ya, onun istediği beni kocamdan ayırmak.

2. Kadın : Kendi kocası iyi değil ya, bizimkini de kakalamak istiyor.

3. Kadın : Ben onu kocama söylersem.

2. Kadın : Onu kocama söyleyeyim de... Boşanmamızı istediğini söylersem kocama...

Kadınlar : Kocalarımıza söyleyelim...

KADIN : Ama kim size kocalarınızı boşayın dedi.

1. Kadın : Yok ne dedin? Söyleyeceğim işte kocama. Kocam... Kocacığım..
(Kadınlar çığlık çığlık.)
(Erkekler girer.)

ERKEK : Ne oluyor bunlara?

1. Erkek : Kırk yılın birinde briç oynayacaktık.

2. Erkek : Avlanacaktım kırk yılda bir.

3. Erkek : Hiç rahat yok.

1. Erkek : Karın var mı derdin var.

KADIN : Ben sadece dernek kuralım dedim.

ERKEK : Sen benim istediğim böreği pişirdin mi ki, burda başka işlere kalkışıyorsun?

KADIN : Senin midenden önemli sorunlar var Venüs'te.

Yaşlı Bilge : Bırak da onları biz düşünelim.
KADIN : Ya siz düşünmediyseniz?
Yaşlı Bilge : Anıt der ki: *(Okur.)*
Tanrı önce buyurdu
Sonra peygamber buyurdu
Sonra erkekler buyurdu
Ateşin nasıl yakılacağını
Suyun nereden akacağını
Avın nerede avlanacağını
Hep erkekler buldular
Buldular, buyurdular.
ERKEK : Buyurdular tabii.
1. Erkek : Erkek değil mi, buyurur elbet.
2. Erkek : Asar da keser de.
3. Erkek : Yakar da yıkar da...
ERKEK : Erkeklik demek...
1. Erkek : Yakmak demek.
2. Erkek : Yıkmak demek.
3. Erkek : Asmak demek.
ERKEK : Ne demek efendim? Bu dernek lafı da nereden çıkmış? Pişmesi gereken bunca börek varken.
1. Erkek : Daha hamurlar bile açılmamışken.
2. Erkek : Hem benim gömleklerim ne olacak?
3. Erkek : Şu pantolonumun ütüsüne bakın. Gören karım yok sanır.
ERKEK : Dernek, mernek istemem efendim.
KADIN : Niçin istemiyorsun?
ERKEK : İstemem işte, o kadar.
2. Erkek : O kadar.
3. Erkek : O kadar işte. Dernek mernek yok.
1. Erkek : Bir daha dernek sözü ettiğinizi duymayayım.

KADIN : Yoksul çocuklar için.
ERKEK : Sen kendi çocuklarına bak önce.
KADIN : Onlara da bakarım, dernek de kurarım.
ERKEK : Bu laf burda bitsin.
1. Erkek : Bu son olsun.
3. Erkek : Bir daha duymayayım.
2. Erkek : Ya ben ya dernek.
1. Erkek : Bu derneği bir daha görürsem...
KADIN : Sizin dernekten haberiniz yok.
ERKEK : Ne demek yani benden iyi mi bileceksin?
KADIN : Niçin bilmeyeyim? Nasıl bazı şeyleri sen benden iyi biliyorsun, bunu da ben senden iyi bilebilirim.
ERKEK : Yok, sen bilge olalı kocanı küçük görmeye başladın.
1. Erkek : Kadın bilge mi olurmuş?
1. Kadın : Olmaz tabii. Bilge olalı neler yapıyor neler.
1. Erkek : Sakın sen ona uyma e mi?
1. Kadın : Hiç uyar mıyım? Baksana kocasına neler yapıyor.
1. Erkek : Onunla konuştuğunu görmeyeyim.
1. Kadın : Seni elimden almak istiyor.
1. Erkek : *(Övünür.)* Ben istemedikten sonra. Bu iş benim istememe bağlı.
ERKEK : *(Üstüne yürür.)* Karıma ne hakla?
KADIN : O kim oluyor? Yalnız erkeğin istemesiyle olurmuş. Bu işte kadının isteği önemli asıl.
2. Erkek : Bu kadın iyice azıttı.
2. Kadın : Kocasının gözü önünde başka erkekleri istediğini söylüyor.

3. Kadın : Ben hep söylerdim onun hafif bir kadın olduğunu.

2. Kadın : O nedir o?

1. Kadın : Geçen akşam giyinmiş süslenmiş, kocası yokken.

2. Kadın : Deme...

3. Kadın : Ben dememiş miydim?

1. Erkek : Kocası da ne koca.

2. Erkek : Benim karım bunu yapsa...

3. Erkek : Bacağından tavana asarım.

1. Erkek : Böyle şeyi en son kocalar duyar.

1. Kadın : Sonra?

2. Kadın : Çamlıkta...

3. Kadın : Aaaaa.

2. Kadın : Deme.

(Bu konuşmalar sırasında KADIN'la ERKEK seyircilere arkalarını dönmüşlerdir. Daha çok fısıldaşılan bu dedikodulardan sonra kadınlarla erkekler karşı karşıya dururlar. Kadınla erkek arka planda kalır. Bir tahterevallide gibi bir erkekler çöker, bir kadınlar çöker.) (Çöken taraf konuşur.)

Kadınlar : Lak lak lak lak lak lak.

Erkekler : Fıs fıs fıs fıs fıs fıs.

Kadınlar : Lak lak lak lak lak lak lak.

Erkekler : Fıs fıs fıs fıs.

Kadınlar : Lak lak lak lak lak lak.

Erkekler : Fıs fıs fıs fıs fıs fıs fıs.

Yaşlı Bilge : *(Birden yükseltiden konuşma başlar, kadınlar ve erkekler dururlar. KADIN ve ERKEK önlerini dönerler.)*

O kadınlar ki kocalarını aldattılar. Kentin meydanında çırılçıplak durdular. Bu en kocaman taşlarla bir gün, bir gece taşlandılar.

KADIN : *(Öne çıkar.)* Bu aldatma sözü de nereden çıktı? Biz dernekten söz ediyorduk.

ERKEK : Hâlâ dernek diyor.

KADIN : Sana ne oluyor. Derneğin seninle ne ilgisi var?

ERKEK : Var.

KADIN : Yok.

ERKEK : Olmaz olur mu?

KADIN : Venüs'ün merkezi misin? Neden söz edilse kendinle ilgili sanıyorsun.

ERKEK : Kadın dediğin kocasından söz edecek elbet.

1. Erkek : Başka neden söz edecek?

1. Kadın : Ben hep seni anlatırım hayatım.

2. Kadın : Canım canım canım. Sen hiç dilimden düşmezsin.

3. Kadın : Ah biricik kocacığım. Seni anlata anlata herkesi bıktırdım vallahi.

KADIN : Şu dernek konusu ne olacak.

ERKEK : Memurlar kulübü var ya. Oraya da kadınlar giremez.

1. Erkek : Bir briç oynamadıkları kaldı.

1. Kadın : Sen her hafta oynuyorsun ama.

1. Erkek : Ben erkeğim, oynarım.

1. Kadın : Sen zaten yalnız kendini düşünürsün.

1. Erkek : Nankör. Bütün gün sizler için ter dökürüm.

1. Kadın : Nankör diye sana derler. Hep o annenin yüzünden.

1. Erkek : Anama dil uzatma.
1. Kadın : Ya annen ya ben.
1. Erkek : Annem.
1. Kadın : *(Ağlar.)* Ama evlenmeden önce annem ayrı oturacak dediydin.
1. Erkek : O evlenmeden önceydi.
2. Erkek : Ana gibi yâr olmaz.
1. Erkek : Anasına bak kızını al.
2. Erkek : Kenarına bak bezini al.
3. Erkek : Anasına yar olmayan...
1. Erkek : Kızını dövmeyen dizini döver.
1. Kadın : İşte o kadar, artık ananla oturmam.
1. Erkek : Karısını dövmeyen dizini döver.
2. Erkek : Gel bakim buraya?
2. Kadın : Aaa ne oluyor? Ne yaptım?
2. Erkek : Adamın biri bir gün karısını...
ERKEK : Ben bu hikâyeyi biliyorum.
KADIN : *(Ortaya fırlar.)* Üye olan yok mu?
ERKEK : Nereye?
KADIN : Çocukları koruma derneğine.
ERKEK : Biz o derneği zaten kuracaktık.
KADIN : Kurmadınız ama. Şimdi bizim kuracağımız derneğe para verin yeter.
ERKEK : Ben bilmediğim şeye para vermem.
KADIN : Biliyorsun işte.
ERKEK : Bilmiyorum.
1. Erkek : Bilmediğimiz şeye...
2. Erkek : Para mara.
3. Erkek : Koklatmayız.
1. Erkek : İşte böyle.
KADIN : Dinleyin. Venüslülerin yapacağı az bir yardımla kurulacak olan derneğimiz, hamiyetli Venüslü kadınların gönüllü

yardımları sayesinde, sağdan soldan bakımsız yersiz yurtsuz çocuklara yardım elini uzatacak.

1. Kadın : Onlara bayramda lastik top alacaktır.

Bilge : Lastik toptan önemli çalışma bulamadınız mı?

1. Kadın : Lastik top almayalım. Kurgulu maymun alalım.

2. Kadın : Kurgulu maymun almayalım. Balon alalım.

3. Kadın : Düdük alalım.

1. Erkek : Maytap alalım.

2. Erkek : Çatapat alalım.

3. Erkek : Tabanca alalım.

1. Erkek : Tüfek alalım.

2. Erkek : Top alalım.

3. Erkek : Tank alalım.

Herkes : *(Karışık.)* Top, tank, çatapat, bayram, tüfek, mantar...

Yaşlı Bilge : Susun? Dernek olmayacak.

KADIN : Niçin.

Yaşlı Bilge : Venüs'te kışkırtıcı ve huzursuzluk yaratıcı etkileri görüldüğü için zararlı bulunmuş ve kapatılmasına karar verilmiştir.

KADIN : Açıldı mı ki kapatılsın?

Yaşlı Bilge : Görevim Venüs'ün huzurunu korumaktır.

KADIN : Yoksul çocukları korumakla huzurun ne ilgisi var?

Yaşlı Bilge : Şimdiye kadar dernek var mıydı?

KADIN : Yoktu.

Yaşlı Bilge : Pekâlâ yaşıyorduk.

KADIN : O çocuklar yaşamıyordu ama.

Yaşlı Bilge : Benim görevim düzeni korumak.

KADIN : Yoksul çocukları korumakla görevin ne ilgisi var?

Yaşlı Bilge : *(Okur.)* Anıt der ki: O en uzun kıştan önce birileri, o büyük o kutsal düzeni bozdular ki, şaşkınlık geldi, yalnızlık geldi, umutsuzluk geldi.

KADIN : Ben yoksul çocuklara yardımdan söz ediyorum.

Yaşlı Bilge : Eski anıt okunurken dinle.

ERKEK : Sen de yalnız koca saygısı değil, anıt saygısı da kalmamış.

1. Erkek : Çok oluyor, çok.

1. Kadın : Ah onun ne kadar çok olduğunu bir bilsen?

KADIN : Hiçbirinizin desteğini istemiyorum.

ERKEK : Biliyorum artık benden bıktın.

KADIN : Ne ilgisi var... Çıldıracağım... Ben dernek kurmak...

ERKEK : Evet evet, bıktın benden.

KADIN : *(Bağırır.)* Derneğe üye olan var mı?

Yaşlı Bilge : Yoksul çocuklara dernek kurmakta fayda var.

ERKEK : Ben her ay ... lira verebilirim.

1. Kadın : Ben birinci üye olmak istiyorum.

2. Kadın : Ya, ben senden önce yazıldım.

3. Kadın : Beni yaz, beni...

Kadınlar : Beni... Beni... Beni... *(Birbirlerine girerler.)*

KADIN : Susun! Derneğimizin çalışma programını okuyorum: Her yıl yüz yoksul çocuk okutup, yüz çocuğu giydireceğiz.

Kuracağımız yuvalarda yoksul çocukları...
(Kadın arkaya geçer, sesi arkadan duyulurken kadınlar öne çıkıp fiskoslaşırlar.)

1. Kadın : Gelecek yıl derneğe ben başkan seçileceğim görürsün.
2. Kadın : Benim kocam onunki kadar anlayışlı olsa.
3. Kadın : Neler yapılır neler...
1. Kadın : Kocaman dernek başkanının giydiği elbiseyi gördün mü?
2. Kadın : Öyle rüküş ki.
3. Kadın : Etekleri nah şurada.
1. Kadın : Çok zevksiz canım.
2. Kadın : Hizmetçisi olduğu halde...
3. Kadın : Bendeki hizmetçiyi sorma. Bir de çocuğu var. Her gün başımda.
2. Kadın : Çocuğu çekemem dedim, yol verdim.
1. Kadın : Benim çocukla oynuyor, terbiyesini bozacak, olur mu?
3. Kadın : O çocukların gittiği okula çocuklarımı gönderir miyim hiç?
1. Kadın : O çocukla oynama dedim kaç kere.
2. Kadın : O pis çocukla oynadığını görürsem.
3. Kadın : Oğlum bahçeye girme dedim sana. Koparma bu erikleri şimdi polis çağırırım.

Kadınlar : Polis... Polis... Polis...
(Erkeklerle kadınlar bağırarak sahneden koşarak çıkar.)
(KADIN yalnız kalır.)

KADIN : Her yıl yüz yoksul çocuğu okutup yüz çocuğu giydireceğiz. Kuracağımız yuvalarda yoksul çocukları...

(Ara perde kapanır.)

(KADIN soldan boynunda halat ağlayarak çıkar. ERKEK halatın ucunu tutar. KADIN onu, boynunda halat, yürütür, sağdan çıkarlarken ara perde açılır. Tabela iner: Venüs'te Ölüm.)

Tablo III

(Kadınlar başlarında kara örtüler, çepeçevre bağdaş kurmuşlardır. Chopin'in cenaze marşı hızlı turda çalınmaktadır. Kadınlar yükselen ve alçalan bir koroyla ağlaşmaktadırlar. Yaşlı Bilge yukardan ağlayan kadınlar korosunu yönetir.)
(Erkekler solda ilgisiz tavırla oynarlar.)

1. Kadın : Aaaaaah aaaaah! Beni bırakıp da nerelere gidiyorsun? Ah benim samur saçlı, hurma dudaklı, ekmek beyazı tenli, sırma kaşlı, salça yanaklı, zümrüt gözlü, serçe yürekli, o gül endam kocacığım. Aaaaah aaaaah!
2. Kadın : Vaaaah vaaaaaah!
(Kadınlar yine koro halinde ağlarlar.)
1. Kadın : *(Şarkı söyler.)* Makaram sarı bağlar.
Lo kız söyler gelin ağlar.
Niye ben ölmiş miyem?
Lo Asyem karalar bağlar.
1. Kadın : Oooooooof of.

3. Kadın : Ofooooooooof!
Manda yuva yapmış söğüt dalına...
2. Kadın : Ayol ağlıyorduk kardeş...
3. Kadın : Ya. Yaaa ağlıyorduk.
2. Kadın : Ağlayalım.
3. Kadın : Ağlayalım.
2. Kadın : Kimin için?
3. Kadın : Biraz komşunun kocası için, çok çok da kendimiz için.
(Kadınlar koro halinde ağlarlar.)
1. Kadın : Bana bıraka bıraka ne bırakarak öldün. Bir hayat sigortası bile bırakmadan öldün. Ah beni samur saçlı, hurma dudaklı, ekmek beyazı tenli, sırma kaşlı, salça yanaklı, çikolata gözlü, serçe yürekli, o gül endam kocacığım. El ayak tırnağına kurban olduğum... Senin tırnağın yerine benim tırnağım öleydi. Aaaaaah!
(Kadınlar koro halinde ağlarlar.)
(Ağlamaları hep Yaşlı Bilge orkestra şefi gibi yönetir.)
(Erkekler yavaş yavaş tavlayı bırakıp koro halinde ağlamalara katılırlar. Yalnız kadınlarla erkekler birlikte ağlamazlar. Bir kadınlar ulu, bir erkekler.)
1. Erkek : *(Kadınlara yanaşır.)* Venüs hastanesinde ölen adamın karısı siz misiniz?
1. Kadın : Görmüyor musunuz ağladığımı?
1. Erkek : Ayol burda herkes ağlıyor.
2. Kadın : Ağlarız elbet. Komşunun kocası merhum, her ne kadar hasis ve muhteris bir adam idiyse de ve bizim bahçenin

kirazını toplamayı âdet edinmiş idiyse de, zatlarını kocam kendi zatları gibi severdi.

1. Kadın : Aaaah aaah o bir yâr idi. Benimle çok bahtiyar idi.

3. Kadın : Amma da bahtiyardı ya.

2. Erkek : O aslında bir hıyar idi.

3. Erkek : Hani ölümün arkasından söylemek gibi olmasın, çok madrabaz adamdı. Yani bir gün şurama geldiydi de, yahu dedim, sen ne... Hadi neyse büyüklük bende kalsın... İyi adamdı rahmetli.

Kadınlar : *(Koro halinde ağlarlar.)*

Erkekler : *(Koro halinde ağlarlar.)*

1. Erkek : Size o ölen adamın karısı mısınız diye sordum.

1. Kadın : Aa, bu adam ne yastan anlıyor ne de gözden akan yaştan. Görmüyor musun be adam, burda iki saattir üstümüzü başımızı paralıyoruz ya.

1. Erkek : Burda herkes üstünü başını paralıyor.

2. Erkek : Paralarız ya. En aziz, en muhterem, en canciğer dostumdu merhum. Ah ben ona ne iyilikler yaptım. Onu ben evlendirdim. Onu ben işe soktum. Onu ben terfi ettirdim. Onu ben ihya ettim. Onu ben adam ettim.

2. Kadın : Dur ayol, bir onu öldürmediğin kaldı.

2. Kadın : Yani öyle bir adamdı ki... İnsanın öldüreceği gelir, inat mı inat, ukalâ mı ukalâ, iddiacı mı iddiacı. Efendim *(öksürür)* bir bayram sabahı idi. Merhumla kahvede karşılaştık. Başladık

tavlaya. Ben düşeş attım, o hep yek attı. Ben düşeş attım o hep yek attı. Efendim bir bir mars bendenizde. Ama merhum sağ olsun, sağa sola "ben kazandım" demiş. Yani bu kadar olur beyciğim.

3. Erkek : Bilmez miyim. Sağ olsun iyi adamdı, merhumla bir ramazan günü o oruçlu, ben oruçlu, satranç oynayalım, dedik. Ama ne mümkün, şah derim mızıklar, kraliçe derim kavga çıkarır, yine şah derim, ağlamaya başlar. Ne diyordum sağ olsun rahmetli, sonra da sağa sola "satrançta çanına ot tıkadım," demiş benim için. E yani bu kadar olur. Pek hoş adamdı rahmetli.

1. Kadın : Ah benim ukalâ, iddiacı, inatçı, mızıkçı *(duraklar)* affedersiniz öğretmenim karıştırdım... Ah benim *(hızlı)* samur saçlı, hurma dudaklı, ekmek beyazı tenli, sırma kaşlı, salça yanaklı kocacığım...

1. Erkek : Kocası hastanede ölen kadın...

1. Kadın : Benim, benim. Aaa bu adam ben de ölmeden rahat etmeyecek.

1. Erkek : Ölünüzü bugün öğleden sonra, gömülmek üzere, saat beşle altı sularında teslim almazsanız, iş bu muamele, on numarada mukim, yönetmeliğe göre ve memurin kanunu 135. madde muahecesinde, taraflar dinlenmiş, üç yatak odası, bir helâ, bir mutfaktan ibaret mülkün, kira kanunu 00'a göre kirasının üç günde 300 lirayı tecavüz etmemesi iltizam eder ki, kocanızı bugün

defnedebilmek üzere çıkarmazsanız kendileri, yönetmeliğimizin aslında işlemeyen onuncu maddesi hükmünce Venüs tıp ilminin emrine verileceğinden.

1. Kadın : Aaaa durun rica ederim. Yalnız bir muamele için ne yapmam gerektiğini...

1. Erkek : Bir nikâh kağıdı, bir babalık varakası, bir kimsiniz kimliği, bir kafa cüzdanı, bir ayak kağıdı, bir iyi hal sureti, bir ölüm ilmühaberi...

1. Kadın : Ayol kocamın öldüğünü hastane bildirdi. Ölüsünü verme için ilmühaberi ne yapacak?

1. Erkek : İşte öyle. Nizam nizamdır ve nizamlar karşısında boynumuz bir armut sapıdır. *(Erkekler soldan çıkarlar.)* Bu nizamlara göre, her ne kadar hasta canı isterse hastanede ölebilirse de, teslim muamelesi için gerekli ilmühaber Venüs başmuhtarlığından alınır.

1. Kadın : Peki, ama muhtarlık ne bilecek kocamın öldüğünü?

1. Erkek : Çok basit. Hastaneye gidersin. Müracaat memuruna de ki: Benim kocam, bu hastanede öldü, dersin. Her ne kadar o sana "bana ne" diyecekse de, aldırma, nöbetçi doktoru telefonla çağırın, de, o seni başhemşireye bağlar, sen başhemşireye "size önemli bir emanetim var" diyerek, başhemşirenin danışma memurunun gönlünü etmesini sağlarsın, merdivenleri çıkar ve hastanenin bütün kapılarını açıp

kapayarak kocanın odasını bulursun. Hemen yere çömelerek uluya uluya ağlamaya başla ki, herkes başına toplansın. Sana lütfen evinize gidin hanfendi derlerse, ölüm raporu olmadan şuradan şuraya gitmem dersin ve raporu alarak muhtarlığa götürürsün ve ordan alacağın ilmühaberi yine hastane müracaat memuruna..

1. Kadın : Ay yine müracaat memuru.

1. Erkek : Elbette. Önce müracaat, sonra mülakat, sonra müştemilat, sonra müfredat memurlarına tasdik ettireceğin bu kağıtla ve yanında getireceğin çinko tabutla.

1. Kadın : Çinko mu?

1. Erkek : Elbette. Ölü nakliye nizamına göre ancak çinko tabutla.

1. Kadın : Ama ben tahta tabut...

1. Erkek : Olmaz. En iyi ölü nakliyatı çinko tabutla mümkündür.
(Fonda reklam müziği, erkekler bir çinko tabutu taşıyarak girerler, müzik kesilir.)

Erkekler : Tahta çürür. Çinko çürümez.
(Müzik.)

Erkekler : Çinko tabutla gömülen bir daha dirilmez!
(Müzik.)

Kadınlar : Çinko? Çinko? Çinko tabutları
(Kadın erkek tabutun çevresinde kümelenirler.)
(Kadınlar koro halinde ağlarlar.)

Bilge Kadın : *(Soldan girer.)* Niçin ağlıyorsunuz Venüslüler?

1. Kadın : Bilge kadın, bilge kadın! Başın sağ olsun demeden sorgu suale kalkmak bilgeliğe yaraşır mı?

Bilge Kadın : Başın sağ olsun. Peki ağlamak için bula bula Venüs Meydanı'nı mı buldun?

KADIN : Uzaktan gören Venüs'te ölüm değil, panayır var sanacak.

1. Kadın : Evimde ağlayacağım kadar ağladım, bırak da içimi biraz da meydanda dökeyim.

Bilge Kadın : Çocukların nerede?

1. Kadın : Ah ne bileyim? Ben derdimden ne yaptığımı biliyor muyum?

KADIN : Çocuklarına artık kim bakacak?

1. Kadın : Ne bileyim? Ben derdimden ne yaptığımı biliyor muyum?

KADIN : Bütün bunları bilmek yas tutmak kadar gerekli.

ERKEK : *(Sağdan girmiştir.)* Bırak da kadın dilediği gibi yas tutsun.

KADIN : Yas tutsun, tutsun, ama daha önemlisi, bundan sonra kocasının yerini tutsun.

ERKEK : Bir kadının, kocası ölünce en önemli görevi ölesiye yas tutmak, hatta acıdan ölmek ve hatta hatta anıtta yazdığı gibi bir kadın kocası öldüğünde onun mezarına diri diri gömülmelidir ki.

KADIN : Fırsat bu fırsat iki kişi ölmüş olsun.

ERKEK : Kocası öldükten sonra yaşamak bir züldür.

KADIN : Ölmek kolay. Zor olan yaşamayı sürdürmek. Solan bir çiçeğe ağlamak yerine, o çiçeğin tohumunu bir daha, bir daha dikmek daha doğru değil mi?

ERKEK : Bırak ağlayan ağlasın. Bırak şu yaslı kadın kocasının ardından son görevlerini yapsın.

2. Kadın : Bak kardeşim. Şimdi 30. gün helva, 35. gün aşure, 40. gün baklava, 45. gün sütlaç ve 50. gün acıbadem kurabiyesi pişirip komşulara dağıtacaksın. Her ayın ilk perşembe günü, kabul gününde anıt okuyup, hemen ertesine gelen perşembe günü aklında kalanı parşömen kağıdına yazacaksın. Sonra kardeşçiğim 3 haftadan önce allık, 15 haftadan önce ruj, bir yıldan önce rimel sürmeyip 399 günü doldurmadan nikâh tazelemeyeceksin.

1. Kadın : Ah kardeşim. Bilge kadın bıraksa da doya doya ağlasam da, gözyaşlarım diner dinmez dediklerini yapsam.

2. Kadın : Bilge kadın karışmasa da...

1. Kadın : Doya doya ağlasam.

3. Kadın : Doya doya ağlasak. Biraz kocasına... Çok çok kendimize ağlasak...

(Kadınlar koro halinde ağlarlar.)

(Erkekler cenazeyi yüklenirler. Arkada kadınlar soldan çıkarlar. Ara perde kapanır.)

Ara

ERKEK'le KADIN bir halatla sırt sırta bağlanmış olarak soldan zıplayarak çıkarlar, zıplaya zıplaya sağdan çıkarlar. Ara perde açılır. Tabela iner: Venüs'te Doğum.

Tablo IV

(Erkekler soldan girerler, sağa çöküp tespih çekerler. Kadınlar arkalarından bir beşiği taşıyarak girerler. Beşiğin çevresine çömelerek sırayla beşiği sallarlar.)

(Sessizlik.)

3. Kadın : Ah sessizlik oldu.

2. Kadın : Birinin kızı oldu.

3. Erkek : Ne kızı, benim oğlum oldu oğlum.

2. Erkek : Erkek adamın oğlu olacak elbet.

1. Erkek : Erkeğim ben erkek. Zira güçtür bana cefa etmek!

ERKEK : Anıt der ki...

Yaşlı Bilge : Anıtı getirin!

(Erkekler anıtı ortaya taşırlar.)

Yaşlı Bilge : *(Okur.)* Reb, Zeb'e dedi ki: ve bir oğlum ola ki ünü cihanı bula. Ve Zeb karısına: bana bir oğlan doğur ki şanım Venüs'ü tuta. Ve Zeb'in karısı dokuz on gün sonra dünyaya nur topu gibi bir oğlan doğuracağına kız doğurdu ve Zeb köpürdü, öfkesinden dağlar devrildi, denizler ırmaklar taştı ve kılıcıyla karısının karnını yardı ve baktı ve gördü ki nur topu gibi bir oğlan ve Zeb erkek olduğunu bildi.

ERKEK : Erkek erkekliğini erkek çocuk babası olmakla bilir.

KADIN : Bence adam olan kız çocuğa da erkek çocuk kadar sevinir.

ERKEK : İhtiyar, erkek çocukla kız çocuğu birbirine karıştıran şu cahile biraz anıt oku.

Yaşlı Bilge : *(Okur.)* Ve Zeb tüm malını oğluna, mezarını kızına bırakarak öldü. Zeb'in oğlu Veb bir gök gürlemesiyle geğirdikten sonra: Mal erkeğin, helâl kadının, dedi.

ERKEK : Evet arkadaşlar! Susmayalım ki, bir kız çocuğu doğumuna yol açmayalım.

1. Kadın : Aman susma kardeş.

2. Kadın : Susar mıyım. Susayım da nur topu gibi bir oğlan yerine mıymıntı bir kız mı doğurayım?

KADIN : Affedersiniz ama siz nesiniz?

2. Kadın : Kadın.

KADIN : Varlığınızı bu kadar gereksiz mi buluyorsunuz da ille de erkek çocuk istiyorsunuz?

1. Kadın : Aman sende. Kadın olmak başka, kız çocuk istememek başka.

KADIN : Niçin?

1. Kadın : Öyle de ondan. Kız doğurana kaynanası, kocası, görümceleri surat asar da ondan. Oğlan doğuran komşu karısının böbürlenmesinden adam çatlar da ondan. Kız çocuk ele gider; erkek çocuk adamı besler de ondan.

KADIN : Belki beslemez.

1. Kadın : Benim oğlum öyle bir besler ki. Benim oğlum anasına hep beşibirlik alacak. Anasını bir besleyecek bir besleyecek...

3. Kadın : Benimki de besler ya o domuz gelin olmasa...

2. Kadın : Besleyecek bizi tosun oğlanlarımız, paşa oğlanlarımız.
(Sessizlik.)

1. Kadın : Eyvahlar olsun yine bir kız oldu.

KADIN : Bir çocuk doğdu.

ERKEK : Şimdi...

1. Erkek : Önce Venüs kütüğüne yazdırmak için on beş vesikalık fotoğraf, cinsiyet belgesi, ikâmet teskeresi, sureti hâl kağıdıyla, hal kâğıdı sureti. Sonra...

1. Kadın : On beş kundak bezi..
On beş bezleme bezi..
On beş muşamba..
On beş emzik..
On beş muşamba
On beş emzik
On beş don
On beş zıbın
On beş metre mermerşahi
On beş süt şişesi
On beş lazımlık.

KADIN : Peki, ama niçin on beş?

1. Kadın : On beşe nazar değmez de ondan.

2. Kadın : Ayol her şeyi bizden mi öğrenecen a bilge kadın? Bilmez misin ki her şeyi on beş tane olmayan bebe göze gelir.

3. Kadın : On beşler hamilelikte başlar. İlk on beş günle son on beş gün sadece beş adım yürüyüp on beş kişilik yemek yiyeceksin.

2. Kadın : Doğumda on beşten az çığlık atan kadının çocuğu aptal olur.

1. Kadın : Ne on beşi, ne çığlıklar attım! Yoo bir daha mı Allah göstermesin kardeş, düşmanlar başına.

3. Kadın : Duydunuz mu duydunuz mu? Komşunun çocuğu olmuş.

1. Kadın : Ay duymaz olur muyum? Bir emzik kaptım da tebrike gittim.

3. Kadın : Bir nazarlık kaptım da gittim

2. Kadın : Bir altın nazarlık kaptım da gittim

1. Kadın : Ben hem altınlı hem gümüşlü nazarlık kaptım da gittim.

2. Kadın : Ben hem altınlı gümüşlü nazarlıkla bir battaniye kaptım gittim.

3. Kadın : Ben hem nazarlık hem battaniye hem beşik kaptım da gittim.
(1. Kadın beşiğin yanına gidip bebeğe bakar.)

1. Kadın : Ay geçmiş olsun kardeş. Daha nice doğumlara. Ay bakayım aman ne de şeker. Aman da ne şeker maşallah!
(Diğer kadınlar da sırayla gidip beşiğe bakarlar.)

2. Kadın : Tıpkı babası.

3. Kadın : Tıpkı halası.

1. Kadın : Tıpkı dayısı.

2. Kadın : Tıpkı anası.

3. Kadın : Tıpkı dadısı.

1. Kadın : Tıpkı kaynanası.

2. Kadın : Tıpkı kaynatası.

3. Kadın : Tıpkı ayol.

1. Kadın : Tıpkı tıpkı.
(Kadınlar aralarında fısdaşırlar.)

2. Kadın : Ay burnu anasına çekmiş pek çirkin...

3. Kadın : Gözleri babası gibi fırtlak olmasa bari...

1. Kadın : Dokuz ayını doldurdu daha diş çıkarmadı...

2. Kadın : Yaş bir buçuk daha yürümedi.

1. Kadın : *(Yüksek sesle beşiğe doğru.)* Pek güzel pek akıllı, anası babası gibi maşallah. *(Sessizlik.)*

1. Erkek : Sessizlik. Eyvah bir kızım oldu. *(Reklam müziği duyulur.)*

2. Erkek : Venüs'te her doğan çocuğa bir ev, iki otomobil ve iki kiraz ağacı düşmesini istiyorsanız paralarınızı Venüs bankasına yatırın. *(Müzik.) (Müzikler kısa geçişler halindedir.)*

3. Erkek : Vadeli hesap sahipleri, kız çocuk doğar, Venüs batar. Kız çocuk sahibi olmak istemeyenlerin birikmiş paralarını Venüs tefecisine yatırmaları... *(Müzik.)*

1. Erkek : Venüs babaları. Çocuklarınızın istikbalini garanti etmek istiyorsanız Vopa Tıraş Sabunu kullanın. Torunlarınıza borç bırakmak istiyorsanız, taksitle Venüs'te arsa alın. *(Müzik.)*

1. Kadın : Venüs - Venüs - Venüs! Venüs doğumevinde Venüslü doğurunuz. Hanımlar çocuklarınızın kahraman bir Venüs erkeği olmasını isterseniz Venüs marka asansöre bininiz.

3. Erkek : Asansör emrinizdedir.

Kadınlar : Venüs - Venüs - Venüs.
(Sessizlik.)
ERKEK : Eyvah! Yine bir kız çocuğu oldu.
Kadınlar : Eyvaaaaaah!
Erkekler : Eyvaaaaaaah!
Yaşlı Bilge : Zeb, Vep'e dedi ve Zep'in bir oğlu oldu.

(Ara perde kapanır.)

ERKEK halatı soldan çekerek çıkar. Halatın ucunu KADIN tutmakta, halata iyice asılmaktadır. İkisi bir süre ara perdenin önünde çekişirler. Sonra KADIN ağır basar. ERKEĞİ yine soldan çekerek çıkartır.

(Ara perde açılır.)

(Tabela iner: Venüs'te Kadınlar Matinesi.)

Tablo V

(Sahnede anıt ve yaşlı bilge yoktur. Erkekler kafa çekerler, kadınlar solda birbirleriyle fısıldaşırlar, arada ellerindeki fotoromana bakarlar. 1. Kadın, 1. Erkek'e yanaşır. Kollarını boynuna dolar, erkek yüz vermez.)

1. Kadın : Kocacığım, canım kocacığım.
1. Erkek : *(Kabararak.)* Ne var?
1. Kadın : Venüs başşarkıcısı var ya..
1. Erkek : Eeeee?
1. Kadın : *(Çabuk çabuk.)* Biricik kocacığım...
Canım kocacığım... Şeker kocacığım...
Nonoşlar nonoşu aslan kocacığım benim.

Kadınlar : *(Hepsi erkeklere sırnaşır.)* Aslan kocacıklarımız – Nonoş kocacıklarımız – canı canlarımız *(Kurulmuş gibi.)* Aslan kocacıklarımız – Nonoş kocalarımız – canlarımızın içleri *(Daha hızlı yeni baştan.)*

ERKEK : Yeteeeeeeeeeeeer! *(Erkekler kadınları iterek öne çıkarlar.)*

1. Erkek : Acep bugün?

2. Erkek : Karılarımız...

3. Erkek : Karıcıklarımız...

1. Erkek : Sahi neden?

2. Erkek : Böylesine sevimli...

3. Erkek : Neden sahi...

1. Erkek : Neden böyle apansızın...

2. Erkek : Venüs Dağlarında sağken bütün kurtlar...

3. Erkek : Kocacığım, aslan kocacığım, diyorlar?

ERKEK : Venüs erkekleri! Sıkı durun! Yenmesin kadının fendi Venüs erkeklerini!

1. Erkek : Hah ha! Dedirtir miyiz biz hiç? Kadının fendi Venüs erkeklerini yendi, dedirtir miyiz?

2. Erkek : Asla ve asla!

3. Erkek : Her ne kadar...

1. Erkek : Tatlı söz yılanı bile...

2. Erkek : Kovuğundan çıkarır derlerse de...

3. Erkek : Bu kazak Venüs erkeklerinin...

1. Erkek : Karılarının üç buçuk tatlı sözüne kanmalarını gerektirmez.

Kadınlar : *(Sırnaşırlar.)* Tatlı kocacıklarımız... Tonton kocacıklarımız... Canım canım canım...
(Erkekler yumuşar.)

1. Erkek : Ne var tatlım?
2. Erkek : Dile benden ne dilersen güzelim?
3. Erkek : Kocan sana kurban olsun sultanım.
1. Kadın : Kocaların kocası... Şey hani, Venüs başşarkıcısı var ya? Hani gezegenler topluluğunun bir numaralı şarkıcısı.
1. Erkek : Ne olmuş o hıyara?
2. Erkek : Salağa o?
3. Erkek : O dangalağa?
ERKEK : Ee ne olmuş o kakavan herife? Ben kaç kez demedim mi o kakavan, Venüs'e ayak basmayacak diye?
Erkekler : Demedik mi?
1. Kadın : Ama o bir sanatkâr...
ERKEK : Hiç mi sanatkâr görmedik? Nerede o eski şarkıcılar? *(Söyler.)*
"Bir bahar akşamı rastladım size, neden başınızı öne eğdiniz?"
1. Erkek : Ah ne şarkılardı o eski şarkılar...
3. Erkek : Efendim bendeniz gençken... Malumaliniz pek güzel sesim vardı. Merhum pederim icra-i sanat etmemi men buyurmasalardı.
(Söyler.)
"Gelse o şûh meclise..."
1. Kadın : *(Şarkıyı keser.)* Bakın da hele kocaların kocası ne de güzel söyler. Sesine kurban olduğum kocacığım. Hani şu Venüs başşarkıcısı var ya...
1. Erkek : *(Tatlı.)* Eeee?
1. Kadın : O bu akşam konser verecekmiş.
1. Erkek : Eeeee?
1. Kadın : O konsere beni de götürsene.

Kadınlar : *(Hep birlikte.)* Bizi de götürsenize. Bizi de götürsenize. Noolur götürsenize. Noooooooooolur..

ERKEK : *(Ortaya gelerek kadınları sağa kışkışlar.)* Olmaaaaaaaaz!

1. Erkek : Olmaz işte.

2. Erkek : Olmaz çünkü...

3. Erkek : O kadar çünkü...

ERKEK : Olmaz efendim...

1. Erkek : Demek ki neymiş?

2. Erkek : Olmazmış.

3. Erkek : Demek ki...

1. Erkek : Karılarımızın...

2. Erkek : Bizimle birlikte Venüs başşarkıcısının şarkı söylediği gazinoya gitmeleri...

3. Erkek : Ayak basmaları...

ERKEK : Men ederim efendim ben sağ oldukça. *(Bilge kadın erkekler konuşurken sahneye girmiştir.)*

KADIN : Ne oluyor?

1. Kadın : Bilge kadın... Bilge kadın... Haklarımızı korumaya gelince yan çizersin değil mi?

2. Kadın : Biz ne özgürlük.

1. Kadın : Ne söz hakkı.

3. Kadın : Ne çalışma hakkı.

2. Kadın : Ne seçim hakkı.

1. Kadın : Ne eşitlik.

2. Kadın : Ne yöneticilik istiyoruz.

3. Kadın : Biz sadece ve sadece...

2. Kadın : Venüs başşarkıcısının bu akşamki konserine...

3. Kadın : Kocacıklarımızla birlikte gidebilmek istiyoruz.

1. Kadın : Bilge kadın, bilge kadın! Özgürlük de, kadın-erkek eşitliği de, kadın hakları da senin olsun. Bilgelik bilgelikse, kocalarımızı kandır da bizi biricik şarkıcımızın konserine götürsünler.

KADIN : Kocalar. Karılarınız ne söz hakkı, ne çalışma hakkı, ne de sizlerle eşit olmak istiyorlar. İstedikleri sadece ve sadece Venüs şarkıcısının konserine sizlerle birlikte gidebilmek. Bunun için bunca şeyi tepen karılarınızın bu dileklerini seve seve yerine getireceğinizi umarım.

1. Kadın : İşte bilge dediğin böyle olur.

1. Erkek : Eh eğer.

2. Erkek : Karılarımız bundan böyle...

3. Erkek : Bizim her yaptığımızı yapmaya kalkmayacaklarsa...

1. Erkek : Islah-ı nefs eden karılarımıza...

2. Erkek : Karşılık olarak...

3. Erkek : Onları konsere götürebiliriz.

ERKEK : Ey Venüs'ün gafil erkekleri! Sizler ki karılarınızı çağlardan beri su taşımaya bile sürülerinizi otlatırken bile yanınıza takmamıştınız. Şimdi onların üç buçuk tatlı sözüne kanıp gazinolara karı götürmeye yanaşıyorsunuz. Venüs'te ufacık bir çocuk bile bilir ki, Venüslü kadınlar kocalarıyla birlikte gezmezler. Atalarımızdan bu yana Venüs erkekleri karılarını her yere taşımazlar, çünkü birlikte eğlenmek yüz göz olmaktır. Bir erkeğin karısını erkeklerin eğlendiği yere götürmesi...

1. Erkek : Karısına kem gözle baktırmasıdır ki...
2. Erkek : Kem gözle bakılması karısına bir Venüslü'nün...
3. Erkek : Kadın haklarının da...
1. Erkek : Kadın özgürlüğünün de...
2. Erkek : Beter, aşağılatıcı...
3. Erkek : Onur kırıcı bir durumdur.
1. Erkek : Demek ki neymiş?
2. Erkek : Kendini bilen bir Venüs erkeği... Karısını...
3. Erkek : Öyle yerlere birlikte götürmezmiş?
1. Erkek : İşte o kadar.
1. Kadın : Aman götürmezsen götürme.
2. Kadın : Biz de gitmeyiz.
1. Kadın : Neeee gitmeyiz mi? Biz o biricik şarkıcımızın konserine gitmezsek ölürüz ayol.
2. Kadın : Ölmekten de beter oluruz.
1. Kadın : Kocaların kocası... Tonton kocacığım... Ciğer kocacığım, efe kocacığım nooo. ooolursun beni şarkıcıma götür.
1. Erkek : Şey... Ama şekerim... Olmaz ki... Biliyorsun Venüslüyüm diyen bir erkek karısına kem gözle baktırmaz ki...
ERKEK : Gevşeme! Gerçek bir Venüs erkeğinin bir kulağından girip öbür kulağından çıkmalı karısının yalvarmaları, söz konusu oluyorsa karısına kem gözle bakılması.
KADIN : Kimsenin kimsenin karısına kem gözle baktığı yok. Zaten bakacak yine sizler, yani erkekler olduğuna göre, bakmayın olsun bitsin. Bu

zavallı kadınlar da kocalarıyla gezebilsin.

1. Kadın : Yaşasın bilge kadın. Bilgelerin bilgesi.

2. Kadın : Bilge dediğin böyle olur kardeş... Neydi o özgürlük... Hak hukuk diye gır gır kafamızı ağrıtıyordu.

3. Kadın : O kadar acemilik olur canım.

Kadınlar : *(Kocalarına yeniden sırnaşırlar.)* Noooooooolur bizi de götürün... Noooooolur bizi de götürün...

ERKEK : Asla!

1. Kadın : Ne yapalım yani biz hep evde mi oturalım?

ERKEK : Siz de kadınlar matinesine gidersiniz.

1. Kadın : Nereye?

ERKEK : Kadınlar matinesine.

1. Kadın : O ne o?

ERKEK : Kadınlar matinesi demek bir gösterinin sadece kadınlara gösterilmesi ve böylece birlikte eğlenerek, kadınlarla erkeklerin yüz göz olmaları engellenerek, kimsenin kimselerin karısına kem gözle bakmaması demek.

1. Kadın : Yani biz şimdi o biricik şarkıcımızı dinleyecek miyiz?

ERKEK : Evet, ama kadın kadına.

1. Kadın : Delinin zoruna bak, sanki bizim de derdimiz sizinle birlikte olmaktı.

2. Kadın : Sanki bayıldıktı biz onlara.

3. Kadın : Biz bir kez biricik şarkıcımıza bayılıyoruz.

1. Kadın : Onu dinleyelim de ister kadınlar, ister tavuk matinesinde olsun. *(1. Erkek'e)*

Benim canım kocacığım. Madem ki Venüs'ün saygıdeğer geleneklerine göre, seninle, senin sevgili varlığınla değil kadın kadına dinlemek gerekiyormuş şarkıcımızı... Dinleriz, *(uysal)* pek dinleriz, peki ne yapalım, madem peki, öyle olsun. Sen bilirsin... Sen nasıl istersen, yeter ki buyur! Madem dinlememi istiyorsun, peki seni kırmayacağımı bilirsin.

1. Erkek : *(Kabarır.)* Kadın... Demedim mi ben sana derhal kadınlar matinesine giderek o şarkıcıyı dinle diye ha? Demedim mi? Bu evde kimin sözü geçiyor? Ha... Derhal kadınlar matinesine giderek o şarkıcıyı dinlemeni emrediyorum. Anladın mı? Beni iki kez söyletme.
2. Erkek : Söyletme beni.
3. Erkek : Derhal.
1. Erkek : Ne dedim?
2. Erkek : Ne dedim? Ne dedim?
3. Erkek : Ben sana derhal kadınlar matinesine git demedim mi?

(Son cümleyi kurulmuş gibi tekrarlarken sahne kararır – sahne aydınlandığında kadınlar ortadaki yükseltinin çevresinde ellerinde tencereler, termoslar, bağdaş kurmuş hep birlikte konuşurlar – şarkıcı ortaya gelir.) (Kadınları selamlar, öpücükler gönderir.)

1. Kadın : Ay geldi geldi.
2. Kadın : Ay bayılacağım.
3. Kadın : Ay yüreğim fırlayacak.

1. Kadın : Ay ne şeker şey.
2. Kadın : Ay tatlım ayol.
3. Kadın : Ay sevsinler ayol.
1. Kadın : Ay sevsinler... Ay ne şeker...
2. Kadın : Ay ne tatlı şimdi fırlayacak kalbim yerinden...
1. Erkek : *(Şarkıcıdır.)* Benim tatlı, benim değerli, benim aziz, benim azize, benim hanfendi dinleyenlerim... İşte kucak kucak öpücük size.
1. Kadın : Ay şekerim ayol.
1. Erkek : *(Şarkıcı.)* Sevgili Venüs hanfendileri... Biricik hanfendiler... Canım gün be şekarına feda olsun şarkısını...
(Kadınlar heyecanla ayaklanır, tencereler devrili.)
(Adamı ortada kıstırırlar.)
2. Kadın : Canımız sana feda olsun.
3. Kadın : Ay, itmeyin.
(Şarkıcının yanına fırlayıp, hep birlikte el çırpıp oynamaya, bir yandan söylemeye başlarlar.)
1. Erkek : Boğulacağım durun!
1. Kadın : Bize elbisenden bir parça kopar.
2. Kadın : Elbisenden bir parça.
3. Kadın : Bana da kopar.
1. Erkek : Aziz... Biricik... Canlarımın canı hanfendiler... Ay şarkımızı söyletsenize... Ay sahneye çıkmayın lütfen aziz hanfendiler!
1. Kadın : İtmeyin yahu!
2. Kadın : *(İyice kudurmuştur.)* Elbise!
3. Kadın : Parça!

1. Kadın : Parça parça!
1. Erkek : Ey aziz. Ay fena oluyorum hanımlar. Rica ederim. Şarkımı... Canım gün be şekarına feda ol... Rica ederim... Durun... Hanımlar. Hanfendiler. Hanfendileeeeeer! *(Bayılır.)*
1. Kadın : Bayıldı. *(Kadınlar yerdeki adamın üstüne üşüşürler.)*
2. Kadın : Ceketinin kolu bende ya.
3. Kadın : O ceket kolunu şu yaka parçasına değişir misin?
1. Kadın : Durun adamı çiğnemeyin ayol.
2. Kadın : Kulağı bende...
3. Kadın : Bende tırnak var tırnak.
1. Kadın : Bende diş var diş. *(Birbirleriyle dövüşür.) (Bilge kadın girer.)*
KADIN : Venüs hanfendileri bu ne hal?
1. Kadın : *(Soluk soluğa.)* Tırnak!
2. Kadın : Saç!
3. Kadın : Diş!
1. Kadın : Kulak! *(Yeni baştan hızlanarak tekrar ederler.)*

ERKEK soldan, elinde halat çıkar. Halat KADIN'ın beline sarılıdır. KADIN, bir elinde cımbız, bir elinde ayna ERKEK tarafından çekilir. Ara perde açılır. Tabela iner: Venüs'te Bayram.

Tablo VI

Yaşlı bilge anıtının karşısına diz çökmüş, Mevlid okur gibi anıtı okumakta. Kadınların elinde merdane, yerde

börek açanlar. Erkeklerde kâğıt bayrak. Çatapat patlatırlar. Erkekler çatapat patlatırken kadınlar çığlık atar.

Yaşlı Bilge : *(Mevlid ritmiyle okur – gürültüler kesilir – Venüslüler sallanmaya, birbirlerinin sırtını sıvazlamaya başlarlar.)*
Ve Venüs'te çimen bitti ot bitti,
Meyvelerin çiçekleri yeşerdi,
Sonra gece oldu, gündüz oldu,
Ve gökyüzünden ışıklar titreşti,
Parlağı dünya, solgunu Venüs'tü,
Sonra sular, sonra hayvanlar,
Sonra Venüslüler,
Sonra bayramlar,
Ve Venüs Tanrısı çoğalın, dedi,
Ve taşa ve toprağa ve tohuma,
Ve gebe sıcağa ve ölen soğuğa,
Tapın, dedi; inanın, dedi.

1. Erkek : Yaşlı bilge anıtı okumayı bitirse de bayram başlasa...

2. Erkek : Anıt hiç bitmeyecek.

3. Erkek : Anıt hiç biter mi, bitse bitse bayram biter.

1. Kadın : Her bayram eski anıt okunur, her bayram yeni giysi giyilir.

2. Kadın : *(Söylenir.)* Anıt eskiliğine eski ya, benim bayramlığım yeni değil.

2. Erkek : Bu, bayramda yeni giysi âdeti de nereden çıkmış?

1. Erkek : Anıtta bile yazmıyor.

2. Kadın : Taa, atalarımızdan bize armağan kalan, bayramlarda yeni giysi âdetini işinize gelmedi diye takmayın bakalım.

3. Kadın : Takmayın da başınıza göktaşları yağsın.
1. Kadın : Sarımsak sivilcesi çıkarsın!
2. Kadın : Gözlerinizde hipopotam otu bitsin.
2. Erkek : Niyeymiş?
2. Kadın : Atalarımızdan bize armağan kalan âdetlere uymayanların başına bunlar gelir.
1. Kadın : Daha neler neler gelir?
3. Kadın : Sevgili karılarına bayramda giysi diktirmeyenlerin kulakları, Venüs katırı gibi nah bööööyle uzar.
2. Kadın : Uzar da içinde eşek arıları yuva yapar.
1. Kadın : Hele en kötüsü, bayramda giysi diktirmemesi bir Venüslü'nün karısına. Bir şimşek çakar gecenin ortasında, çakar da karısına elbise diktirmeyen adamın evini barkını bir yıkar ki...
2. Kadın : Nah, şööyle Venüslamaya kadar alevler...
2. Erkek : Hiç de değil...
1. Erkek : Âdet var, âdet var.
ERKEK : Bir kez önce erkeklerle ilgili âdetler gelir. Kadınlarla ilgili âdetlere uyulmayınca bir şeycikler olmaz. Ama hele bayramda kocaların önüne Venüs devesi hamuru konmasın, hele konmasın...
2. Erkek : İşte o miskin karının saçları Venüs ısırganı olup yüzünü kavurur da çocukları kafadan bacaklı olur.
ERKEK : Hele hele bir kadın kocalarla ilgili âdetlere uymasın...
3. Erkek : Tabancama kurşun diye onu kor atarım.

3. Kadın : Atamazsın...
3. Erkek : Atarım...
3. Kadın : Sıkıysa at bakalım.
3. Erkek : Getirin tabancamı... Getirin şu kadını...
Yaşlı Bilge : Susun! *(Mevlid ritmiyle okumaya başlar, birbirlerine kızgın kızgın bakan kadın ve erkekler sallanıp sırt sıvazlamaya başlarlar.)*
Sonra bayramlar geldi
Erkekler av derilerini
Vahşi hayvan kürklerini
Kadınlarına getirdiler
Kadınlar bunları diktiler ve
Yeni giysilerini giydiler ve
Kadın erkek bütün Venüslüler
Bir yeni bayrama sevindiler!
2. Kadın : İşte ispatı.
1. Kadın : Gördüğüm en harika ispat.
ERKEK : Susun!
1. Kadın : Burda ispatı varken niçin susayım?
1. Erkek : Hiç mi ispat görmedik?
3. Erkek : Biz o ispatları çok gördük. Ne ispatlar gördüm ben!
1. Kadın : Şimdi de tezi yok... Av derili, hayvan kürklü bayramlığımı isterim.
1. Erkek : Hava yala!
1. Kadın : Yok cıva. İhtiyar bilge şuna baksanıza, anıt için hava yalasın diyor.
1. Erkek : Yalancı... senin ne yalancı olduğunu ihtiyar bilge bilmez mi?
1. Kadın : Sensin yalancı. Anıtta, kadınlara bayramda yeni giyilmesi âdetini ihtiyar okuduydu da, ben de işte ispatı, bize yeni

elbise gerek dedimdi ya, sen de tam o sırada hava yala dememiş miydin?

1. Erkek : Dedim.

1. Kadın : İşte yalancının mumu yatsıya kadar yanar.

1. Erkek : Senin istediğin hayvan kürküyle derisiyse, bizim ambar onlarla tıklım tıklım.

1. Kadın : Ama onlar Venüsçük kürkü, Venüsçük derisi.

1. Erkek : Deri ya, kürk ya.

2. Erkek : Öyle ya.

1. Kadın : O Venüsçük sokak hayvanı bir kez. Hem de pis kokulu sokak hayvanı. Ben onları köpeklerime palto yapmak için biriktiriyorum.

2. Kadın : Ben köpeğime bile Venüsçük kürkü giydirmem.

3. Kadın : Ben geçenlerde hizmetçime Venüsçük derisi verdim de o bile almadı.

1. Kadın : *(Ağlar.)* Bir de bu adam bana, o deriden bayramlık dikmemi söylüyor. Senin gibi koca, Venüs'te yoktur.

1. Erkek : Elbette yoktur. Venüs'ün bir ucuna gitsen benim gibi adam bulamazsın.

1. Kadın : Anıtta ne diyor ama?

1. Erkek : Onu sen düşün. Ben anıtın istediğini yaptım, sana deri getirdim.

1. Kadın : Bir kez anıtta vahşi hayvan derisi diyor.

1. Erkek : Demiyor.

1. Kadın : Diyor.

1. Erkek : Demiyor.

1. Kadın : Diyor.
(Birbirlerinin üzerine yürürler. Kadın merdaneyi kaldırıp vurmak ister. Erkek mantar tabancasını patlatır.)

KADIN : Durun! Kendinize gelin!

ERKEK : Sana ne oluyor? Venüslüleri yatıştırmak yaşlı bilgenin görevi.

KADIN : Kadınların bilgesi benim. İhtiyar erkekleri sustursun.

1. Kadın : Bilgeymiş. İki de bir "ben kadınların bilgesiyim" diyeceğine haklarımızı korusana.

KADIN : Benim işim haklarınızı korumak değil, korumayı size öğretmek.

1. Kadın : Bir öğretmektir tutturmuş. Bizim öğretmene değil, bayramlık giysiye ihtiyacımız var.

KADIN : Öyleyse bu ihtiyacınızı karşılamaya çalışın.

1. Kadın : Yaaaaa. Bunu da biz mi yapalım? Kocalarımız ne güne duruyor?

2. Kadın : Koca demek...

3. Kadın : Karısına elbise almak demek.

2. Kadın : Demek ki neymiş?

3. Kadın : Koca demek, karısına elbise almak demekmiş.

KADIN : Peki, ya almazlarsa?

1. Kadın : Almazlarsa?

2. Kadın : Bir almasın, Ben Venüs'ü başına geçiririm.

2. Erkek : Almayacağım işte. Sıkıysa Venüs'ü başıma geçir bakayım.

Kadınlar : *(Ağlaşırlar.)* Kocalarımız bize elbise almıyor.

KADIN : İşte böyle, her şeyi kocalarınızdan beklerseniz daha çok ağlaşırsınız.

2. Kadın : Biz kendimiz hangi parayla alalım?

3. Kadın : Alın demek kolay, hangi parayla alalım?

KADIN : Kazanın.

1. Kadın : Nasıl kazanalım?

KADIN : Çalışın.

1. Kadın : Ev işini kim yapacak?

KADIN : Hizmetçileriniz var ya.

2. Kadın : Peki, hizmetçileri olmayanlar?

KADIN : Onların bayramlık kürkten önemli dertleri var.

ERKEK : Neler diyorsun sen? Başkalarına çalış demene karışmam, ama sen çalışmaya kalkarsan...

KADIN : Başladım bile.

ERKEK : Nerede? Nasıl? Ne zaman?

KADIN : İhtiyar bilge için ağ dokuyorum. O da bana buna karşılık Venüs lirası verecek.

ERKEK : Bu kadının dedikleri doğru mu ihtiyar?

Yaşlı Bilge : Doğru.

ERKEK : Ağını niçin erkeklere dokutmuyorsun?

1. Erkek : Bırak da o liracığı erkekler kazansın.

2. Erkek : Şuna bakın. Karı parası yiyor.

3. Erkek : Ben karı parasını elime bile almam.

İhtiyar : Senin karına da dokutacağım. Hepsine dokutacağım. Irmaklar çözülünce bir dolu ağa ihtiyacımız olacak.

ERKEK : Bırak da ağları erkekler dokusun.

Yaşlı Bilge : Onların başka işleri var. Onları beklersem balık mevsimi kaçar. Venüs

hazinesi boşaldı. Kadın-erkek herkesin işgücüne ihtiyacımız var.

1. Kadın : Ben, ağ mağ örmem, kardeş.

2. Kadın : Bu ihtiyar da hem ikide bir anıt diye tutturur, hem de anıtta olmayan işler ister bizden.

3. Kadın : Bir kez erkek işine karışan kadın.. Hele hele para kazanan kadın, kadınlıktan çıkar ve...

2. Kadın : Venüsçükten bile kötü kokmaya başlar.

3. Kadın : Sonra başına Venüslamaya kadar taş yağar.

1. Kadın : Bacakları çarpılır.

1. Erkek : Venüs hem de cayır cayır yanar.

2. Erkek : Mezarında ot bitmez.

3. Erkek : Bitse bitse şeytan otu biter ve bu ot kadının çocuklarının, torunlarının, torunlarının çocuklarının şerefine öyle bir leke sürer ki...

ERKEK : Bu bir şeref meselesidir.

2. Erkek : Ben şerefime leke sürenin...

3. Erkek : Bir erkek asla ve asla şerefine leke sürdürmemelidir.

ERKEK : Büyük şair Venüstrates demiş ki: Erkek demek şeref demek. Şeref demek erkek demek.

2. Erkek : Erkek dediğim, varsa o da, şerefsiz olmadığımdır.

1. Erkek : Öyle değil, şerefli olduğumdur ancak.

3. Erkek : Bir şeref bir erkek içindir.

ERKEK : Yani bu demektir ki...

1. Kadın : Ne yani ne demek?

2. Kadın : Demek ki yani...

3. Kadın : Kadınlar çalışmaz, çünkü erkekler şereflidir.

1. Kadın : Bilge kadın, bilge kadın! Erkeklerimizin şerefine leke süreceğini sanma sakın!

KADIN : Bir kez konu şeref değil, elbiselerinizi ağlaşmadan alabilmenizdi.

1. Kadın : Bir kez konu, bizim bayramlıklarımızın alınmamış olmasıydı ki...

2. Kadın : Bir kez konu Venüsçük kürkünden bayramlık dikilmeyeceğiydi.

ERKEK : Hayır, konu, biz erkeklerin şerefinin, ki o şerefe büyük Venüslü Venüsar'dan bu yana leke sürdürmemişizdir.

Y.Bilge : Susun! Ben diyorum ki... Her ne kadar eski anıt, kadınların para kazanmasından söz etmiyorsa da, ırmaklar çözülmeden ağların örülmesi gerektiğinden...

KADIN : Biz de anıtı günümüze uyduralım.

Yaşlı Bilge : Eski anıt şuna buna uydurulamaz, o kutsaldır.

KADIN : Sanki anıtta yazan her şeyi yapıyor muyuz?

İhtiyar : Yapmıyorsak suçluyuz.

KADIN : Anıtta, saman alevlerinde ısının Venüslüler yazıyor, oysa biz kömür yakıp ısınmayı çoktan öğrendik.

Yaşlı Bilge : Eski anıt değişmez.

ERKEK : Elbette. Venüs oynasa yerinden değişmez eski anıt.

1. Erkek : Neee? Anıtı değiştirmeye kalkan mı var?

2. Erkek : Kim? Nerede? Ne zaman?

3. Erkek : Kutsal anıta el sürmeye kalkacak...

3. Erkek : Menfur eller...

1. Erkek : Kesilecektir!
(Erkek ortaya gelir, Venüslüleri –Bilge Kadın ve Yaşlı Bilge hariç– orkestra şefi gibi yönetir.)

Venüslüler : *(Mevlid ritmiyle.)* Menfur eller... kesilecektir... Menfur eller kesilecektiiir!
(Bilge kadının katılmadığını görürler. Bir sessizlik anından sonra erkekler mantar tabancalarını patlatarak, kadınlar merdanelerini sallayarak bilge kadının üstüne yürürler, o arada anıtı devirirler.)

Venüslüler : Kahrolsun kutsal anıta el sürenler!

(Ara perde kapanır.)

(Soldan ERKEK halata asılarak çıkar. KADIN önce ERKEK tarafından çekilir, sonra o da halatın öbür ucuna asılır, sonunda ERKEK'in gücüne yenilir, ERKEK KADIN'ı sürüklercesine çeker, sağdan çıkarlar.)

Tabela iner: Venüs'te sayım II

Sahne karanlıktır. Erkekler ağır bir şey taşıyarak girerler. Taşıdıklarını sahnenin ortasına koyarlarken ışıklar yanar. Ortaya diktikleri eskisinden daha büyük bir anıttır. Kadınlar ellerinde toz bezi, yeni anıtı hayranlıkla seyrederler. *(Bilge Kadın hariç.)*

ERKEK : Venüslüler, yani Venüslü erkekler! Gördüğünüz bu anıt, bize ata armağanı olan anıtı kıran menfur ellerin sahiplerine emsalsiz bir şamar indirirken, bütün Venüs erkeklerinin kalplerinde

çarpan kutsal şeref anıtlarının anıtı olan bu anıt, asla aldatılmayan Venüs erkeklerinin timsali olarak ilelebet burda dikilecektir ki, Venüs erkeklerinin şerefine... şerefine...

Erkekler : *(Ellerindeki içki kadehlerini kaldırırlar.)* Şerefine! Şereflerimizin şerefine! *(Yukarda koltuğunda oturan Yaşlı Bilge uyanır.)*

Yaşlı Bilge : Ne oluyor?

ERKEK : Şerefimizi, cengaver nefsimizi, atalarımızın şanlı mazisini koruyamadın ihtiyar! Ve şimdi bizler...

1. Erkek : Atalarımızın mazisi...

2. Erkek : Şanlı mazisi...

3. Erkek : Cengaver nefsimizi!

ERKEK : Temsil eden bu anıtı diktik!

Yaşlı Bilge : Eski anıt ne oldu?

ERKEK : Onu menfur eller yıktılar.

Yaşlı Bilge : Öyle her önüne gelen anıt dikemez. Sonra kadınlar da anıt dikmeye kalkarlar. *(Birden çocuk gibi tepinmeye başlar.)* Ben eski anıtımı isterim. Ben eski anıtımı isterim! *(Bilge Kadın girer.)*

KADIN : Ne oluyor ihtiyar?

Yaşlı Bilge : Ben eski anıtımı isteriiiim.

KADIN : Anıt devrildi, iyi de oldu.

ERKEK : Buraya baksana kadın. Buraya bak da, eski anıtın yerinde dimdik fışkıran yeni anıtı gör.

1. Kadın : Ne de güzel maşallah!

2. Kadın : Kırk bir kere maşallah! *(Cık cık eder.)*

3. Kadın : Canım neydi o eski anıt. Şimdi Mars'ta bütün anıtlar böyleymiş. Aramızda kalsın yani bizim eski anıtın modası da geçtiydi...

Yaşlı Bilge : Ben eski anıtımı isterim.

KADIN : Bu anıtı kim dikti?

ERKEK : Venüslüler, yani biz Venüs erkekleri.

KADIN : Dilin sürçtü galiba. Geçen sayımdan bu yana biz kadınlar da Venüslü sayılıyoruz.

ERKEK : Sayıldınız da ne oldu?

1. Erkek : Olan bizim şerefimize,

2. Erkek : Cengaveri nefsimize,

3. Erkek : Şanlı mazimize oldu.

ERKEK : Ve bütün bunlar sen bilge seçildikten sonra oldu.

1. Kadın : Ah, asıl ne olduysa bizlere oldü.

2. Kadın : Bizlere oldu ah!

3. Kadın : Neler olmadı ki bizlere?

ERKEK : Ben demedim mi bilge milge seçmeyin diye?

1. Erkek : Demedik mi, kocacıklarınız dururken, size bilge ne gerek diye?

1. Kadın : Ah, biz seçmedik ki kendisi başımıza bilge kesildi.

2. Kadın : Kesildi de başımıza ne belalar getirdi.

3. Kadın : Bir sorumluluktur tutturmuş.

1. Kadın : Alsın da sorumluluğunu başına çalsın.

2. Kadın : Yok çalışın, yok hakkınızı arayın... Niyeymiş?

3. Kadın : Sorumluymuşuz.

1. Kadın : Yok savaştan sorumluymuşuz, yok seçimden sorumluymuşuz... Başımızı sorum sorum ağrıttı...

KADIN : Siz sorumsuz olmak istedikten sonra...

1. Kadın : Ay, bu kadın deli. Ayol kaç kez söyledik biz sorun morun istemiyoruz. Biz yeni elbise istiyoruz.

2. Kadın : Bir de kadınlar matinesine gitmek.

3. Kadın : İşte o kadar.

Erkekler : O kadar. Şimdi anıtın tozunu alın bakalım!

(Kadınlar anıtın tozunu alırlar.)

ERKEK : Venüslüler! Geçen sayımdan bu yana gelişen olaylar ve aşırı akımlar sonucu aşırılaşan ve menfurlaşan eller anıtımızı yıkmaya kalkmışlar ve bu gafiller anlayacaklardır ki, bu yeni anıt şerefine yapacağımız sayım sonucu yeni anıt için gerçekten çarpan yüreklerin çokluğu gafillerin suratına çarpılacaktır.

Yaşlı Bilge : Ben eski anıtımı isterim!

ERKEK : İhtiyar! Yeni anıt şerefine yeni sayım yapacağız.
Sözü ihtiyar bilgeye veriyorum.

İhtiyar : Ben eski anıtımı isterim!

ERKEK : Bu eskimiş...

1. Erkek : Bu bilge eskimiş.

2. Erkek : Bilge gerek bize.

3. Erkek : Yeni bilge gerek.

(Erkekler yeni bilge gerek diye söylenirlerken erkek söze girer.)

ERKEK : Ben, yeni bilgeniz sizlere söylüyorum, Venüslüler! Gerçi bu yeni sayım için Dünya tutulmadı. Ama eski anıtı yıkan diller tutuldu ya. Bu da bizler için Dünya'nın tutulması kadar, hatta

daha kadar bir olay. Gafillerin dilinin tutulduğu bu büyük günde Venüslüler, yani Venüslü erkekler er sayılmalıdır.

1. Kadın : Evet, sayılmalıdır kocacıklarımız.
KADIN : Bizleri de sayacaksın!
ERKEK : Yeni anıt, kadınlar sayılmaz, diyor.
1. Kadın : Der der, anıt bu.
2. Kadın : Aaa kardeş anıta da karışılmaz ya...
3. Kadın : Sonra adamı anıt çarpar kardeş.
ERKEK : Sayıyorum. Sen?
1. Erkek : Ben.
ERKEK : Biiiir.
2. Erkek : Ben, babam.
ERKEK : İki.
3. Erkek : Ben, babam, oğlum.
ERKEK : Üç. Ettii, benden de bir.
1. Kadın : Ay şekerim, siz erkekler kendinizi kahvede sayıverin. Şimdi anıtta başka neler yazıyor, onu okusak!
2. Kadın : Yeni pabuç bölümünü okusanıza...
5. Kadın : Kadınlar matinesi ve kabul günü bölümünü de okuyun...
4. Kadın : Asıl bayramlık elbise bölümünü okuyun! *(Kadınlar el çırpar.)* Hadi... Hadi...
ERKEK : Bayramlık... Bayramlık... Şey, bayramlık hakkında bir şey yazmayı unutmuşuz...
4. Kadın : Kadınlar matinesini oku...
ERKEK : Venüslüler, Venüs erkekleri her yere erkekçe giderler, onun için karılarını hiçbir yere birlikte götürmezler...
1. Kadın : Peki, kadınlar nereye giderler?
ERKEK : Canım, biz sizin nereye gitmek isteyeceğinizi nereden bilelim?

3. Kadın : *(Ağlar.)* Kadınlar matinesini yazmamışlar.

5. Kadın : *(Ağlar.)* Ne baharlık ne kışlık kumaş hakkımızı yazmamışlar! *(Hep birlikte ağlaşırlar.)*

ERKEK : Ağlamayın... Ağlamayın be!

KADIN : Ağlayın... Ağlayın!

ERKEK : Sen sus. Bunların başına geçeli ne hallere düşürdün zavallıları...

KADIN : Ben artık onların başında değilim.

1. Kadın : Başımızdasın, başımızdasın. *(Yalvarır gibi.)* Bilge Kadın, Bilge Kadın...

2. Kadın : Bizim aptallıklarımıza darılma sakın.

1. Kadın : Bilge Kadın, şunlara bir şey söyle de, bizim bayramlık hakkımızı anıta yazsınlar.

5. Kadın : Noooooolur Bilge Kadın, kadınlar matinesine gitme hakkımızı da yazsınlar.

3. Kadın : Baharlık, kışlık kumaş hakkınızı da yazsınlar noolur...

KADIN : Ben yazdıramam.

4. Kadın : Yazdıramazmış. Ne biçim bilgesin sen?

3. Kadın : Evet. Bilgeliğin nicelik senin, yazdıramadıktan sonra.

KADIN : Gerekeni yazdırmak için benim bilgeliğim yetmez. Hepinizin bilge olup, hakkını yazdırmayı bilmesi gerek.

1. Kadın : Ay, doğru. Ben bilgem olsam, bahara 10 kat, kışa 15 kat elbiselik hakkı yazdırırım anıta.

5. Kadın : Ah, ben kendi bilgem olsam da, anıta en az haftada bir kez kadınlar matinesi

hakkı yazdırsam kendime...

3. Kadın : Ne duruyoruz, yazalım.

2. Kadın : Ne duruyoruz. Yazalım. Kendi bilgemiz olalım, yazalım.

ERKEK : Yoo, yağma yok. Anıta yeni bölümler yazmak parayla.

1. Erkek : Parayla, parayla.

3. Erkek : Ben, sana ayda bir dayak atmak hakkını, alın terimle yazdırmışım.

1. Kadın : Kocacığım...

Kadınlar : Kocacıklarımız, bize para versenize!

ERKEK : Niçin?

Erkekler : Niçin?

1. Kadın : Anıta kendi istediklerimizi yazdırmak için.

ERKEK : Olmaz.

1. Erkek : Olmaz.

2. Erkek : Biz paramızı...

3. Erkek : Alın teriyle kazandığımız paracıklarımızı...

1. Erkek : Sizin kaprislerinize harcayamayız. *(Erkekler sırayla anıtın yanında nöbet devralmaya başlarlar.)*

1. Kadın : Biz de anıtın tozunu almayız.

2. Kadın : Almayız.

3. Kadın : Almayız bizim bayramlıklarımızı düşünmeyen anıtın tozunu.

ERKEK : Öyle bir alırsınız ki.

1. Kadın : Almayız.

2. Erkek : Alırsınız.

1. Kadın : Almayız. *(Toz bezlerini yere atarak çiğnerler.)*

KADIN : Toz almasanız da o anıt sizin, sizin haklarınızın anıtı. Çünkü onun yazılmasına katılmadınız.

1. Kadın : Katılmadınız demek kolay. Bir kez anıta bir şey yazabilmek için para gerek.

2. Kadın : Yaaaa, para gerek.

3. Kadın : Kocalarımız vermiyor ki parayı, yazalım.

Kadınlar : *(Ağlaşırlar.)* Kocalarımız vermiyorlar ki parayı, yazalım.

KADIN : Kocalarınız niçin onların düzenini sarsabilecek bir şey için para versinler? Hakkınızı ancak kendi paranızla yazdırabilirsiniz.

1. Kadın : Bilge Kadın, Bilge Kadın! Bizim paralarımızın kocalarımızın cebinden çıktığını bilmez gibi konuşma.

KADIN : Siz de hakkınızı aramak için kocalarınızın cebine başvurmayın. Kendi alın terinizle kazanın hakkınızı.

1. Kadın : Yani şekerim bu Bilge Kadın'a bir söyle bin işit.

2. Kadın : Bir kazanın tutturmuş. Sanki bize kazandırtıyorlar da.

KADIN : Kazandırtın.

ERKEK : Duuuur! *(Kadınlara.)* Biz size bu sabah, bu kadınla konuşmayı men etmedik mi?

1. Kadın : Ettiniz, ettiniz. Ama biz yine de... *(Erkekler aralarında fısıldaşırlar.)* Bayramlık elbise...

2. Kadın : İstiyoruz ve

3. Kadın : Kadınlar matinesine gitmek...

2. Kadın : Haftada bir sinema parası ve

1. Kadın : Baharda, sonbaharda yeni pabuç...

2. Kadın : İstiyoruz.
(Erkekler fısıldaşırlar.)
ERKEK : Biz ne kadınlar matinesine,
1. Erkek : Ne baharlık pabuçlarınıza,
2. Erkek : Ne kışlık, ne yazlık kumaşa,
3. Erkek : Ne sinema parasına karşıyız.
ERKEK : Biz sadece ve sadece Bilge Kadın'ın ukalâlıklarına karşıyız.
1. Erkek : Eğer onu def ederseniz başınızdan...
3. Erkek : Kocacıklarınız sizlere
1. Erkek : Ne cici bayramlıklar
2. Erkek : Ne cici pabuçlar
3. Erkek : Ne cipcici baharlıklar, yazlıklar alacak.
Erkekler : Yaaaaaaa!
1. Kadın : Ah bizim tonton kocacıklarımız.
2. Kadın : Aslanların aslanı kocacıklarımız.
3. Kadın : Evlerimizin direkleri kocacıklarımız.
4. Kadın : Bilge Kadın! Bilge Kadın! Sen bizi kocacıklarımıza karşı boşuna kışkırtmaya kalkma sakın.
2. Kadın : Onlar bizim sebeb-i vücudumuz.
3. Kadın : Sebeb-i bayramlığımız.
1. Kadın : Sebeb-i cep harçlıklarımız.
4. Kadın : Oysa sen bizim.
Kadın 2. : Sebeb-i felâketimizsin. Sen bizim bilgemiz falan değilsin. Değilsin bizim bilgemiz falan.
(Bilge Kadın'a arkalarını dönerler.)
ERKEK : Defol ey Venüs uykularını kaçıran kadın!

(Soldan çıkarlar.) (Kadınlarla erkekler yeni anıtın çevresinde halka olup şarkı söylerler.) Çiftçi hanımını aldı... Haydii peri kızı çiftçi hanımını aldı. Hanım kedisini aldı, haydi

peri kızı! Kedi fareyi aldı. Fare peyniri aldı, haydi peri kızı! Fare peyniri aldı. *(Peynir yalnız kaldı! Peynir yalnız kaldı! El çırparak sağdan çıkarlar.)*

(Ara Perde kapanır.)

Soldan ERKEK halatı çekerek çıkar. Halatın ucuna da kadın asılır. Karşılıklı çekişirlerken KADIN halatı koy verir, ERKEK yere yuvarlanır. Oyun biter.

RADYO OYUNLARI

Bayram Sabahı

Kişiler:
1. ÇOCUK
2. ÇOCUK
BABAANNE
ANNE
BABA
SPİKER

(Müzik.)

SPİKER : Bayram sabahı.

(Müzik.)

1. ÇOCUK : Kalk... Hişşt... Hadi kalk!
2. ÇOCUK : Eeee!
1. ÇOCUK : Hadi kalk! Bugün bayram.
2. ÇOCUK : *(Uykulu.)* Bayramsa bayram... Neee! Bayram mı? Niye uyandırmadın?
1. ÇOCUK : Uyandırıyoruz ya.
2. ÇOCUK : Babamdan bahşiş aldın mı?
1. ÇOCUK : Daha kalkmadılar ki.

2. ÇOCUK : Öyleyse ne uyandırıyorsun?
1. ÇOCUK : Uyursan uyu.
2. ÇOCUK : Yeni pabuçlarım nerede?
1. ÇOCUK : Biri şiltenin altında, öteki yastığının altında.
2. ÇOCUK : Hay Allah, tevekkeli değil kösele kokusundan kendimi gaz odasında gördüm rüyamda.
1. ÇOCUK : *(Heyecanlı.)* Gaz odasında mı?
2. ÇOCUK : Tabii, şöyle demir merdivenle çıkılıyor... Sona... Damından hortumlar sarkıyor... Sona... Duvarları çelik... Sona... Elektronik beyinle çalışıyor... Sona...
1. ÇOCUK : Amma da uydurdun.
2. ÇOCUK : Ne uydurması? Sen ömründe gaz odası gördün mü ki?
1. ÇOCUK : Filmde gördüm.
2. ÇOCUK : O gaz odası değildi ki, elektrik sandalyesiydi.
1. ÇOCUK : O değil, başka.
2. ÇOCUK : Atma. Ne zaman gittin?
1. ÇOCUK : Sen sarılıkken.
2. ÇOCUK : Hain ne olacak.
1. ÇOCUK : Niye hain oluyormuşum?
2. ÇOCUK : *(Büyümüş de küçülmüş.)* İnsan kardeşi hastayken sinemaya gider mi?
1. ÇOCUK : Sen ben kızamıkken futbol oynadın ama.
2. ÇOCUK : O başka.
1. ÇOCUK : Niyeymiş?
2. ÇOCUK : Kızamık bulaşıcı. Mecburen sokakta oynadım.
1. ÇOCUK : Vah... Vah...
2. ÇOCUK : Ahmet!

1. ÇOCUK : Hıı?
2. ÇOCUK : Annemin sana aldığı kravat var ya?
1. ÇOCUK : Eeee?
2. ÇOCUK : Onu bana versene.
1. ÇOCUK : Niye?
2. ÇOCUK : Benim ceketime daha iyi uyuyor.
1. ÇOCUK : Vermem.
2. ÇOCUK : Cimri sen de.
1. ÇOCUK : Sen bana motosiklet kalemtıraşını koklatmamıştın ama.
2. ÇOCUK : O kırıldı akıllı.
1. ÇOCUK : O zaman kırık değildi.
2. ÇOCUK : Kravatı vermemek için bahane uydurma.
1. ÇOCUK : Asıl sen motosiklet kalemtıraşını vermemene bahane uyduruyorsun.
2. ÇOCUK : Cimri! Cimri! Cimri! Cimri de cimri!
1. ÇOCUK : Sensin.
2. ÇOCUK : *(Hırsla pabucun tekini fırlatır.)* Pabucun tekini yersin!
1. ÇOCUK : Sen de tokadı yersin! *(Tokat sesi.... Boğuşmalar... Çığlıklar...)* *(Efekt: Kapı.)*
BABAANNE : Ne oluyor? Mübarek bayrama kavgayla girilir mi?
2. ÇOCUK : Babaanne şuna bir şey söylesenize.
1. ÇOCUK : Asıl ona söyleyin.
2. ÇOCUK : Bana vurdu.
1. ÇOCUK : O da bana pabucunu attı.
2. ÇOCUK : Önce sen vurdun.
1. ÇOCUK : Yalancı, sen vurdun.
2. ÇOCUK : Hiç de değil, sen başladın.
1. ÇOCUK : Kim kime cimri dedi?

2. ÇOCUK : Cimrisin tabii. Geçende annem bile sana cimri dedi.

1. ÇOCUK : Asıl sana her gün diyor.

2. ÇOCUK : Asıl sana pasaklı diyor.

1. ÇOCUK : Hiç de değil.

2. ÇOCUK : Diyor.

1. ÇOCUK : Demiyor.

2. ÇOCUK : Diyor.

1. ÇOCUK : Demiyor... *(Kavga... İtişme...)*

BABAANNE : Durun! Şimdi! Durun diyorum!.. Bayram sabahı önce el öpülür utanmazlar.

1. ÇOCUK : *(El öper.)* Bayramın kutlu olsun babaanne!

BABAANNE : Berhudar ol evladım.

2. ÇOCUK : Bayramın kutlu olsun babaanne!

BABAANNE : Berhudar ol evladım.

1. ÇOCUK : *(Basarak.)* Bayramın kutlu olsun babaanne.

BABAANNE : El öpenlerin çok olsun evladım.

1. ÇOCUK : *(Basa basa.)* Bayramın kutlu olsun babaanne.

BABAANNE : El öpenlerin çok olsun evladım.

1. ÇOCUK : *(Tane tane.)* Bay-ra-mın kut-lu ol-sun.

2. ÇOCUK : *(Aynı.)* Bay-ra-mın kut-lu ol-sun.

BABAANNE : Gidi haylazlar. Benimle alay mı ediyorsunuz? On kere el öpülür mü?

ÇOCUKLAR : *(Birlikte.)* Ama babaanne... Bayramın...

BABAANNE : Şimdi sizi...

1. ÇOCUK : Babaanne biz el öptük ama...

BABAANNE : Hay Allah, bahşişi unuttum değil mi? Bahşiş almadan el öpmez misiniz siz? Hak etmediniz ya... Alın bakalım.

ÇOCUKLAR : *(Sevinçle.)* Yaşa babaanne!
(Efekt: Kapı.)
1. ÇOCUK : Sana ne verdi?
2. ÇOCUK : Önce sen göster.
1. ÇOCUK : Beş lira.
2. ÇOCUK : *(Ağlamaklı.)* Niye sana beş veriyor da bana iki buçuk veriyor?
1. ÇOCUK : Büyüklere çok verilir.
2. ÇOCUK : Hadi ordan. Altı ay büyüklük mü olurmuş?
1. ÇOCUK : Ne altı ayı? On ay büyüğüm.
2. ÇOCUK : Altı.
1. ÇOCUK : Altı ay, yaş farkı olur mu yalancı?
2. ÇOCUK : Niye olmasın?
1. ÇOCUK : *(Ukala.)* Çocuklar dokuz ayda doğar da ondan.
2. ÇOCUK : Teyzemin kızı altı aylık doğdu ya.
1. ÇOCUK : Ben dokuz aylık doğdum.
2. ÇOCUK : Sen ne bileceksin?
1. ÇOCUK : Biliyorum işte.
2. ÇOCUK : İnsan bebekliğini hatırlamaz ki.
1. ÇOCUK : *(Kızgın.)* Annem öyle söyledi.
2. ÇOCUK : Annem öyle laf söylemez.
1. ÇOCUK : Niyeymiş?
2. ÇOCUK : Ayıp.
1. ÇOCUK : Asıl yalancılık ayıp.
2. ÇOCUK : Sensin yalancı.
1. ÇOCUK : Anneme söylersem.
2. ÇOCUK : Söylersen söyle.
1. ÇOCUK : Beni altı aylık doğurduğunu söylediğini söylersem...
2. ÇOCUK : Müzevir.
1. ÇOCUK : Sensin...

2. ÇOCUK : Seninle konuşan yok.
(Susma.)
2. ÇOCUK : Ahmet...Ahmet bak bak kurban kesiyorlar.
1. ÇOCUK : *(İlgili.)* Hani?
2. ÇOCUK : Na, bak bak kafasını kesiyorlar.
1. ÇOCUK : Ay... Hain bakılır mı?
2. ÇOCUK : Ne haini, sevap.
1. ÇOCUK : Cahil... Bakmak değil, kesmek sevap.
2. ÇOCUK : Biz niye kurban kesmiyoruz?
1. ÇOCUK : Herkes kesmez.
2. ÇOCUK : Babaannem diyor ki annem kestirmiyormuş.
1. ÇOCUK : *(Bilgiç.)* Akıllı, çocuklarının nafakasıyla kurban kesmek günah asıl.
2. ÇOCUK : Hiç de değil. Asıl kesmemek günah.
1. ÇOCUK : Kesmek günah.
2. ÇOCUK : Kesmemek günah.
1. ÇOCUK : Sen kessene.
2. ÇOCUK : Asıl sen kes.
1. ÇOCUK : Sıkıysa sen kes.
2. ÇOCUK : *(Tavırla.)* Ben keseceğim.
1. ÇOCUK : Neyi?
2. ÇOCUK : Kapıcının kedisini.
1. ÇOCUK : Kedi olmaz. Koç olacak.
2. ÇOCUK : Ben de koç keserim.
1. ÇOCUK : Koçun yok ki.
2. ÇOCUK : Var.
1. ÇOCUK : Yok.
2. ÇOCUK : Var.
1. ÇOCUK : Yok.
(Birbirlerine girerler.)
(Efekt: Kapı.)

ANNE : Ne boğuşuyorsunuz? Gelin buraya. Yıkandınız mı?

2. ÇOCUK : Yıkandım anne.

ANNE : Daha çapakların duruyor. Doğru musluğa.
(Efekt: Kapı.)

BABA : Babanızın bayramını kutlayın bakalım.

ANNE : Önce yıkansınlar.

BABA : Çocuklarıma söylediklerime karışmasana.

ANNE : Pis pis el öpülür mü?

BABA : Bir kere ağzımdan çıktı, bozma işte. Öpün bakayım elimi!

ÇOCUKLAR : Bayramın kutlu olsun baba.

BABA : Hadi bakalım, bahşiş sonra.

ÇOCUKLAR : *(Hayal kırıklığıyla.)* Peki baba.

ANNE : Size yıkanın dedim.

2. ÇOCUK : Bir el öp diyorsunuz... Bir yıkan diyorsunuz...

ANNE : (Sinirli.) Hemen yıkanmazsanız...
(Efekt: Kapı.)

BABA : Çarpmayın kapıyıı!
(Efekt: Kapı.)

BABA : Şu kapıyı... Ha, sen misin anne?

BABAANNE : Oğlum giyinmedin mi daha?

BABA : Kusura bakma anne pijamamın üstünü bulamadım.

BABAANNE : Pijamanı değil... Bayramlıklarını giymemişsin.

BABA : *(Çocuk taklidi yapar.)* Bana bayramlık diktirmediniz ki.

BABAANNE : Yabanlıklarını giy sen de.

BABA : Olmaz, onları geçen bayram giydim. Öldürseniz bir daha giymem.

BABAANNE : Alayı bırak oğlum. Baban hayatta olsaydı şimdiye bayram namazından dönmüş olurdu.

ANNE : Çayları koyuyorum.

BABAANNE : Eski bayramlarda, bu saatte evde mis gibi kavurma, bumbar, ciğer yahnisi kokardı.

BABA : Aman anne, kahvaltıda öyle ağır şeyler yenir mi?

BABAANNE : Ne kahvaltısı oğlum. Kahvaltı bu saate kalır mıydı? Kurban etinden yapılırdı o yemekler.

BABA : Ben kurban eti yemem.

BABAANNE : Ne yersin?

BABA : Uzatırsan bir dilim ekmek.
(Efekt: Kapı.)

1. ÇOCUK : Ba-baaa. Mehmet ekmek bıçağını aldı.

2. ÇOCUK : Yalan baba.

BABA : Ne yapacaksın ekmek bıçağını?

1. ÇOCUK : Kurban kesecekmiş.

BABA : Ne kurbanı?

1. ÇOCUK : Kapıcının kedisini.

2. ÇOCUK : Yalan söyleme, koç kesecektim.

BABA : Hangi koçu?

2. ÇOCUK : Arsada bir dolu koç var baba.

1. ÇOCUK : Kurban satan adamın hayvanları var ya.

BABA : *(Parlar.)* Bu evde bir cani mi yetiştiriyoruz?

BABAANNE : Bağıracağına eve bir kurban alaydın.

BABA : *(Öfkeli.)* Kurban almadım, çünkü bu oğlanı kurban edeceğim.

BABAANNE : Delirdin mi oğlum? Böyle şey nerede görülmüş?

1. ÇOCUK : *(Bilgiç.)* Mehmet'in oyuncakları o zaman benim olur di mi baba?

BABA : Kardeşini koruyacağına gözünü kırpmadan teslim ediyorsun haaa?

ANNE : Babaları çocuk kurban etmekten söz ederse, çocuklardan başka şey beklememeli.

BABA : Çocukları kurban eden kim? Sizde humor yok humor.

BABAANNE : Çok şükür, hiçbirimizde tümör mümör yok.

BABA : Bu bıçağı kaldırııınnn!

BABAANNE : Kaldırmışken sofrayı da toplayıverin. Bir gelen olsa rezil oluruz. Eskiden bu saatte ev çiçek gibi olurdu da, kahve fincanları da tepsilere dizilir, hazır halde beklerdi.

ANNE : Metin dün kahve al dediydim, aldın mı?

BABA : Yoo.

BABAANNE : Aaaaa bu kadarı da olmaz. Bir gelen olsa yüreğime iner vallahi.

BABA : Merak etme, kimse gelmeyecek.

BABAANNE : Niye gelmiyormuş?

BABA : Belediyeden el altından bulaşıcı hastalık tabelası buldum. Onu kapıya asacağım.

BABAANNE : Aaa sen çok oluyorsun artık.

BABA : Bayramın kutlu olsun anne.

BABAANNE : *(Kırgın.)* Şimdiye kadar el öpmek aklına gelmedi mi?

BABA : Şimdi de bahşişimi ver.

BABAANNE : Kocaman adama bahşiş mi verilirmiş?

1. ÇOCUK : Baba, bizim bahşişi ne zaman vereceksin?

BABA : Babaannenizden bahşişimi alınca. Alın bakalım.

ANNE : Yine çatapat alırsanız sopa yersiniz.

2. ÇOCUK : Çatapat almayacağız ki.

ANNE : Ne alacaksınız?

2. ÇOCUK : Göz yaşartıcı bomba.

ANNE : *(Bağırır.)* Bu çocuklar beni öldürecek!

1. ÇOCUK : Göz yaşartıcı bomba öldürmüyormuş ki...

ANNE : Defoluuuuun!
(Efekt: Kapı.)

BABAANNE : Remziye Hanımlara gidecek misiniz?

ANNE : *(Uzlaştırıcı.)* Gideriz... Gideriz.

BABAANNE : Muhattara Hanımlara da uğrayıverin.

ANNE : Olur... Olur.

BABAANNE : Tenyukuş Hanımefendi'ye de benden selam söyleyin.

BABA : Bolu Beyi'ne de benden selam edin.

BABAANNE : Ne oluyorsun yine?

BABA : Bir şey olduğum yok. Ama ziyarete falan gidecek değilim.

BABAANNE : Niye gitmeyecekmişsin?

BABA : Çalışacağım.

BABAANNE : Bayram günü de çalışılır mıymış?

BABA : İster çalışırım... İster uyurum... İster jimnastik yaparım... İster tavla oynarım... İster duvara tırmanırım... İster amuda kalkarım... Bugün tatil değil mi yahu?
(Efekt: Zil sesi.)
(Efekt: Kapı açılması.)

1. ÇOCUK : Baba sütçü. Bahşiş istiyor.

BABA : Al ver.
(Efekt: Zil sesi.)

1. ÇOCUK : Babaaa. Bekçi.
(Müzik.)
(Efekt: Zil.)

2. ÇOCUK : Babaaaa. Kapıcı.
(Efekt: Zil.)

1. ÇOCUK : Babaaaa postacı.
(Efekt: Zil.)

2. ÇOCUK : Babaaa boyacı.
(Efekt: Zil.)

1. ÇOCUK : Babaaa sucu.
(Efekt: Zil sesi.)

2. ÇOCUK : Babbaaaa gazeteci.
(Efekt: Zil sesi.)
(Müzik.)

SES : Bayramınız.
(Efekt: Zil sesi.)

SES : Kutlu
(Efekt: Zil sesi.)

SES : Olsun.
(Efekt: Zil sesi.) (Fedingle yükselir – iner – müziğe karışır.)

Bayram Ziyaretine Giderken

Kişiler:
1. DOLMUŞÇU
2. DOLMUŞÇU
3. DOLMUŞÇU
ŞOFÖR
BALONCU
POLİS
1. KADIN
2. KADIN
1. ÇOCUK
2. ÇOCUK
SATICI
BABAANNE
ANNE
BABA

(Müzik.)

EFEKT : *(Sokak gürültüsü, arabalar.)*

1. DOLMUŞÇU : Kavaklı, Farabi, Kavaklı, Farabi...

BALONCU : Bebelere balon, bebelere balon... Bebelere baluun...

2. DOLMUŞÇU : Esat... Esat... Esat...

BALONCU : Bebelere balon... Bebelere baluun...

3. DOLMUŞÇU : Bahçeli bir... Bahçeli bir...
(Efekt: Sürekli korna, polis düdüğü.)

POLİS : *(Gelerek.)* Burda durulur mu? Çek bakalım.

ŞOFÖR : Nerede duralım ağabey? Müşteri dediğin olmuş armut gibi, dalda tutabilirsen tut.

POLİS : Zevzeklik istemez, gazla.

1. KADIN : *(Gelerek.)* Dur oğlum, dur dedik.

ŞOFÖR : Derdini trafikçiye anlat hanımabla.
(Efekt: Motor, araba kalkar.)

1. KADIN : *(Gelerek.)* Esat mı, Esat mı?

2. KADIN : Acelen ne hanım? İnelim de öyle bin.

1. KADIN : Bu kalabalıkta kırıta kırıta inilir mi? Paranı önceden vereydin.

2. KADIN : A, bayram sabahı insanın asabını bozmayın.

1. KADIN : Burda iki saattir koşuşuyoruz.

2. KADIN : Öyleyse taksiye binin hanımefendi...

SESLER : Binelim... Yürüyelim...
(Efekt: Sokak sesleri yükselir.)

SATICI : Avvvvrupa malı, sıçrıyan tavşan... Yavrularını sevindirmek isteyenlere çatapat, maytap... Mantar vaaaar...

BALONCU : Bebelere baluuun...

SATICI : Bebelere hediyelik... Tabanca kapsül... Bebelere hediyelik...
(Efekt: Mantar patlaması.)

ANNE : Ay... Hay Allah kahretsin e mi?

BABAANNE : Bu yeni moda bayram oyuncaklarından illallah vallahi. Bizim zamanımızda çocuklar böyle eşkıya işi oyuncaklarla

oynamazlar, bayram günü merkebe, kayık salıncağa filan binerlerdi.
(Efekt: Patlayan mantar tabancaları.)

2. ÇOCUK : Baba, bana mantar tabancası alsana.

BALONCU : Baluuun... Bebelere baluuun...

1. ÇOCUK : Baba bana balon alsana... Baba bana balon alsana... Baba bana balon alsana...
(Kaynana zırıltısı gibi devam eder.)

BABA : Susun. Ya dolmuşa yetişelim ya da eve dönelim...

BABAANNE : A, dönmek olur muymuş?

BABA : Kurtuluş Savaşı mı bu? Ölmek var, dönmek yok diye tutturmuşsunuz.

DOLMUŞÇU : Kavaklı, Kavaklı... Esat...

BALONCU : Bebelere baluuun...

SATICI : Çatapat, mantar vaar...

DOLMUŞÇU : Bahçeli bir iki...

BABA : Koşun, koşun...

ANNE : *(Soluk soluğa.)* Ay topuğum kırılacak.

BABA : Eğer kaçırırsak o topuğu kendi elimle kıracağım ant olsun.

BABAANNE : Arkanıza bakmadan koşuyorsunuz... *(Soluk soluğa.)* Hiç insaf yok mu sizde?

BABA : Al, kaçtı işte...

ANNE : Ne öyle Sarıyer canavarı gibi bakıyorsun. Suç bende mi?

BABA : O pabuçları giymen şart mıydı?

ANNE : Ne giyecektim? Basketbol pabucu mu?

BABA : Şartlara uydur kendini... Çağ hız çağı, hareket çağı... Siz kadınlar yetişememenizin suçunu pabuçlarınızda arayın.

ANNE : Al işte, bu sefer de senin nutkun yüzünden kaçırdık.

BABA : Ne, kaçtı mı?..

BABAANNE : Kaçıyor, yetişin...
(Efekt: Koşuşma, araba sesi.)

BABA : Koşun... Ahmet oğlum, tut kapısını...

ANNE : Memet, Mehmet sen de tut...

BABAANNE : Babanıza yardım edin...

BABA : Koşun koşun...

BABAANNE : A, ne biçim dolmuş bu böyle? Duracağına milleti peşinden koşturuyor.

BABA : Şimdi size dolmuş beğendirecek değilim. Atlayın çabuk.

ANNE : Ay durun itmeyin... Çorabımı kaçıracaksınız.
(Efekt: Araba yaklaşır, durur.)

BABA : Tamam mıyız?

BABAANNE : *(Bitkin.)* Tamamız, tamamız...

BABA : Şoför çek, tamamız.

ŞOFÖR : Bu taksi değil ağabey, dolmadan kalkmaz.

BABA : Sol omzumun üstünde boş yer var, oraya da birini alsana.

ŞOFÖR : Taksiye bin ağabey. Taksinin horozu, müşteri; dolmuşun horozu, şoför.
(Efekt: Araba hareket eder.)

ANNE : Ay çok sıkıştım. İnelim.

BABA : Şaka söyledim de, yoksa elimden bir kaza çıkacak.

ANNE : Kaçık çorapla bayram ziyaretine gidilir mi?

BABA : Bu naylon çoraplarla bayram günü sokağa çıkmak kabahat zaten.

ANNE : Ya ne yapacaktık?

BABA : Naylon çorap giydin mi odanın ortasında hazır ol duracaksın.

ANNE : Bir pabucuma laf edersin, bir çorabıma... Bari bundan böyle giyeceklerimi yatağın üzerine diz de, ona göre giyineyim.

BABAANNE : A, artık siz didişmeyi sokağa, pazara döktünüz.

BABA : Bey oğlum, nereye gidiyorsun?

ŞOFÖR : Dışkapı'ya.

BABA : Ne, biz Esat'a gidecektik.

ŞOFÖR : Esat dolmuşuna bineydiniz.

BABA : Esat diye bağırıyorsun ya.

ŞOFÖR : Sabah sabah kafa bozma ağabey... Biz bağırdığımız lafı biliriz.

BABA : Cevap yetiştireceğine dur da inelim.

ANNE : Ben sana inelim dedimdi de dinlemedindi.

BABA : Yanlış dolmuşa bindik diye değil, çorabın kaçtı diye...

ANNE : İnseydik, buralara gelmezdik.

BABAANNE : Çekişeceğinize durdurun şu dolmuşu... Dur oğlum, dursana...

ŞOFÖR : Oyuncak otomobil mi bu? Canın isterse kur, istemezse durdur. Durağa gelince inersiniz.

BABA : Şoför bey, rica ederim durun. *(Efekt: Arabanın durması.)*

ANNE : Gördün mü iyi muamele yılanı bile ininden çıkarırmış. Bana da böyle davransana.

BABA : Hanımefendi, lütfen dolmuştan iner misiniz?

BABAANNE : Ayaklarıma basmasanıza çocuklar.

1. ÇOCUK : Geçecek yer yok babaanne.

BABAANNE : Patlamayın da benim inmemi bekleyin öyleyse.

BABA : Haydi uzatmayın da inin... Burdan da Esat dolmuşu nasıl bulacağız bilmem.

ŞOFÖR : Bir dolmuşun parasını ver de, ötekini öyle düşün ağabey.

BABA : Affedersin, unuttum...
(Efekt: Araba hareket eder.)
(Efekt: Sokak sesleri yükselir, alçalır.)

DOLMUŞÇU : Yenimahalle iki... Yenimahalle iki...

BABA : Buralarda Esat diye bağıran bir Allah'ın kulu yok.

1. ÇOCUK : Baba, acıktım.

2. ÇOCUK : Tost yiyelim baba.

ANNE : Önce eve gidelim de ben çorabımı değiştireyim.

BABAANNE : Bir susadım ki, bağrım yanıyor.

SATICI : Yakalara balina, yakalara balina...
(Efekt: Hızla geçen bir araba.)

ANNE : Hiii... Battım... Paltoma bak, çamur içinde...

BABA : *(Arabanın arkasından.)* Yanına gelirsem şimdi...

1. ÇOCUK : Arabaya yetişemezsin ki baba.

BABA : Sen sus. Ben o adamı bulurum, yaptığının hesabını sorarım.

1. ÇOCUK : Nasıl bulucan baba?

BABA : Trafik müdürü arkadaşım.

2. ÇOCUK : Arabanın numarasını almadın ki baba...

BABA : Sen karışma, ben numarayı aklımda tuttum.

1. ÇOCUK : Kaçtı?

BABA : *(Atar.)* 2444.

1. ÇOCUK : Öyle taksi numarası olur mu?

BABA : Niye olmuyormuş?

1. ÇOCUK : Ankara'da taksilerin plakaları 06 ile başlıyor.

DOLMUŞÇU : Kızılay, Kızılay...

BABA : Hadi binin de Kızılay'a gidelim, ordan bir şey buluruz.

ANNE : Çorabımın kaçtığı yetmiyormuş gibi bir de paltom battı. Böyle ziyarete gitmem. Dünyada gitmem.

BABA : Ziyaret fikri senden çıktı. Şimdi bir eve dönersek, bir daha öldür Allah çıkmam.

1. ÇOCUK : Baba acıktım.

2. ÇOCUK : Hani tost yiyecektik baba?

BABAANNE : Adam düşmanına bile susayınca su verir. Deminden beri bağrım yanıyor diyorum. *(Efekt: Araba gelir, durur.)*

DOLMUŞÇU : Kızılay, beklemeden gidiyor. *(Araba hareket eder: filtre.)*

BABA : Koşun... *(Koşuşma.)* Ahmet yetiş, kapıyı tut...

ANNE : Ay topuğum kırıldı işte.

BABA : Pabucunu eline al da koş.

BABAANNE : Ay soluğum kesildi.

BABA : Binin çabuk. *(Efekt: Araba hareket eder.)*

ANNE : *(Ağlamaklı.)* Çorabım kaçtı, paltom çamur içinde... Topuğum kırıldı. Sen insanı daha sürükle.

BABA : Gideceğiz. Sürüklenerek, emekleyerek... Ölmek var dönmek yok.

BABAANNE : Önce Muhatara Hanımlara gidelim.

1. ÇOCUK : Onların çocukları mızmızın biri.

2. ÇOCUK : Dövünce hemen ağlayıp anasına şikâyet ediyor.

ANNE : Çocuk dövmeye değil, ziyarete gidiyoruz.

BABA : *(Bir şarkı mırıldanır.)*

ANNE : Ne mırıldanıyorsun?

BABA : İzci marşı... Kendimi yüreklendiriyorum...
Yollar uzun dikenli taşlı olsa da
Vardığın yer üzüntülerle dolsa da
İzci dinlemez yürür.

BABAANNE : Ulu orta şarkı söylenir mi ayol? Siz de hiç...

1. ÇOCUK : Baba, Bakırköy Akıl Hastanesi resim sergisi açmış.

BABA : Açmışsa açmış. Bana ne?

1. ÇOCUK : Hiç. Kızılay'a uğramışken, gezsek.

ANNE : Eve gider gitmez eline kalem kâğıt vereceğim.

BABA : Neden?

ANNE : Hiç, rehabilitasyon.

BABAANNE : Bayramda ecnebilere gidilir mi, Muhatara Hanımlara gidiyoruz.

ANNE : Hiçbir yere gitmiyoruz.

BABA : Kızılay'da inecek var.
(Efekt: Araba durur.)
(Efekt: Sokak gürültüleri.)

BABA : Oh, hele şükür indik.

ANNE : Şu halime bak, utanıyorum valla.

BABA : Nasılsa paltonu çıkaracaksın.

ANNE : Çorabım.

BABA : Bacak bacak üstüne atarsın, olur biter.

ANNE : Pabucumu unuttun.

BABA : Ne bileyim ben, parmaklarının ucunda yürü, topuğa yüklenme gitsin... Bütün bunlar dolmuş bulmanın yanında dert mi yani?

DOLMUŞÇU : Kavaklı Farabi, Kavaklı Farabi...

BALONCU : Baluuun... Bebelere baluuun...

DOLMUŞÇU : Esat, Esat... Beklemeden...

BALONCU : Baluuun... Bebelere baluuun...

1. ÇOCUK : Hani dönünce bize balon alacaktın?

BABA : Döndük mü? Daha yeni gidiyoruz. *(Efekt: Kuş cıvıltıları.)*

2. ÇOCUK : Ahmet kuşlara bak, kuşlara.

1. ÇOCUK : Nerede?

2. ÇOCUK : Ağacın üstünde.

1. ÇOCUK : A, bütün ağaç kuş dolu...

BABA : Kuşlara bakmanın sırası mı şimdi? *(Efekt: Kuş cıvıltıları yükselir.)*

BABA : Ne oluyor? Kim... A başım...

ANNE : *(Kahkahalarla güler.)*

BABAANNE : İlahi. *(O da güler.)*

BABA : Ne gülüyorsunuz?

ANNE : *(Gülerek.)* Başına...

1. ÇOCUK : Kuş...

2. ÇOCUK : Pisle.....

BABA : Ne? Yürüyün... Durmayın...

BABAANNE : Dolmuşa mı?

BABA : Hayır, asla... Eve... Eve...
(Müzik: Final.)

Bayram Ziyareti

Kişiler:
ANNE
BABA
1. ÇOCUK
2. ÇOCUK
BABAANNE
KAPICI
KADIN
ADAM

(Müzik: Helvacı helva.)

ANNE : Duruuun... Kımıldamayın.

1. ÇOCUK : Anne Mehmet parmağını oynattı.

ANNE : Bu odaya adım atarsanız öldürürüm. Hadi doğru odanıza.

2. ÇOCUK : Ama ders kitabım bu odada.

ANNE : Nerede?

2. ÇOCUK : Perdenin arkasında.

ANNE : Bakayım... *(Yürür.)* Hani? Yok. Hemen gitmezseniz...

2. ÇOCUK : Öteki pencerelere bakmadın ki...

ANNE : Bütün gün aklın neredeydi? Şimdi mi geldi aklına çalışmak?

2. ÇOCUK : Demin çalış dedin ama.

ANNE : Şimdi de çalışma diyorum.

BABA : *(Gelerek.)* Çocukların dersleri misafir odasının temizliğinden önemsizse...

ANNE : Sen nereden çıktın şimdi? Bakayım ayaklarına, aaa sen vallahi delisin.

BABA : Öyle olmasam, evde oturup bayram misafiri bekler miydim?

ANNE : Şu kara lekeyi görüyor musun?

BABA : *(Alayla.)* Evet... Tavanın sol köşesinde siyah bir nokta görülüyor.

ANNE : Alayı bırak da şuraya bak.

BABA : Ne varmış orda?

ANNE : A, bir de ne var diyor? Bej halının üstündeki lekeyi görmüyor musun?

BABA : *(Sakin.)* Görüyorum.

ANNE : Sen adamı çıldırtırsın. Bu halıyı bütün sabah sildiğimi de bilmiyor musun?

BABA : Biliyor ve aklına şaşıyorum. Böyle yağmurlu bir günde misafir gelmeden açık renk halıyı silen bir karım olduğu için üzgünüm. Senin için bir çare düşüneceğim.

ANNE : Ne çaresi?

BABA : *(Patetik.)* Sevimli misafirlerin karı koca çamurlarla berbat edecekleri belli olan bir halıyı silmek gafletine düşen bir insan, zavallı bir insan değil midir? Ve bu zavallı insana yardım etmenin çaresini aramayacak kadar şefkatsiz bir kalp düşünülebilir mi?

ANNE : Çıkar pabuçlarını.

BABA : Niyeymiş?

ANNE : Pabucunun bıraktığı izleri görmüyor musun?... A, bak bak ta balkondan buraya kadar. Delireceğim vallahi.

BABA : Aman delir. Çünkü ben de delirmek üzereyim ve sana öncelik tanıyorum. İnsana balkona çıkmaktan başka çare bıraktın mı ki? Oraya basma, buraya basma... Biz de balkona çıktık.

ANNE : Balkondan başka yer bulamadın mı?

BABA : Çocukları banyoya tıkmışsın. Mutfağın kapısı önüne kovaları dizmişsin. Yatak odasının önüne divanı çekmişsin. Ne yapalım? Sihirli halıya binip tavana yakın bir yere mi uçalım?

ANNE : Uzatma da çıkar pabuçlarını.

BABA : Eğilip kalkmaktan belim koptu bugün, çıkarmam.

ANNE : Çıkar diyorum.

BABA : Çıkarmam işte.

ANNE : *(Yumuşak.)* Peki çıkarma, ama bir koltuğa otur ve misafirler gelene kadar yerinden kalkma.

BABA : Peki... Semra...

ANNE : Ne var?

BABA : Bana gazetemi ver.

ANNE : Git kendin al... Bütün gün canım çıktı, gazeteni de benden istiyorsun.

BABA : Kalkma dedin...

ANNE : Ha... Peki peki al...

BABA : Gözlüğümü de veriver.

ANNE : Sen ne... nerede?

BABA : Komodinin üstünde...
(Anne gider.)

1. ÇOCUK : Baba, kılıbık ne demek?

BABA : Şey demek... Karısının lafıyla oturup kalkan adam demek.

1. ÇOCUK : Baba, kalksana. *(Güler.)*

BABA : Şimdi gelirsem...

ANNE : *(Gelerek.)* A, hem beni gözlük almaya gönderiyor hem de dolaşıyor...

BABA : Oturuyorum işte, gözlüğüm nerede?

ANNE : Orda yok.

BABA : Öyleyse çalışma masamın üstündedir.

ANNE : Peki bakayım, ama yine dolaşırsan gözlüğü kırarım şart olsun. *(Gider.)*

1. ÇOCUK : *(Gülerek.)* Baba kalksana...

BABA : Şimdi gösterirm sana... *(Koşuşurlar... Devrilen bir sandalye...)*

ANNE : *(Gelerek, çığlık çığlığa.)* Yetişin... Bütün halı battı... Hiç insaf yok mu sizde?

BABA : *(Soluk soluğa.)* Bir yakalarsam...

ANNE : Halıyı ovacağım diye ellerim açıldı... Şimdi haline bakın. Ay vallahi bayılacağım.

BABAANNE : *(Gelerek.)* Ne bağırıyorsun kızım?

ANNE : Anne şunların haline bak...

BABAANNE : Konu komşudan utanın. Bayram günü kavga olur muymuş?

ANNE : Kavga eden kim? Ölüyorum ben.

1. ÇOCUK : Bayramda ölen Allah'ın sevgili kulu olur, değil mi babaanne?

BABAANNE : A, zalim çocuk... Annesi ölürken söylediği şeye bak...

ANNE : Hey, şeker aldın mıydı sen?

BABA : Bir ölünün son sözleri: Şeker aldın mı? Çok acıklı, dayanamayacağım.

ANNE : Sana şeker aldın mı diye sordum.

BABAANNE : A kızım, Kurban Bayramı'nda şeker ikram edildiği nerede görülmüş. Kurban Bayramı'nda şeker âdeti yoktur. Sadece şekerli yahni pişer, o kadar.

BABA : Valla benim aldığım şekerin yahnisi yok galiba.

ANNE : Nerede şekerler?

BABA : Şekerler?... Evet şekerler... Şek şek şak şak, paltomun cebine bak...

ANNE : Getir.

BABA : Getireyim... al işte.

BABAANNE : Ne bu? Eğlencelik mi?

BABA : Şeker işte.

ANNE : Yani bu kese kâğıdının içindeki?

BABA : Nesi var? Bir tat da bak. Ben bayıldım.

BABAANNE : Belli oğlum, yarısını yemişsin.

BABA : *(Patetik.)* Bana bu kadarcık şeyi çok mu görüyorsun anne?

ANNE : Al bari hepsini ye. Şeker diye bu alınır mı?

BABA : Nesi varmış?

BABAANNE : Ayol 250 gram şeker bu... Misafire bir kutu doğru dürüst şeker alacaktın.

BABA : Kabahat sende. Ne yarım kilo dedin, ne de misafire dedin. Ben de çocuklara sandım.

ANNE : Ve çocuklara aldığın her şey gibi yarısından fazlasına sahip çıktın.

BABA : *(Trajik.)* Eyyy Gaskonya Beyleri, görün ve işitin. Ömrünü onlar için tüketen

bir aile babasına yapılan bu nankörlük, vicdanınızı sızlatarak gidin burdan, kanının son damlasına karşılık beş on şekere bile layık görülmeyen bir baba için gözyaşları dökün.

BABAANNE : Ayol, ne oluyorsun oğlum?

BABA : *(Devam eder.)* İşte buraları terk ediyorum, istenmediğim yerlerden gidiyorum. Sizi affediyorum. Hayır hayır üzülmeyin, her şeyi unutacağım... Elveda sevgililerim.

ANNE : Hey nereye gidiyorsun?

BABA : *(İlerden.) (Müzikal.)* Elveda... Elveda...

ANNE : Çabuk buraya gel.

BABA : Gelirim ama bir şartla...

BABAANNE : Ne şartı oğlum?

BABA : Hayır, iki şartla.

ANNE : Neymiş?

BABA : Şeker lafı edilmeyecek bir, bu temizlik terörü bitecek iki...

ANNE : Hadi, hadi zırvalama...

BABA : *(Gelerek.)* Ne oluyor yahu? Eve her misafir gelişinden önce sıkıyönetim ilan ediyorsun?

(Efekt: Kapı zili.)

ANNE : Hii, Geldiler, geldiler...

BABA : Geldilerse geldiler. Ne yapalım yani?

BABAANNE : Semra kızım, koşş...

(Efekt: Zil.)

ANNE : *(Telaşla.)* Çocuklar...

1. ÇOCUK : Hıı...?

2. ÇOCUK : Efendim?

ANNE : Çocuklar, çocuklar, siz odanıza gidin... Yok yok kalın. Metin sen de ceketini ilikle.

BABA : İlikleriz.

ANNE : Dur dur, şu sehpayı düzeltiver önce... *(Efekt: Zil sesi.)*

ANNE : Ay... Her yan toz toprak içinde...

BABAANNE : Ben şimdi silerim... *(Giderek.)*

ANNE : Ben size odanıza gidin dememiş miydim?

1. ÇOCUK : Ama anne...

ANNE : Metin, niye ilikledin ceketini?

BABA : Aaaa...

ANNE : Fincanlar, fincanlar... Hey Allahım... *(Efekt: Zil sesi, uzun.)*

BABA : *(Sakin.)* Misafirleri içeri almıyor muyuz karıcığım?

ANNE : A, vallahi deli bu adam. Misafir dışarda bekletilir mi?

BABAANNE : *(İçerden.)* Kapıyı açsanıza...

ANNE : Metin, kapıyı aç.

BABA : Açmayacağım işte, kalbimi kırdın... *(Efekt: Zil sesi.)*

ANNE : Asıl sen benim kalbimi kırdın.

BABA : Bir aç dersin, bir açma dersin... Ben senin oyuncağın mıyım?

ANNE : Asıl beni oynatan sensin. Biz burda telaşımızdan ölsek, sen kollarını kavuşturur seyredersin.

BABAANNE : *(Gelerek.)* Siz burda çene yarıştırana kadar misafirler gitti bile.

BABA : Kapıdan hemen dönecek kadar asil yürekli misafir kaldı mı?

ANNE : Rezil olduk, rezil olduk...

BABA : Asıl şimdi rezil olacağız... Bir iki üç...
(Giderek.) İtiraz istemem açıyorum...
(Efekt: Zil.)
(Efekt: Kapı açılması.)

BABA : *(İlerden.)* O, hoş geldiniz, sefalar getirdiniz... Şey, yani merhaba Osman Efendi.

KAPICI : Ev sahibi kirayı rica ediyor da...

BABA : Ya?

KAPICI : Ya. Protesto çekeceklermiş.

BABA : Bayram günü çekilen protestoyu protesto ederim... Yani başka zaman bulamadılar mı?

KAPICI : Ay bitmiş bile...

BABA : Biter efendim, biter, biter. Ay da biter, yıl da biter... İnsan ömrü tükendikten sonra...

KAPICI : İşte yani, haber gönderdiler.

BABA : İyi, iyi...
(Efekt: Kapı çarpılması.)

BABAANNE : Ayol adamcağızın ne suçu var, kapıyı yüzüne çarpıverdin...

BABA : *(Gelerek.)* Çarparım... Mübarek bayram sabahı...

ANNE : Bakıyorum ansızın benimseyiverdin bayramı.

BABAANNE : Emir kulu zavallı...

BABA : Kanunsuz emirleri dinlememeyi öğrensin.
(Efekt: Kapı zili.)

BABA : Yine mi..? *(Giderek.)* Ben şimdi...
(Efekt: İleride kapı açılması.)

BABA : *(İlerden.)* Sen daha defolmadın mı?

ADAM : Şey... Hoş bulduk efendim...
BABA : Eeee... Hoş geldiniz, hoş geldiniz sefalar getirdiniz... Buyrun, buyrun...
ÇOCUK : Anne, oğlunun otomobili olan amca bu mu?
KADIN : Sus bakayım, el öp önce...
ÇOCUK : Bayramınız kutlu olsun beyamca...
BABA : Maşallah pek büyümüş kızınız.
ÇOCUK : Kız sana derler.
ADAM : Ya pek büyüdü oğlunuz...
ANNE : *(Gelerek.)* Hoş geldiniz... Hoş geldiniz...
BABAANNE : Sefalar getirdiniz...
KADIN : Ayaklarımız pek çamurlu, terlik var mı?
ANNE : Ama efendim, ev zaten çok kirli.
1. ÇOCUK : A, bugün temizledin ya anne?
ANNE : Sen sus bakayım...
ADAM : Bayramınız mübarek olsun büyükhanım...
BABAANNE : Sağol evladım... *(Müzik.)*
KADIN : Bayramınız mübarek olsun. *(Birlikte.)*
BABAANNE : El öpenlerin çok olsun. *(Birlikte.)*
BABA : Nice bayramlara. *(Birlikte.)*
KADIN : Nice nice bayramlara. *(Birlikte.)*
ÇOCUK : Kutlu olsun. *(Birlikte.)*
BABAANNE : Mübarek olsun. *(Birlikte.)*
1. ÇOCUK : Öpeyim beyamca. *(Birlikte.)*
ADAM : Berhudar ol. *(Birlikte.)*
ANNE : El öpenlerin çok olsun. *(Birlikte.)*
2. ÇOCUK : Kutlu olsun. *(Birlikte.)* *(Müzikten sonra.)*
BABAANNE : Nasılsınız efendim?
KADIN : Sağlığınız efendim... Siz nasılsınız?

BABAANNE : İyiyim hamdolsun.
ADAM : Maaşallah, maaşallah...
ANNE : Kahveyi nasıl içersiniz?
KADIN : Az önce içtik, teşekkür ederiz.
BABAANNE : A olur mu? Bir de bizim kahvemizi içiverin.
ANNE : Nasıl olsun?
ADAM : Ben az şekerli içerim.
KADIN : A, çok hoşsun, sen kahve içmezsin ki.
ADAM : Pekâlâ da içerim.
KADIN : Hep böyledir, evde kahveyi ağzına koymaz... Burda nezaketten...
ADAM : Tiryakiyimdir efendim.
ANNE : Siz nasıl içersiniz?
KADIN : *(Yenik.)* Şekerli.
ÇOCUK : *(İlerden.)* Anne... Hani bu çocukların otomobili vardı.
KADIN : *(Mahcup.)* Sus oğlum... Başka türlü misafirliğe gitmiyor da teyzesi.
1. ÇOCUK : Otomobille bebekler oynar. Bizim tüfeklerimiz var.
2. ÇOCUK : Kılıçlarımız var.
1. ÇOCUK : Tabancalarımız var.
2. ÇOCUK : Göz yaşartıcı bombalarımız var.
1. ÇOCUK : Gaz maskelerimiz var.
KADIN : Bomba mı?... Hani nerede? Ay vallahi korkarım...
ANNE : Korkmayın hanımefendi, istediler ama almadık.
ADAM : Kurban kestiniz mi efendim?
BABAANNE : Kestik efendim, ama kurbanlar da eski kurban...
1. ÇOCUK : A, babaanne kesmedik ya...

BABAANNE : Yani, onu kesmedik de... Bunu kestik demek istiyorum...

2. ÇOCUK : *(İlerden.)* Babam pahalı diye almadı ya...

BABAANNE : *(Dişlerinin arasından.)* O pahalıydı alamadık, ama yani bunu aldık...

1. ÇOCUK : Neyi aldık babaanne?

BABAANNE : *(Telaşla.)* Şeyi getir şeyi, oyuncaklarını getir...

2. ÇOCUK : Annem, oyuncaklarınızı çıkarmayın, misafir çocuk kırar dediydi ya...

BABA : *(Öksürerek.)* Yani... Hani sizin bir işiniz vardı beyefendi... Ne âlemde? Yani yolunda mı demek istiyorum?

ADAM : Daha önce de arz etmiştim... Gün gibi aşikâr beyefendi... Bu şartlar muvâcehesinde... Tabii... Bilakis...

BABA : Çok doğru efendim. Doğru buyurmuşsunuz... İsabet...

ADAM : Değil mi efendim, değil mi?

BABA : Tamamen sizin gibi düşünüyorum...

ADAM : Bahusus...

BABA : Mamafih...

ADAM : Öyle ya...

BABA : Yerden göğe kadar haklısınız... Efendim... yerden...

ANNE : *(Keserek.)* Kahveniz...

ADAM : Aman efendim, zahmet ettiniz...

KADIN : Sizden önce uğradıklarımızda da içmiştik...

ÇOCUK : Onları evde bulamadık ya anne?

ANNE : Yani efendim, bu zamanda bayramda bir seyahat modası çıktı...

BABAANNE : Ya, ya, bizim zamanımızda pek ayıptı böyle şeyler.

KADIN : Hiç bayram saygısı kalmadı efendim.

BABA : Kalacak bir yer bulsak, biz de Kızılcahamam'a gidecektik ama...

ANNE : *(Öksürür.)* Ya, annemin romatizmaları var da...

BABAANNE : Hava nemli olunca bir ağrı tutuyor ki, sormayın...

1. ÇOCUK : Onun için değil... Babam, bayram günü bir de misafir zırıltısı çekemem dediydi de...

ANNE : Hadi oyuncaklarınızı göstersenize kardeşinizle.

2. ÇOCUK : Gösterelim ama sen önce kapıyı aç.

ANNE : Ne kapısı?

2. ÇOCUK : Yatak odasının kapısını... Bütün oyuncakları oraya kilitledin ya.

ANNE : Şey, balkondan sarkmasınlar diye kapıyı kilitliyorum da...

1. ÇOCUK : Balkon yatak odasında değil ki, misafir odasında...

ANNE : *(Dişlerinin arasından.)* Haydi gidin, cici cici oynayın bakalım odanızda... Hadi bakayım...

KADIN : Hiç gitmesinler, biz de zaten kalkacaktık.

BABAANNE : Aman olur mu? Şimdi geldiniz şimdi gidiyorsunuz.

BABA : Tatlı tatlı konuşuyorduk şurada.

KADIN : Eh, gidecek başka yerlerimiz de var da...

ADAM : Hani artık bu son dediydin...

KADIN : A şekerim son olur mu? Bunca ahbabımız var.

ÇOCUK : Onların çocuklarının otomobili var mı?
KADIN : Var, var...
ÇOCUK : Ya, bunların da var dediydin ama yok işte.
KADIN : Gidelim oğlum, bak o gideceğimiz evin oğlunun öyle kocaman bir otomobili var ki...
ÇOCUK : *(Tepinerek.)* Yok işte... yok işte...
KADIN : Yavrucuğum kalk yerden, kalk benim güzel evladım... Tonton oğlum...
ÇOCUK : Ay... Ne çimdikliyorsun?
ADAM : Eh, bize de bekleriz.
KADIN : Mutlaka bekleriz...
BABAANNE : İnşallah, inşallah...
HERKES
TEKER TEKER : Nice bayramlara... *(Müzik üstüne.)*
(Efekt: Kapı kapanması.)
BABA : Oh hele şükür gittiler.
ANNE : Ne yapıyorsun sen?
BABA : Önce kravatımla pabuçlarımı çıkaracağım... Sonra ceketimi... Oh be, tatilin keyfini çıkaracağım.
(Efekt: Zil sesi.)
ANNE : Geldiler... Ceket... Kravat... Pabuçların...
(Efekt: Zil sesi.)
BABAANNE : Geldiler. Ceket. Kravat, pabuçların...
(Efekt: Zil sesi.)
ANNE : Geldiler. Ceket, kravat, pabuçların...
(Efekt: Zil sesi.)
BABAANNE : Hoş geldiniz, sefalar getirdiniz.
(Efekt: Zil sesi.)
ANNE : Güle güle, yine bekleriz.
(Efekt: Zil sesi.)

BABA : Hoş geldiniz.
ANNE : Güle güle.
BABAANNE : Yine bekleriz.
BABA : Hoş geldiniz.
ANNE : Güle güle.
BABAANNE : Yine bekleriz.
(Sözler süratle söylenirken müzik: final.)

Bayram Biterken

Kişiler:
ANNE
BABA
BABAANNE
1. ÇOCUK
2. ÇOCUK
ŞÜKRAN HANIM
MİSAFİR ÇOCUK

(Müzik.)
(Efekt: Kapı çarpması.)

BABA : Çarpmayın şu kapılarını!

ANNE : Bu ne sinir, ne oluyorsun?

BABA : 'Ne oluyorsun'u var mı? Delirmediğime şükredin!

ANNE : Ne olmuş delirecek?

BABA : Bir de ne olmuş diye soruyor. Kırk yılın birinde dört günlük tatilimiz oldu. Burnumdan getirdiniz. Evde ha temizlik ha misafir diye şöyle ayaklarımı uzatıp keyif çatamadım. O ziyaretten bu ziyarete

dili dışarda koşmaktan, Ankara'nın bir ucundan bir ucuna vasıta kovalamaktan canım çıktı. Bir yandan sizi toparlamak, bir yandan şoförlerle uğraşmak.

ANNE : Hepsi senin huysuzluğun. Şoförlerle dalaşmaya mecburdun sanki.

BABA : İnsanda sinir mi kalır? Sen tembel gelin gibi kırıtırsın, çocukların "baba balon, baba tabanca... çatapat" diye kafa şişirir, annemin bir siyatiği tutar bir tıkanır... Hatırladıkça tepem atıyor... Adam öldürmediğime şükredin!

ANNE : Aman aman. Yollarda çocukları patakladın. Bana hakaretler yağdırdın. Annen ne dediyse aksini yaptın. Birbirimizi öldürmediğin kaldı. Ona da bu akşama niyetlisin anlaşılan.

BABA : Yarına temiz gömleğim var mı?

ANNE : Arife günü dört tane ütülemiştim.

BABA : Yani yok!

ANNE : Sen dört temiz gömleğe yok mu diyorsun?

BABA : Bayramda haldır haldır ordan oraya koşarken ne giydik? O senin temiz dediğin gömlekler şimdi Ankara'nın o meşhur kurumuyla benim terim karışımı boz bulanık bir şey oldular. Ben, dört günlük tatilden sonra çiçek gibi gitmeliyim işe. Bir ev kadını bununla ölçülür. O ev kadını ki, dört gün içinde kocasını yeniden hayata kavuşturur.

ANNE : Öyle bir ev kadını bana da lazım.

BABA : İşte bilmem artık. Bir kadın, kocasının tatilden sonra, eskisinden yorgun, dökülen bir adam olmasından sorumludur efendim! Ama nerede, o kocasının gözü içine bakan, kocasının rahatı için kendini paralayan kadınlar nerede. O kadınlar ki...

ANNE : Kocalarının her şeyinden sorumludurlar, kocaları habire hayata yeniden kavuşsunlar diye vardırlar, işte o kadınlar.

BABA : Ah... O kadınlar...

ANNE : O kadınlar var ya, o kadınlar...

BABA : Ah o kadınlar...

ANNE : O kadınlar yok!

BABA : Sen hiçbir zaman benim istediğim kadın olmaya yanaşmadın. Ben ki aslında hiçbir şey istemiyorum.

ANNE : Evet evet... Sana canım yeter.

BABA : Halden anlamıyorsun ki...

ANNE : Sen çok anlıyorsun da... Bayramdan önce pırıl pırıl temizlediğim evde inadına çamurlu pabuçlarla dolaşan... Sigaranın külünü inadına beş tablaya ayrı ayrı silken. Misafirlere, en anlatılmayacak şeyleri, göz kaş işaretlerime baka baka anlatan... Rahmetli annemi mübarek bayram gününde çekiştiren kim?

BABA : Rahmetli sağ olsaydı da, şimdi dolu dolu kavga etseydik... Ah... Nerede? Ne esaslı kavgalardı onlar! Ne iç açıcı, yürek ferahlatıcı kavgalar... Anne... En güzel kavgalarımı alıp nerelere gittin? Çenem,

öfkem ve ben, senin yokluğunla tarumar kaldı... Ne bağrış ne de kavga kaldı.

ANNE : Sana iyilikten başka ne yaptı zavallı!

BABA : O bir zavallı ise, Neron bir aziz, Korkunç İvan bir kelebek, Pontius Pilatus İsa'nın süt kardeşidir. Şimdi sağ olsaydı, eve yüzde yüz doldurmuş olacağı *(taklit ederek.)* "Süt ninemin kayınçosu, eltimin ikinci baldızı, ebemin görümce çocukları" falan falan sevimli akrabaları çevremizden eksik olmazlardı. Akraba akraba gülüşür, akraba akraba sevişir, akraba akraba içimizden sövüşürdük. Bayram biter, onlar akraba akraba evlerine gitmezlerdi. Düşman uyur akraba uyumaz. Ah! Ah! O günlerde bende kafa olsaydı. Annemin mevlidi bu kadar geçe kalmazdı.

ANNE : Aa. Cani ruhlu adam.
(Müzik: Ye ye müziği.)

BABA : Kesin şu yamyam tamtamını... Yoksa sizi çiğ çiğ yerim!

ANNE : Çocuklarına biraz daha sabırlı olamaz mısın?

BABA : Olamam! Olamam, çünkü bütün sabrımı misafirlerin sevgili yavrularına harcadım.

ANNE : Aman senin gibi sabırlı, senin gibi sevimli amca nerede görülmüş? Muhattara Hanım'ın çocuğunu, anası tuvalete gidince tartaklayan, Tenyukuş Hanım'ın torununun balonunu mahsus patlatan kimdi? Çocukları nasıl susturacağımı bilemedim.

BABA : Şimdi ben o çocuklara sabır

göstermedim mi? Biri pipomu kırdı, öbürü gözlüğümün üstüne oturdu. Ben ne yaptım. Giderlerken "Güle güle yavrum," diye yanak sıktım. Bir tanesini dövmemek için hırsımdan bir öptüm, bir öptüm. Buna Eyüp sabrı derler.

ANNE : Seninki Eyüp sabrıysa ben Sfenksim. Buda heykeliyim. Bütün öfkeme rağmen misafirlerin yanında sana hep kocacığım dedim. Sabrıma silindir çıkar.

BABAANNE : *(Kendi kendine.)* Bu bayram Mebrure Hanımlar gelmediler.

BABA : Senin sabrına kahkahayla gülerim. Misafirlikte, çocuklara sözde tatlı tatlı "Elleme yavrum. Uslu dur oğulcuğum," derken gözlerini bir pörtletiyordun ki, Drakula'nın bakışları yanında hiç kalır. Hangi söze başlasam basıyorsun çimdiği. Şu kolumun haline bak. Otomobil çiğnese bu kadar morarmaz.

ANNE : Sen de ettiğin lafı seç biraz. Muhattara Hanım burdayken, onun kocasının partisine veriştirdin. O gitti Tenyukuş Hanım geldi, o zaman da onun oğlunun partisi için demediğini bırakmadın.

BABA : Ne yapalım. Onlar da her bayram parti değiştirmesinler. Ben geçen bayrama göre konuştum.

BABAANNE : Mal müdürününkiyle, müfettişin gelini de gele gele bayramın dördüncü günü geldiler. Muazzez Hanımlar ikinci gün geldiler. Geçen bayram birinci gün geldilerdi.

ANNE : Ne yüzünü buruşturuyorsun?

BABA : Ne olacak, midemin ağrısından. Öğle zamanı gelen misafire "biz yedik" diye diye hep aç kaldık.

ANNE : Ne yapalım? Doğru dürüst yemeğimiz yokken "Şimdi yemeğe oturuyorduk, siz de buyurun" mu diyeydim?

BABA : İyi bir ev kadını bütün bu ihtimalleri düşünür.

ANNE : Siz erkekler ev kadınını elektronik beyin falan sanıyorsunuz galiba.

BABAANNE : Apartmanın yeni kiracıları var ya? Hani o kara kuru çocuklu kadınla dazlak kocası? Onlar da gelmedi. Biz onlara yeni taşındıklarında gittiydik. Bayramda da onlar gelmeliydi. Yeni komşulara birinci gün gittiler ama.

BABA : Bayram demek kapı idaresi demek. Bayramda kapıyı ne zaman açıp ne zaman açmamak gerektiğini sanat edinmeli bir kadın. Her çalan zilde kapıya koşturmanın gereği var mı efendim. Öğle zamanı da açmayıver.

BABAANNE : Binbaşınınki de gelmedi.

ANNE : Sen onu çocuklarına anlat. Pencereye koşup kapıdan dönen misafire dil çıkarmak âdeti çıkarmışlar, tutabilirsen tut.

2. ÇOCUK : Dil çıkarmıyoruz baba, eşek kulağı yapıyoruz.

BABA : Aferin oğlum.

ANNE : Babaya bakın! Çocukları cezalandıracağına aferin diyor.

BABA : Bir baba olarak onları, benim yapamadığım şeyi yapıyorlar diye nasıl cezalandırabilirim? Bütün çocukluğumda, büyüklerimden gördüğüm her anlayışsızlıkta, kendime "Metin," derdim... "Sen de baba olunca, yavrularına bunları yapma sakın! Ben babamdan ileriyim. Çocuklarım da benden ileri olacaklar, onlar da beni hatırladıklarında... Semra bana bir karbonat versene! İçtiğim kahveler midemi mahvetti."

BABAANNE : Mahmut da karısını alıp geleydi ya. Şaziye Hanımlar bayramın kaçıncı günü geldilerdi?

ANNE : Her gittiğin yerde kahve içmen şart mıydı? Biraz önce içtim deyiverir insan.

BABA : O zaman da "hiç olmazsa şurup için" diye sulandırılmış reçel dayıyorlar, o daha fena.

ANNE : Bir kere sana dokunan sigara. Tatilde pipo içmeyeceğim dedin, sigaranın birini yakıp birini söndürdün.

BABA : O kadar palavraya başka nasıl tahammül edilir?

BABAANNE : Zekeriya Beyler de gelmedi. İki bayramdır gelmiyorlar.

ANNE : Hadi canım. Sen bayılıyorsun lafazanlığa. Vietnam'dan Hac seferlerine kadar hangi konu açılsa kimseye fırsat vermiyorsun.

BABA : Senin dedikodu ve moda haberlerinle milletin canı sıkılmasın diye kültürümü bol keseden sunuyorum. Fena mı?

2. ÇOCUK : Baba! Kuzey Amerika'yla Güney Amerika'yı ayıran kanalın adı ne?

BABA : Ne bileyim ben. Şey... Dersini yalnız yapsana.. Dersini babasına yaptıran çocuk adam olmaz.

1. ÇOCUK : Kompozisyon ödevlerimizi ille de kendin yapıyor, bize yaptırmıyorsun ama...

BABA : Fena mı? Kalemim kuvvetli olduğu için size yardım ediyorum.

ANNE : Yardım ediyormuş. Çocuklar başlarından büyük laf ediyorlar diye öğretmenleri her defasında kötü not veriyor.

BABA : O öğretmen ne anlarmış efendim! Lafın büyüğü küçüğü olmaz, iyisi kötüsü olur.

BABAANNE : Maksube'nin çocukları üçüncü gün geldiler...

ANNE : Çocukları öğretmenlerine karşı kışkırtma.

BABA : Sen asıl git o öğretmenle konuş da, çocuklarımı benim aleyhime kışkırtmaktan vazgeçsin.

ANNE : Ne yani? Öğretmene gidip de kocamın yaptığı ödevi niye beğenmediniz mi diyeydim?

BABAANNE : Tenzile Hanımlar da teşrif etmediler.

BABA : Yok yok, o öğretmenin bana garazı var.

ANNE : Nasıl olmasın? Sınıfta çocuklara, senin sevgili Şebinkarahisar'ın için, küçük bir kazadır, demiş diye okula gidip hadise çıkardın.

BABA : Ömründe Şebinkarahisar'ı görmüş mü o?

ANNE : Ben gördüm, pekâlâ da küçük.

BABAANNE : Şebinkarahisar'dan komşumuz Lütfiye Hanımlar geldi mi?

BABA : Senin Nallıhanı'nın yanında Şebinkarahisar Paris kalır, Paris!

ANNE : *(Kahkaha atar.)* Şebinkarahisar! Şark'ın Paris'i!

1. ÇOCUK : Eyfel Kulesi, Şebinkarahisar'da mı baba?

BABA : Terbiyesize bak. Babasıyla alay ediyor.

BABAANNE : Geçen bayram Fikriye Hanımlara gidelim dediydim dinlemediniz. İşte darılmışlar, gelmediler.

BABA : Benim karnım acıktı.

ANNE : Demin miden ağrıyordu. Bir şey yemesen daha iyi.

BABA : Bütün bayram yalapşap yemeklerle yarı aç yarı tok kalktık yemekten.

ANNE : Evde yediklerin bir yana, yollarda da durmadan atıştırdın.

BABA : Çocukların durmadan tost istediler. Ben de aldım, kabahat mı ettim?

ANNE : Kız kardeşimin Antep'ten gönderdiği baklavayı da tek başına silip süpürdün.

BABA : Heyhat! Bu evde artık lokmalarım da sayılmaya başladı. Ey ahlak, bu kötü günlerde neredesin?

1. ÇOCUK : Baba? Hiç ahlak kalmadı mı ortalıkta?

BABA : Kalmadı oğlum, kalmadı.

1. ÇOCUK : Öyleyse niye bana ahlaksız diye kızıyorsun? Ortada olmayan şeyi ben nerede bulayım?

BABA : Bu çocuk yükselecek. Şimdiden demagoji yapmayı öğrendi.

BABAANNE : Adviye Hanımlar ikinci gün mü geldiler, üçüncü gün mü?

ANNE : Yarın yine temizlik yapmam lazım.

BABA : Neee? Temizlik mi?

ANNE : Temizlik ya, evin halini görmüyor musun?

BABA : Ne var evde? Daha üç gün önce temizlik yaptın. Hem de ne temizlik? Hepimize kan kusturdun. Durma, yürüme, basma, tutma! diye çığlık çığlık.

ANNE : Ne yapayım? Bayramda gelen giden, battı ev. Siz de yayıldıkça yayıldınız. Kadın evi yeni temizledi demediniz.

BABA : Ev yaşamak içindir, yaşamak. Tiyatro dekoru değil bu!

ANNE : *(Ağlamaklı.)* Temizleyen benim, söylenen siz.

BABA : Kendi düşen ağlamaz. Biz sana temizle diyor muyuz?

ANNE : Temizlenmeyen bir evin ne hale gelebileceğini ne bilirsin sen?

BABA : Temizlenen bir evin ne hale geldiğini biliyorum ya. O da bana yeter.

ANNE : Aman deli sen de!

2. ÇOCUK : Deli değil, ruh hastası.

ANNE : Çocuklar büyük laflar etmez öyle.

2. ÇOCUK : Ama babam demin lafın büyüğü küçüğü olmaz dedi.

BABA : Aferin oğlum. Her lafa babam dedi ki, babam diyor ki diye başla.

ANNE : Çocuğun terbiyesini vereceğine tarafını tutuyorsun. Sonra da terbiyesizlik ettikleri zaman senin oğlun diye başlarsın.

1. ÇOCUK : Sahi baba biz senin oğlun muyuz, annemin oğlu muyuz?

ANNE : Benim oğlum olduğunuz muhakkak!

1. ÇOCUK : Peki babamız kim?

BABA : Aaaa! Ne demek istiyorsun? Senin gibi anne görülmüş müdür? Çabuk sözünü geri al!

ANNE : Aman kızma, şaka yaptık. Sen şaka yapmanın patenti bir sende sanıyorsun.

BABA : Şaka öyle herkesin becerebileceği şey değildir. Zekâ ister... İncelik ister... Kültür ister...

ANNE : Yani bütün bunların bende olmadığını mı söylemek istiyorsun?

BABA : Hayır bende olduğunu.

ANNE : Yok yok, bilhassa bana hakaret etmek için söyledin. Hayır... Ben bilirim... Dinlemem... Aşkolsun... Sen hep böylesin... Kalbimi kırmasan olmaz... Zaten sen... Artık beni sevmiyorsun... Eskiden... *(ağlar.)*

BABAANNE : Mefkura Hanımlar da gelmedi.

BABA : Ağlama! Tatilim rezil oldu zaten. Bırak da bu gece kafamı dinleyeyim.

ANNE : *(Ağlayarak.)* Özür dile!

BABA : Bir şey yapmadım ki. Hadi ağlama, seni üzmek istemedim... Ağlama canım... *(Bağırır.)* Ağlamağğ!

BABAANNE : Hasbiye Hanımlar da gelmediler!

BABA : Gelmediler mi? İyi ki gelmediler! Kimse gelmesin! İstemiyorum! Kimseyi istemiyorum! Bu eve altı aydan önce tek

misafir gelirse, şu ellerimle boğarım ona göre.
(Efekt: Zil sesi.)

BABA : Tekrar ediyorum. Bu eve misafir çağırmak yok! Hasta dersiniz. Sürmenaj geçiriyor dersiniz! Bu dört günün yorgunluğu dört ayda ancak çıkar...

BABAANNE : Söyle çocuklarına da kapı açsınlar.
(Efekt: Zil sesi, ısrarlı.)

BABAANNE : Ben mi açayım bekliyorsunuz?
(Efekt: Kapı açılması.)

1. ÇOCUK : *(Kapıdan.)* Babaaa. Misafir geldi.

BABA : Hımmm... Şey, hoş geldiniz!

ŞÜKRAN HANIM : Hoş bulduk, nasılsınız? Çocukları alıp bayramın birinci günü gelecektim... Polatlı'da soğuk yaptı... Küçük hastalandı... Bayramı kaçırdık... Bugün ancak gelebildik... Üç gün sonra Macit de gelecek... Bizi almaya... Siz nasılsınız? Çok iyisiniz! Çok iyi gördüm sizi Metin Bey!

BABA : Yaaaa. İyiyim... Çok çok çok iyiyim. Öyle iyiyim ki.

MİSAFİR ÇOCUK : Senin tabancan var mı?

1. ÇOCUK : Var.

MİSAFİR ÇOCUK : Bu da tabanca mı? Benimkine baksana? Kocaman kapsül patlatıyor!
(Efekt: Arka arkaya kapsül patlamaları yükselir, müzik girer, final.)

Curcuna

Kişiler:
YILDIRIM
HAŞİM
SEMİH
IŞIK
AYTEN

(Orta yerde karşılıklı konmuş iki masa. İki masada Semih'le Yıldırım karşılıklı oturmuşlar içiyorlar. Semih'in başında 19. yüzyıl Osmanlı gencini belirleyen bir fes. Yıldırım günümüz kılığında, bakımsız.)

YILDIRIM : Hamdi! Oğlum Hamdii! Süleyman kardeşim! Meyhaneciii! Memo!
(Garson Haşim girer.)
Demin Hamdi dedik geldin, sonra Hamdi'ye tınmadın. Süleyman dedik, tuttun. Şimdi de Süleyman'ı ıskalıyor Memo'ya geliyorsun. Koy kafa kâğıdını şuraya da rahat rahat içelim!

HAŞİM : *(Çok halsizdir.)* Buyur abi!

YILDIRIM : Biraz önce bey abi diyordun. Şimdi rütbemiz abiye indi. Kapama saati geldi mi yoksa?

HAŞİM : Estağfurullah abi. Kapamak ne demek. Burası sizin.

YILDIRIM : Benim ya. Bütün meyhaneleri karaciğerim karşılığında satın almışım... Bir duble rakı daha. Biraz da roka... Şu peyniri de yenile.

SEMİH : *(Nazik ve suni konuşur.)* Garson bey! Garson bey... Bir dakika.. Teşrif buyurur musunuz?

HAŞİM : *(Semih'in masasına koşarken ortada duran beyaz ceketi giyer.)* Buyur paşam, buyur beyzadem.

SEMİH : Bir şarap daha istirham edecektim.

HAŞİM : Ne beis var, şimdi getirecektim! *(Semih iç çeker.) (Cebinden kocaman bir tüy çıkarıp hem yazar hem okur.)*

SEMİH : Rabşekam kalbimi çaldın sen!
Ruhumu raşe raşe titreten!

HAŞİM : Gidelim Sadabat'a seninlen!

YILDIRIM : *(Kendi masasından.) (Bangır bangır şarkı söyler.)*
Ceviz oynamaya da geldim odana
Nişanlın da bu mu derler adama?
Adama da yavrum adama!

SEMİH : Bir nihai inkisarla ağladım.

HAŞİM : Ömrü hayatımı sana adadım.
(Semih kızar.)

SEMİH : Garson beyefendi. Lütfen hayatı hususiyetime müdahale buyurmayın!

HAŞİM : Haddimize mi düşmüş beyzadem? Boş yere alınmayın!

YILDIRIM : Meyhaneciii! Oğlum! Kardeşim! Üstat! Hamdi! Barbro! Olmadı... Memo! Memooo!

HAŞİM : *(Ceketini çıkararak Yıldırım'ın tarafına koşar.)* Geldik abiy!

YILDIRIM : Böyle meyhaneci mi olurmuş? Meyhaneci dediğin adamla birlikte içer. Derdi varsa gözyaşını siler. Derdine bin çare bulur. O ara habire doldurur. Meyhaneci dediğin adamı bir soyar bir soyar ki, içen ömrü billah ferahlar.

HAŞİM : Doldurmuşum abi. Derdini söylemesi artık sana kaldı.

YILDIRIM : Senin karın var mı?

HAŞİM : Olmaz olur mu. Karısı olmayan gece işinde çalışır mı?

YILDIRIM : Nasıldır karın?

HAŞİM : İyidir abi. Ellerinden öper.

YILDIRIM : Öyle değil. Huyu suyu.

HAŞİM : Huyunu anlatmak zor. Suyu da geçkin.

YILDIRIM : Âşık değilsin yani!

HAŞİM : Biz bizim hanımdan bahsediyorduk. Aşk başka abi. Onu biliriz.

YILDIRIM : *(İçer.)* Bela ki ne bela?

HAŞİM : İçelim!

YILDIRIM : İçelim!
O kız bir oyun etti bana. Fabrikaya giderken her gün okulun önünden geçiyorum. Kız okullu, aklımızdan bile geçmez. Ama geçenlerde birkaç kere arkadaşını dürtüp güldü. Kafam bozuldu.

Ertesi gün yolunu gözledim.
(Oturduğu yerden kalkar, öne gelir. Işık ortaya gelir. Işık yürürken orkestra popüler bir hava çalar.) (Aynı müzik fonda.)

YILDIRIM : Bugün selam yok mu abla?

IŞIK : *(Yapmacık.)* Kendinizi aşıp benle konuşabileceğinizi beklemiyordum.

YILDIRIM : Matrak geçme bizle abla. Dün de güldün. Bir komiklik yaptıysak söyle de tekerrür etmesin!

IŞIK : Sözcükleriniz aynen düşümde kurduğum gibi. Tam bir halk adamısınız.

YILDIRIM : Halk diye hakaret etme abla. Biz haddimizi biliriz.

IŞIK : Halk adamı sözünü övgü diye kullandım. Bilir misiniz ne güzel şeydir, insanın ayaklarının yere basması?

YILDIRIM : *(Bozulur.)* Abla oynama bizle. Adam dediğin hayvan gibi ellerini yere basarak yürüyecek değil ya, ayaklarını yere basacak elbet. Şimdi bununla ne demek istedin?

IŞIK : Ah ne güzel anlaşamıyoruz. Ayrı düzeyde oluşumuzun tadına varabiliyor musunuz?

YILDIRIM : Utandırma abla. Ben senin hiçbir şeyin tadına baktırmayacağını bilmezmişim gibi hissiyatımla oynama. Bizde de yürek var.

IŞIK : İnanın bana. Sizin gibi bir yüreğim olması için neler vermezdim?

YILDIRIM : Benimki zaten sende. Sen bana kendininkini ver kafi abla!

IŞIK : *(Güler.)* Ben sizden bir şey isteyecektim... Kırmayın beni olur mu?

YILDIRIM : Sizi üzeni bit gibi kırmak andım olsun!

IŞIK : Bir partiye çağıracağım sizi. Bir bahis meselesi var da.

YILDIRIM : Parti işlerine bulaştırma bizi abla. Hangi cepheye ayrılırsam ayrılayım zararlı çıkarım. Öyle numaralara paydos.

IŞIK : Öyle parti değil. Bu eğlence... Kızlar oğlanlar..

YILDIRIM : Olur mu be abla. Beni orda istemezler.

IŞIK : Yok onlar kızmaz. *(Nutuk atar gibi.)* Bir kere hepsi sosyalist!

YILDIRIM : Sosyeteyse daha fena ya. Hiç beceremem.

IŞIK : Beni kırmayacaksınız değil mi? İşte adresimi veriyorum: Kavaklıdere, Yeşilyurt Sokak 28/4... Posta Caddesi'nden doğru çıkarsınız. *(Işık anlatmaya devam ederken Yıldırım yine masasına oturur: Müzik kesilir.)*

YILDIRIM : İşte bir halttır ettik, gittik oraya. Bizim bir ahbap vardır, sanat okuluna gider. Ondan bir lacivert beyaz çizgili elbise uydurdum. Saçları briyantinledim. Yakama beyaz mendil, beyaz kravat. Bir de gittim ki. Ordaki bebelerin hepsi şu halimden kılıksızlar. *(Sırıtır.)* Hoşuma gitti... Kızı utandırmadık diye seviniyordum ki, bizim kız kulağıma "Niye süslendiniz? Gerçek kılığınız daha ilginçti!" demesin mi? Elbiseyi

arkadaştan aldığımı çaktı da yüzüme vuruyor diye bozuldum. Ben içeri girmeden önce dans ediyorlardı. Ben de kızı çekip dans etmeye heveslenirken plağı kaldırdılar. Beni çepeçevre ortalarına aldılar. Ondan sonra, bizim jandarma çavuşu Mahmut onların yanında insaflı kalır. Bir sorgu, bir sual. Nereliymişim? Köyüm nasılmış? Anam mı daha çok çalışırmış köyde, yoksa babam mı? Tövbe tövbe. Anam babamla nikâhlı mıymış? Bilmemnereye gider miymişim? Ordaki ablaları bile sordular be kardeşim kızın yanında... Ama en gücüme günde kaç para kazandığımı sormaları gitti. Çaktım... Beni kızın yanında küçük düşürecekler, layığım olmadığını gösterecekler. Şöyle şişkin bir hesap attım ortaya. Ne olduysa ondan sonra oldu. Kız kaşlarını çatıp beni kenara çekti. "Siz gerçek bir proleter değilsiniz. Ne yazık ki yozlaşmışsınız..." gibi anlaşılmaz sözler etti. Ben de niyetinin kötü olduğunu anlayıp çektim gittim ordan. Kızın yaptığını yanına komam ya.

HAŞİM : Sen kötü tutulmuşsun.

YILDIRIM : Ne tutulması? Biz dengimizi biliriz. Ben gittiğime bozuluyorum.

HAŞİM : Boş ver abi. Bastır bir rakı!

YILDIRIM : İçelim! Yaşa be Memo! Sağlam meyhaneciymişsin sen!

SEMİH : *(Karşıdan.)* Garson bey biraderim! Teşrif buyurmanızı rica ederim!
(Garson ceketi giyerek koşar.)

HAŞİM : Ne beis var beyciğim?

SEMİH : Yeter artık içtiğim!

HAŞİM : Nedir sizi perişan eden keder?

SEMİH : Derdimi dinleyen sevap işler!

HAŞİM : Saki, medetti sizi dinler!

SEMİH : *(Anlatır.)* Bir bahar akşamıydı. Ufuklardan esen meltem saçlarımla eğleniyordu. *(Öne gelir.)* Birden geçti sandım mâh-ı nev, âyîne-i billûrdan! *(Ayten ortaya çıkar: Kırıta kırıta yürürken orkestra eski bir melodi çalar.) (Mendilini düşürür: müzik fonda.)*

SEMİH : *(Öksürür.)* Bu bir mendil mi? Yoksa aşk güvercini mi? Bu güvercinin kafesi acep hangi sedef parmaklardır? Heyhat o parmaklar bendenize Halep kadar uzaktır!

AYTEN : Mendilimi geri verin!
Görülürsek ses etmeyin!

SEMİH : Ben tahrirat kâtibi Suphi!

AYTEN : Adım ele verir beni!

SEMİH : Konağınızın semtini söyleyin yeter!
Bu kadarcık saadet beni perişan eder!

AYTEN : Etmeyin kendinizi boş yere derbeder!
Bu akşam semtimizden geçerseniz eğer...
(Ayten kırıta kırıta gider – müzik kesilir – Semih yerine oturur.)

HAŞİM : Keklik çantada be birader.

SEMİH : Öyle deyip etme beni heder!
Konağa gittim ki o akşam

Kapıda bir yığın adam
Yakalayıp oracıkta
Beyciğim bir sopa bir sopa
Efendisi tutkunmuş bir çengiye
O bedbaht kadın da çare diye
Belalım var demiş nispet vermiş
Adamı kıskandırmak istemiş
Beni yem diye israf eyledi
Efendisi geldiyse de geri
Hassas kalbimi tarumar etti! *(Ağlar, öksürür.)*

HAŞİM : Bu vaveyla artık yeter
Bu dert sizi verem eder!

YILDIRIM : Meyhaneci! Koy şu şarkıyı! Meyhaneci! *(Söyler.)*
Yine yapraklar düşecek!
Yine mevsimler geçecek!
(Bu arada Haşim ceketi çıkarıp Yıldırım'ın oraya gitmek isterken Işık'la Ayten ortaya çıkarlar.)

AYTEN : Asmalı Sümbül mahallesi ne cihette?

HAŞİM : *(Yıldırım'ın olduğu tarafı gösterir.)* Bu cihette!

IŞIK : Kavaklı dolmuşu nereden kalkıyor?

HAŞİM : *(Semih'in tarafını gösterir.)* Bu taraftan.

YILDIRIM : Meyhaneci! Meyhaneci! Bir müterakki olalım dedik.

HAŞİM : *(Yetişerek.)* Anlamadım abi?

YILDIRIM : Yeni Rakı içelim dedik ya, yanlış yer seçtik. Böyle hariciye memuru gibi meyhaneci mi olurmuş? Otur oturduğun yerde. Yerini belle.

HAŞİM : Kızma abi. Bir Kulüp daha açayım da birlikte içelim.

YILDIRIM : İstemez. Gel git başımı döndürdün. Hesabı ver. Sabit bir yere gideceğim.

HAŞİM : Nereye?

YILDIRIM : Köyüme! Ordan değişmez yer mi olurmuş? *(Yıldırım sallanarak meyhaneden çıkar. Ayten'e çarpar.)* Pardon!

AYTEN : Asmalı Sümbül Mahallesi'nde Rüştü Paşa'nın Konağı'nı arıyorum.

YILDIRIM : Burası Susuz Köyü. Burda sümbül bitmez.

AYTEN : Rüştü Paşaların konağı nerde?

YILDIRIM : Bizim Muhtar Rüstem'i soruyorsan ahırda. İneği doğuruyor.

AYTEN : Ay ne ooooo? Bi-hicap bir beyzade imişsiniz.

YILDIRIM : Biz erkeğiz abla, hicabımızı kendimiz idare ederiz.

AYTEN : Çekilin yolumdan, yoksa efendim size hayatı zindan eder!

YILDIRIM : Yapma abla. Oraya mahpushane damı derler.

AYTEN : Hangi meyus rüzgârdır sizi karşıma getiren?

YILDIRIM : Yok mu Tanrı misafirine bir bardak ayran veren!
(İkisi heykelleşirler.)
(Semih öne çıkar.)

SEMİH : Bineyim şu zevrakçeye de *(Kayığa binip kürek çekiyormuş gibi yapar.)* Fışş! Fışşş! *(Şarkı söyler.)*

"Şen kahkahalar yükseliyorken evinizden
Bendim geçen ey sevgili sandalla
denizden."

IŞIK : Kardeşim... Kardeşim... Dolmuş nereden kalkıyor?

SEMİH : Dolmuştan bihabersem de sizi zevrakçemle dilediğiniz semte getirebilirim sultanım.

IŞIK : Bununla olmaz, acelem var.

SEMİH : "Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden
Eteklerinde bir yığın gümüş yaprak
Ve semaya bakacaksın ağlayarak!"

IŞIK : *(Okul çocuğu gibi.)*
Orda bir köy var uzakta
O köy bizim köyümüzdür
Dönmesek de varmasak da
O köy bizim köyümüzdür.

SEMİH : Bilsen, melâl-i hasret ü gurbetle ufk-i şâma bakan o gözlerinle sen ne dilbersin!

IŞIK : Cep delik cepken delik kevgir misin be kardeşlik?

SEMİH : Ne sen, ne ben melâli anlamayan nesle aşina değiliz!

IŞIK : *(Söyler.)* Başka bir aşk istemez aşkınla çarpar kalbimiz!
Ey vatan gözyaşların dinsin yetiştik çünkü biz!

SEMİH : Eyvah ne yer ne yar kaldı
... Beyrut'ta bir mezar kaldı!

IŞIK : Aaa fosil adam bırak gideyim. *(Gider.)*

AYTEN : Böyle külhanilerle yoktur mütârekem! *(Gider.)*

(Yıldırım ve Semih yine yerlerine otururlar.)

YILDIRIM : Memo! Memo!

HAŞİM : Efendim abi?

YILDIRIM : Neydi o?

HAŞİM : Hangisi?

YILDIRIM : O istida konuşmalı kadın bana külhani dedi, giydirdi!

HAŞİM : Abi kötüsün sen, âşıksın.

YILDIRIM : Bu o okullu ukaladan da beter. O sözlük paralıyordu, bu eski Türkçe lügat paralıyor.

HAŞİM : Açayım mı bir Kulüp?

YILDIRIM : Aç... Dışarda düşmanlar var.

SEMİH : Garson! Garson bey biraderim!

HAŞİM : *(Ceketi giyer, koşar.)* Emret paşazadem!

SEMİH : O kötü bir hayal idi
Bana fosil adam dedi!

HAŞİM : İçer misin daha şarap?

SEMİH : Kalmamış onda şu kadar hicap!

YILDIRIM : Memo! Meyhaneci!
(Haşim ceketini çıkararak koşar.)

HAŞİM : Patlama, geliyorum abi!

YILDIRIM : Şimdi indireceğim meyhaneni.
Rakın bitti derdim bitmedi.
Söyle şu şarkıyı!

HAŞİM : *(Bahçelerde börülce şarkısına başlar.)*

SEMİH : Garson bey. Gönlümün tangosunu söyleyin lütfen! Söyle garson biraderim!

HAŞİM : *(Orta yerdedir. Yine ceketini giymeye çalışırken söyler.)*
Sev beni unutma beni...

YILDIRIM : Memoo! Memoo! Şarkıyı söyle dedik!
(Haşim ceketini yarı çıkarır.)

HAŞİM : Aman Adanalı... Canım Adanalı!

SEMİH : Garson bey birader. Aşkolsun hani benim şarkı?

HAŞİM : *(Yine ceketini giymeye uğraşırken.)*
Rumba da rumba rumba
Kalplere vur bir zımba!

YILDIRIM : Memo! Hey Memoo! Şarkımı söylemezsen şimdi kapıyı çerçeveyi indiririm!

HAŞİM : *(Ceketi yine çıkarmaya uğraşırken.)*
Telgrafın tellerine kuşlar mı konar...

SEMİH : Çok aziz garson bey biraderim! Beni meyus ediyorsunuz. Şarkımı arz edecektiniz.

HAŞİM : *(Yine ceketini giymeye çalışırken.)*
Gelse o şûh.. Meclise!

YILDIRIM : Meyhaneci! Nerede yine kaypak herif?

HAŞİM : (Yine ceketini çıkarmaya çalışır.)
Mecnunum Leylam'ı gördüm...
(Bundan sonra Haşim bir türkü, bir klasik şarkı, bir ondan bir ondan söylerken bir yandan da ceketini giyer çıkarır.)
Tegafül eyleseee... Canım le leee...
Bir kerecik baktı geçti... Zülüflerim kement etmiş...
Le le li... Le le li... Leey le lee li!
Yar boynuna taktı geçti...
(Ceketle boğuşur.) Aaa bıktım... Ne olacaksa olsun?
(Orkestra davullara vurur.)

YILDIRIM
ve SEMİH : *(Masaları yumruklayarak: birlikte.)* Meyhanecii! Garsonnnn!

HAŞİM : *(Yıldırım'a.)* Bitti kardeşim!
(Semih'e.) Nihayet buldu paşazadem!
(Ortaya gelir, Hacivat sesiyle.)
Yıktın perdeyi eyledin viran
Varayım sahibine haber vereyim hemân!

RADYO PROGRAMCILIĞI ÜZERİNE

Eğitici Radyo Üstüne Konuşmalar I

"İnsan neslini ortadan kaldıracak bir atom belası tehdidi, aynı zamanda bu tehlikeyi yaratan güçleri korumaya da yaramıyor mu? Böylesi bir belayı önleme çabaları, bu tehlikenin çağdaş toplumdaki temel nedenlerinin araştırılmasını gölgelemekte. Barışçı bir hava içinde, yıkıcı güçlerin üretimine göz yumuyor, öldürücünün daha da öldürücü olması için elimizden geleni yapıyoruz. İleri endüstriyel toplum bu tehlikeyi sürdürdüğü ölçüde zenginleşmekte, gelişmektedir. Büyük yayın araçlarımız, radyo, televizyon, sinema uysal vatandaşlara belirli şeyleri satmakta çok az güçsel ihtiyaçlar durumuna gelmekte ve bu isteklerin karşılanması, iş alanlarını genişletip kamu yararına sonuçlandırmaktadır. İlk bakışta bunların tümü, somut bir mantık çerçevesi içindeymiş gibi görünüyor.

Oysa bu toplum, bir bütün olarak mantık dışıdır. Bu toplumda üretim, insan ihtiyaçlarının ve yeteneklerinin özgür gelişimini baltalar. Bu toplumda barış, ancak sürekli bir savaş tehdidiyle ayakta durabilir. Çağdaş toplumun gerek entelektüel ve gerekse maddesel yetenekleri, bundan önceki

devirlerin hiçbiriyle kıyaslanamayacak kadar büyüktür. Demek oluyor ki günümüzde toplumun bireye tahakküm alanı, önceki dönemlerle karşılaştırılmayacak ölçüde geniştir. Toplumumuzun belirgin niteliği, artan yeterlilik ve yükselen yaşam ölçüsü gibi ikili bir taban üzerinde, itici toplumsal güçleri terör yerine teknik kanalıyla elde etmesidir.

Bu durum kendi kendini denetleyen özgür basın gibi, markalar ve makineler arasında özgür seçme hakkı gibi aldatıcı özgürlüklerin sürdürülmesi ihtiyacını ortaya koyar. Efendilerin serbest seçimlerle işbaşına gelişi, ne efendileri ne de köleleri ortadan kaldırır. Çok çeşitli mallar ve hizmetler arasında özgür bir seçim yapmak, bu mal ve hizmetler, sıkıntı ve korku dolu bir yaşam üzerindeki toplum baskısını destekledikleri, yani yabancılaşmaya yol açtıkları sürece özgürlük demek değildir. Ve zorla kabul ettirilmiş, zorla yerleştirilmiş ihtiyaçların, kendi kendine yeniden ortaya çıkışı bireyin özerkliğini sağlamaz, olsa olsa baskıların gücünü belirtir.

Bu baskı ve denetlemenin derinliği, etkinliği konusundaki ısrarımıza, geniş yayın araçları radyo, televizyon ve sinemanın endoktrine etme gücünü abarttığımız söylenerek ve insanların kendilerine kabul ettirilen ihtiyaçları doğal olarak duyacakları ve bunların karşılanmasını isteyecekleri ileri sürülerek karşı çıkılabilir. Ama bu yerinde bir karşı çıkış olmayacaktır. Çünkü şartlandırma, radyo ve televizyonun toptan üretimi ya da bunların denetlenmesinin merkezileştirilmesi ile başlamaz. İnsanlar bu döneme uzun süredir şartlandırılmış alıcılar olarak girerler.

Öyle ki insan radyo, televizyon ve sinemanın haber alma, eğlence, eğitme araçları mı, yoksa yönetme ve endoktrine etme araçları mı olduğunu kestiremez. Aynı şekilde, otomobil bir baş belası mıdır, yoksa bir kolaylık mıdır?

Bu sözler, çağdaş düşünür Herbert Marcuse'nin *Tek Bo-*

yutlu İnsan adlı kitabının birinci bölümünden yapılmış bir derlemeydi. Konuşmamızın bundan sonrasında, Marcuse'ün "bir yönetme ve endoktrine etme aracı" olarak tanımladığı radyo ve televizyondan gerçek amaca, *eğitme amacına* uygun biçimde nasıl yararlanabileceğimizi araştıracağız.

Öyleyse, önce *çağdaş toplumda eğitimin genel amaçlarına* kısaca değinelim...

Çağdaş Toplumda Eğitimin Genel Amaçları

Radyo ve televizyon, eğlendirici, eğitici bir haberleşme aracıdır. Peki, niçin radyonun haber verici, eğlendirici özelliklerini bir yana bırakıp EĞİTİCİ RADYO üstünde duruyoruz? Radyo her şeyin üstünde bir EĞİTİM aracı mıdır? Yoksa eğlendirici, haber verici bir eğitim aracı mıdır? Yoksa eğlendirirken, haber verirken, yanı sıra eğiten bir araç mıdır?

Eğitmek ne demektir?

Bir karenin dört kenarının birbirlerine eşit olduğunu öğretmek mi?

Kosova Savaşı'nın tarihini herkese ezberletmek mi?

Amazon Nehri'nin uzunluğunu öğrenmek, hem de eğlene eğlene öğrenmek mi?

Bu soruları kafamızdan geçirelim.

Eğitici radyo cümlesini kurarken eğitim sözcüğünü ne anlamda kullanacağız? Eğitim nedir? Sadece bazı bilgileri öğretmek mi?

Günümüzde, çağdaş eğitimin genel amaçları nelerdir?

Radyo yaygın ve etkili bir araçtır.

Bunu biliyoruz.

Türkiye'nin geri kalmış bir ülke olduğunu biliyoruz. Geri kalmış bir ülkede bunca yaygın ve etkili bir araçtan eğitim yararına faydalanmak gereği üstünde tartışacak değiliz. Bu yaygın araçtan bugün yalnız geri kalmış ülkelerde değil,

ileri ülkelerde de eğitim yararına faydalanmak gereği açıktır. Çağdaş eğitim amaçları, ileri toplumlarda da gerçekleşmiş değil çünkü.

Çağdaş eğitim ilkeleri nelerdir? Nedir çağdaş eğitim? Eğitim, insanın belli amaçlara doğru yoğrulması olduğuna göre, önce şunun üstünde duralım:

ÇAĞDAŞ İNSANDA ARANMASI GEREKEN DEĞERLER NELERDİR?

ÇAĞDAŞ TOPLUMDA BİREYİN YERİ – ÖZELLİKLERİ NELERDİR?

Günümüz insanı,

– Kendinin ve çağının sorumluluğunu taşıyan,
– Serbest seçim yapabilen,
– Yaşadığı çağa ve topluma açık,
– Kişiliğinin ve çevresinin bilincinde,
– Varlığının anlamını tanımlayabilen

Bir BİREY olmalıdır. Ancak bu değerlere sahip bir insan gerçek bir Bireydir, İndividü'dür.

Eğitimin, çağdaş eğitimin amacı, insanları tek tek bu değerleri taşıyan gerçek bireyler durumuna getirmektir.

Bu değerleri taşımalıdır birey. Sadece bir ad ve soyada, bir mesleğe, bir banka cüzdanına sahip olmak, bir bireyden beklenen, çağdaş toplumda beklenen değerleri kapsamaz. İnsan bu değerleri niçin taşımalıdır?

Çünkü günümüz insanının sorunları;

– Kendi dört duvarı içinde,
– Bahçe duvarları içinde,
– Tarla sınırları içinde,
– Kent surları içinde,
– Vatan sınırları içinde,

ÇÖZÜMLENEMEZ.

Bütün bu sınırların dışında olduğunu sandı.[1]

1 Satır düşmüştür – derleyenin notu.

– Vatan sınırlarımızı,
– Kent surlarımızı,
– Bahçe duvarlarımızı,
– Tarla sınırlarımızı,
– İşyeri duvarlarımızı,
– Misafir ve mutfak odası duvarlarımızı aşarak bizi etkileyecektir.

Bugün, diyelim ki, iyi bir öğrenim yapmışız, iyi kazanç getiren bir işimiz var, bankada birikmiş paramız, iyi yetişmiş bir oğlumuz, biriktirmelerimiz sonucu sahip olduğumuz bir evimiz var. Kendimizin ve yakınlarımızın bugününü, geleceğini güven altına almışız. Buna eminiz. Bunun ötesindeki olaylar, sorunlar bizi ilgilendirmez.

Ama bir savaş çıkıverir. Nasıl çıktığını, kimlerin çıkardığını anlayamadığımız bir savaş. Bir bakarız ki,
– Bankadaki paralarımız sıfıra dönüşmüş,
– Evimiz bir bombayla yıkılmış,
– İyi yetişmiş oğlumuz savaşta ölmüş,
– Demek ki biz topluma, dünyaya kapalı kalarak kurtaramamışız kendimizi. Kurtarabilir miydik? Belki. Tek tek bireyler olarak gücümüzü, eylemimizi, bu savaşa karşı değerlendirebilseydik, belki barışa bir katkımız olurdu. Bizim gibi birçok bireyler gücümüzü toparlayıp birleştirebilseydik, bu katkı etkili de olurdu.

İnsanca yaşamanın şartlarından biri özgürlük olduğuna göre, eğitimin özgürlük kavramının çözümlenmesinde insanlara yardımcı olması gerekir. Ancak sorumluluk ve bilinçle özgür olunabilir. Şu halde eğitim, insanlara sorumluluk duygusu vermeli, bilinçli olmayı öğretmelidir.

Ancak bilinçli ve sorumlu bir birey, kendi kişisel sorunlarıyla dünyada çözüm bekleyen sorunlar arasındaki bağlantıyı kurabilir. Bu da, bu sorunların çözümlenebilmesi için, ilk gerekli adımdır. Yoksa kişi, ister istemez, yaşadığı toplumun

ve çağın sorunları altında ezilecek, bunların gücüyle sürüklenecek, bilinçsizce güdülecek ve başına gelen felaketler karşısında şaşırıp kalacaktır.

Günümüz insanı yaşadığı toplumu, çağı nasıl anlayacak? Çünkü toplumu ve çağı anlamak, özündeki sorunları çözmeye başlamakla doğru orantılıdır. Anlamanın ilk şartı ise, çevreye eleştiren, gerçek seyirci gözlerle bakabilmektir. Önyargılardan, klişe düşüncelerden, bunların kolaylığından kurtulmaktır. Buna düşünceyi *ÖZGÜRLEŞTİRME* diyebiliriz.

Çağdaş eğitim, insanların düşüncelerini özgürleştirmelerine yardımcı olmalıdır. İnsana bireysel gücünü anlamakta yardımcı olmalıdır. *Çünkü çağımız bireyi, bireysel gücünü, toplumun ve çağın yararına değerlendirmelidir.*

Daha önce belirttiğimiz gibi, çağın ve toplumun yararı, onun kişisel çıkarıyla doğru orantılıdır. Günümüz insanı çevresindeki olaylar ve sorunlar karşısında,

– Bilinçli bir tavır,

– Bir seçim sahibi olmalıdır.

KİERKEGAARD'ın şöyle bir cümlesi var:

"Toplumu kurtarma ne toplumun işidir ne de toplum örgütlerinin. Bu sadece ve sadece bireyin işidir."

Bu elbette, bireyi toplum örgütlerinden önemli kılmak, ona bunların önünde yer vermek olarak anlaşılmamalıdır. Bu demektir ki: Ancak yukarda tanımlamaya çalıştığımız bireyler, toplum sorunlarının çözülmesine katkıda bulunabilirler.

Ancak gerçek bireyler toplum örgütlerini, toplum yararına işletebilirler. İşte eğitim öncelikle, insanların çoğunluğunu özgür, sorumlu ve bilinçli bireyler olmaktan alıkoyan nedenler üstünde durmalıdır. Bu nedenlerin büyük bir çoğunluğu, modern endüstri toplumunun özünde yatmakta. Şu halde eğitim:

Çağımızın özümleyen güçlerini tanıtmalıdır.

Hepimiz biliyoruz ki, çağdaş toplumda yaşayan insanların çoğunluğu, dünya sorunları üstünde düşünebilecek, bunlara karşı tavır alabilecek düzeyde değildir.

– Eğitim, bu çoğunluğu bu düzeye vardırmaya yöneltilmelidir. Çağdaş bilimlerin, çağdaş ekonominin yönelttiği dünyamız, kolayca anlaşılabilir bir dünya değildir. Çoğunluk bu giderek zorlaşan sorunların ağırlığı altında ezilmekte, onların etkileriyle bilinçsizce sürüklenmektedir.

Günümüz insanını, bu bilinçsizce sürüklenişten, ezilişten kurtarmak, eğitimin başlıca amacı olmalıdır.

İnsanların çoğunluğu, yalnızca yaşamalarını doğrudan etkileyen ekonomik, toplumsal bilgilerden yoksun değildir. Estetik değerlere de kapalıdır. Oysa sanat özgürlüğe açılan yollardan biridir. Çünkü sanat insana içgüdüsel ihtiyaçlarını aşıp – düşünce ve duygularını geliştirme imkânı verir. Büyük bir çoğunluğun, daha insanca yaşamayı sağlayan bir tat olan sanata kapalı kalmasının nedeni, çoğunluğun sanata ilgisiz olması değildir elbet. Asıl sebep dünyamızı etkileyen ekonomik ve bilimsel güçlerin ezdiği çoğunluk için sanatın bir lüks kalmasıdır. İşte çağdaş eğitimin amaçlarından biri de, bu çoğunluğu gerçek sanatla tanıştırmak, sanat eserlerinden tat almayı öğretmektir.

Kısaca,

Çağdaş eğitimin birinci amacı yaşamaya yardımcı olmaktır.

Bunun için eğitim, toplumun yetersiz eğitilmiş ya da hiç eğitilmemiş çoğunluğunu hedef almalı, onlara modern toplumun temelleri, etki güçleri hakkında yeterli bilgi vermelidir. Yine bunun için eğitim,

– Kişinin nerede ve nasıl yaşadığını, bu nasılın altında yatan nedenleri anlatmalıdır. Böylece kişiye, varlığını tayini, varlığını anlamayı kolaylaştırmalıdır.

– Eğitim, yaşamaya yardımcı olabilmek için BİLİNCİ BESLEMELİDİR.

Eğitimin birinci amacı yaşamaya yardımcı olmaktır, demiştik. Bunun için, dünyamızın anlaşılması için gerekli bilgileri temel olarak almalıdır.

Çağın toplumsal-ekonomik-politik-teknik temellerinin kavranmasını sağlayacak TEMEL BİLGİLERİ mutlaka vermelidir. Çünkü çağımızda özgür, sorumluluk bilincinde bir birey olmanın bu temel bilgiler dışında gerçekleştirilmesi düşünülemez. Yaşamaya yardımcı olmanın birinci yolu ise, çağın toplumsal sorunlarını anlamak için gerekli temel bilgilerin verilmesidir. Çünkü, insan hayatını, artık tabiat sorunlarından çok toplumsal sorunlar etkilemektedir.

Eskiden sıcak-soğuk-tabiat afetleri-salgınlarla boğuşan insanlık bugün toplum sorunlarıyla cenkleşiyor. Baş döndürücü bir hızla ilerleyen teknolojinin gerisinde kalan toplum, teknolojinin insanlığı topyekun yok etme gücüne karşı çıkacak güçte değil. Bunun için eğitim, bireyleri, toplumu bu yok edici güce karşı durabilecek, onu yaratıcı, varlığı gerçekleştirici kılacak duruma getirmelidir. Bunun için de toplumsal güçleri tanımak gerekir. Eğitim toplumsal güçleri insanlara tanıtarak, onlara toplum içinde yaşama kolaylığı verecektir. Eğitimin birinci amacı olan yaşamaya yardımcı olmak için başvurulacak yolların ikincisi de, Politik eğitimdir.

Çağımızda politika üçüncü tabiat olmuştur. Atalarımızı uğraştıran doğa güçleri, birinci tabiat, çevrenin inançları, töreler, gelenekler, toplum düzenleri, atalarımızı yönelten ikinci tabiat olmuşlarsa, politika bugün bizler için, her gün karşımıza çıkan, kendisiyle baş etmemiz gereken üçüncü tabiat olmuştur. Eski romantik eğitimde, klasik Yunan dili ve edebiyatı, sanat ve müzik ne derece önemli bilgiler idilerse, bugün politik bilimler o denli hayatidir. Politik eğitim: Hayat-tarih-devlet ve ekonomi hakkındaki temel bilgileri kapsar. Politik gerçekleri bunlarla anlayabiliriz ancak.

Politik eğitimin amacı peşin hükümlerle savaşmak, insanların görüş ufuklarını genişletmektir.

– Bir Vietnam,

– Bir Çekoslovakya,

– Bir kara iktidar

sorununu kavramak, ancak politik eğitimle mümkündür. Bu olayları kavramak herkes için gerekli midir? Elbette. Çünkü bu olaylar bugün bütün dünya insanlığını etkilemektedir. Ancak politik eğitimle insan bir ülkenin, dünyanın vatandaşı olmanın bilincine varabilir. Bu bilinçle de kişi, ülkesinin ve dünyanın politik olaylarına olumlu katkıda bulunabilir.

Eğitimin birinci amacı yaşamaya yardımcı olmaktır, demiştik. Yaşamaya yardımcı olmanın üçüncü yolu ise, tabiat bilimlerinin temelini öğretmektir. Çünkü tabiat bilimleri teknolojiyi, dolayısıyla çağı biçimlemektedir. Üretim araçlarını, ticareti, yönetimi, dolayısıyla günlük hayatımızı etkilemektedir. Modern çalışma hayatının bilimsel temellerinin anlaşılması gerekmektedir. Gelişen teknolojinin iş hayatımız üstündeki etkileri bilinmelidir. Çağdaş uygarlığın ileri ve geri toplumlara getirdiği fayda ve zararlar anlaşılmalıdır.

Eğitimin ikinci amacı ise BEĞENİNİN GELİŞTİRİLMESİDİR. Bunun için sanata kapalı kalmış olan çoğunluğa onu anlama, tanıma yolu açılabilir. Çağımızda sanat sadece belli bir azınlığın tat aldığı bir değer olmaktan çıkmalıdır.

Bu da eğitimle olabilir. Eğitimin ikinci ödevi estetik alandadır.

Eğitimin üçüncü amacı insanlardaki EĞİLİMLERİN GELİŞTİRİLMESİDİR. İnsanların, tek tek özel bilgilere duydukları ilgi, eğilimler açığa çıkarılmalı, bunların geliştirilmesinde insanlara yardımcı olunmalıdır.

Bütün bu çabaların hedefi toplumdaki az eğitilmişlerle eğitilmişler arasındaki uçurumu kapamak, onlar arasında köprü kurmaktır. Eğitim yeniden ve yeniden uyandır-

maktır. Ayrıca eğitim, bilginin sınırlarını göstermelidir. Bilginin insanlığın bütün acılarını çözeceği düşüncesi romantik – modası geçmiş bir anlayıştır. Eğitim gelişime ayak uydurmayı ve onu eleştirmeyi öğretmelidir. Yoksa bilgi yeni bir kere cahillik olur. Ancak uyumlu olduğu kadar karşı durabilen insan özgür olabilir.

Eğitici radyo konusuna girmeden önce, çağdaş eğitimin genel amaçları üstünde kısaca durmuş bulunuyoruz. Bu amaçlar üstünde durmamızın nedeni, çağımızda, radyo ve televizyonun ancak bu amaçları gözeterek eğitici olabileceğine inanmamızdır.

Radyo ve televizyon, çağdaş toplumda, kısaca özetlediğimiz amaçları gerçekleştirmekte midir? Marcuse'e göre hayır. Gerçekleştirebilir mi? Elbette. Çünkü radyo ve televizyon, yaygın ve dolayısıyla etkili bir yayın aracıdır. Mesele bu yaygınlığı, bu etkiyi toplumun, çağın yararına, çağdaş eğitim amaçları yönünden değerlendirmektir. Yoksa radyo Marcuse'ün belirttiği gibi bir beyin yıkama aracı ya da örneğin Hitler Almanyası'nda olduğu gibi, kısır-fanatik bir propaganda aracı olur. Hitler Almanyası'nda radyo, elbette bireyi, özetlediğimiz eğitim amaçları yönünde eğitmiyordu. O zaman radyonun amacı, Alman vatandaşlarını, bilinçli, özgür düşünceli, dünyaya açık, serbest seçim sahibi, peşin hükümlerden sıyrılmış bireyler olarak eğitmek değildi çünkü. Radyonun amacı, Alman vatandaşlarını, nasyonal sosyalist toplumun uysal, şartlandırılmış, fanatik, bilinçsiz, kişiliksiz uyduları yapmaktı. O zamanki radyo, bir Goethe'yi yetiştirmiş Almanları, Alman ırkının üstün ırk olduğuna, dolayısıyla Almanların, diğer aşağı ırkları yönetmeye hakları olduğuna, bu üstün ırkın dünyanın efendisi olacağına, diğer aşağı ırkların bu ırkın faydası, zaferi, mutluluğu için kölelik etmesi gerektiğine, dünyadaki bütün sorunların, Yahudi meselesinin çözümlenmesiyle ortadan kalkacağına, Yahudilerin bü-

tün bu sorunlardan sorumlu olduklarına, yirminci yüzyılda, bir dünya hâkimiyeti, bir imparatorluk savaşının zaferle bitebileceğine inandırmıştı.

Bugün, özellikle Amerikan toplumunda rastladığımız ticari radyolar, yaygınlıklarını, etki güçlerini, çağdaş eğitim amaçları yönünde değerlendirmiyorlar. Elbette onlar dinleyicilerinin beğenisini geliştirmekten çok, tüketilmesi istenen, tüketim maddelerinin alıcıları olmaları için, beğenilerini tüketicilik açısından yöneteceklerdir. Çünkü onlara ticari baskı grupları, ticaret hayatının gerçekleri yön verir. Şu halde eğitici radyonun temel şartı özerkliktir. Ancak politik ve mali özerkliğe sahip olan radyo eğitici olmak şansına sahiptir. Çünkü özerk olmayan radyo, bağlı bulunduğu politik ya da mali baskı grubunun emrinde olacak, dinleyicilerini o belirli baskı grubunun belirli çıkarlarına uygun olarak etkileyecektir. Mali ve politik özerklik elbette tek başına yeterli değildir. Bu sadece ilk adımdır. Öz ve biçim açısından başarı ancak yayın yapılan toplumun yararına olması ölçüsünde gerçek başarı sayılabilir. Örneğin, günümüzde Afrika ülkelerinde, bazı ileri ülkelerin yönetiminde öz ve biçim açısından başarılı oldukları söylenebilecek eğitici yayınlar yapılmaktadır. Ama dikkatli bir inceleme sonucunda, bu yayınlarda, radyo ve televizyon tesislerini kuran, programları planlayan ve biçimleyen ileri ülkenin, yayın yaptığı ülke üstündeki çıkarlarının, çağdaş eğitim amaçlarından çok önde geldiğini görürüz. Bu da çok doğal. Elbette radyo ve televizyon gibi çok masraflı tesisleri kuran bir ülke, bu tesisleri kendi kültür propagandası açısından değerlendirecektir. Bu da radyo ve televizyonun bağımsızlığı gereğini ortaya koyar. Radyo bağımsız olmalıdır, dedik.

Bağımsız ama yayın yapılan ülkenin çıkarlarını, faydasını gözeten –bunlarla bağımlı– bir radyo, eğitici olabilir. "Tarafsızlık sahtekârlıktır."

Bu şu demektir: İnsan; insanlığın acılarına, haksızlıklara, yanlışlıklara ve çirkinliklere karşı tavır almazsa sahtekârdır. Bu elbette düşüncenin, eylemin bir baskı grubunun körü körüne emrine verilmesi demek değildir. Bireysel düşüncenin ve gücün, toplum sorunlarının çözümlenmesi tarafında olması demektir. Bu da çağdaş eğitim amaçlarına uygun düşüyor. Bu düşünceyi radyonun tarafsızlığına uygularsak:

Tarafsız radyo; yayın yaptığı ülkenin sorunlarına, gerçeklerine, faydasına yönelen, sorunların çözümü ve toplumun faydası tarafında olan; bu görevi bilimsel ve bilinçli bir tarafsızlıkla gerçekleştiren radyodur.

Kimi Eğitmek - Nasıl Eğitmek?

Radyo yoluyla eğitici olmak iddiasında bulunmadan önce, kimi eğittiğimizi mutlaka bilmeliyiz. Çünkü, dinlenebilmemiz ya da seyredilebilmemiz için, kime yöneldiğimizi bilmemiz, dinleyicimizi ya da seyircimizi tanımamız gerekli. Onu tanımaz, onun özelliklerini, ilgilerini, toplumsal ve ekonomik durumunu, onun günlük hayatına yön veren gerçekleri, onun psikolojisini, onun eğilimlerini, onun kim olduğunu bilmezsek; programımızın türünü, biçimini saptarken onun hangi program türlerine ve biçimlerine daha çok ilgi duyduğunu bilmezsek, ona kendimizi dinletemez, yayınımızı seyrettiremeyiz.

Dinlenmeyen ya da seyredilmeyen bir radyo-televizyon, boşa kurşun atan bir silah, dinleyicisiz bir hatip, seyircisiz bir tiyatro, okuyucusuz bir kitap kadar anlamsızdır ve anlamsızlığı oranında eğitici değildir.

Örneğin, köy kadınlarına kremalı pasta tarifi, kuşkonmaz tarifi vermek. Köylü dinleyicilere, bir resmî ziyafette uyul-

ması gereken görgü kurallarını anlatmak. İşçiye buğday saplarını yiyen kurtları anlatmak. İşçinin fabrikada olduğu saatler işçiye, köylünün tarlada olduğu saatler köylüye yayın yapmak gibi. Tabii bunlar çok kaba örnekler. Yüzeyde bir bakışla ilgili dinleyici grubu için uygun görülen konularda özlerinde aynı isabetsizliği gizlerler. Yayın yaparken kime yayın yaptığımızın bilincinde olmalıyız. Yayın yaptığımız toplumun neyi almaya ve neyi itmeye yatkın olduğunu bilmeliyiz. Programlarımızın özünü, biçimini, yayın saatlerini, hatta yayın günlerini, yayın dalgalarını yöneldiğimiz toplumun bu özelliklerini düşünerek saptamalıyız. Ayrıca yayın yaptığımız toplumu tüm olarak tanımamız kadar, tek tek, ayrı ayrı programlarda yöneldiğimiz dinleyici gruplarını da iyi bilmeliyiz. Yani, kadın dinleyiciye mi, çocuk dileyiciye mi, gençliğe mi, kentliye mi, kasabalıya mı, köylüye mi, işçilere mi, memurlara mı, azınlıklara mı, belli bir kültür düzeyinin üstündeki dinleyiciye mi, eğitilmemiş çoğunluğa mı, genel dinleyici kitlesine mi yayın yaptığımızı ya da hangi programlarımızı bu dinleyici gruplarından hangisine yönelttiğimizi bilmeliyiz.

Programımızı hangi dinleyici grubuna yöneltmişsek, o dinleyici grubunun özelliklerini, ona yönelttiğimiz programların özlerinin, biçimlerinin, yayın saatlerinin nasıl olması gerektiğini iyi planlamalı ve bunu mümkün olduğu kadar taviz vermeden uygulamalıyız. Bu dinleyici grubuna kendimizi dinletebilmeliyiz ki, onu eğitebilelim. Onun oturduğu, başka bir şeyle meşgul olmadan oturabileceği, dinleyici, seyirci olabileceği anları yakalayabilmeli, yakaladığımız anlarda onu sıkmamalı, düğmeyi çevirtmemeliyiz. Bu arada ona yararlı olmalıyız. Özet olarak: Dinleyici grubuna göre konumuzu ve program türümüzü seçmek. En uygun konuyu ve konuya en uygun biçimi seçmek. Konumuz tek sesli (sohbet, yorum vs.) program türüne mi yatkın, yoksa iki

sesli (röportaj, soru-cevap, diyalog) bir programa mı uygun, ya da çok sesli (tartışma, bilmece, yarışma, eğlence, doküманter, *feature*, magazin, dramatize) türünde bir programla mı daha iyi aktarılır konumuz? Ayrıca dinleyicimiz bu türlerden en çok hangisine ilgi duyuyor? İşte başlamadan bunları düşünmek zorundayız. Eğitici radyo derken hep dinleyiciye yararlı olmak sözünü tekrarlıyoruz. Peki, ama nasıl yararlı? Çağdaş eğitim amaçları yönünden yararlı olmalıyız ona. O dinleyici grubunun beğenisini geliştirebilmeli, bilincini beslemeli, sorumluluk duygusunu uyarmalıyız. Ona bu çağda yaşama kolaylığı sağlamalı. Bunun için gerekli temel bilgileri vermeliyiz. Bütün bunlar eğitici radyo[nun] üstünde iyi düşünülmesi, iyi planlanması ve tavizsiz gerçekleştirilmesi gereğini ortaya koyuyor.

Bir tanımlamaya göre:

Radyonun eğitici olması, kendisi için gerekli bilgi kaynaklarını, bunlardan yoksun dinleyici kitlelerine aktaran, güven verici bir aktarıcı olması demektir.

Bilgi kaynaklarının aktarılmasında üstünde durulması gereken iki prensip vardır:

1) Bilgi kaynaklarının seçimi

2) Bilgilerin sunulması.

Bütün bilgi kaynakları ya da alanları insanların eğitimi açısından aynı önemi taşımaz. Tipik, örneklenebilen, klasikleşmiş kaynaklar, deney yoluyla pekiştirilebilecek olanlar, öğrenme basamağının temeli olabilir.

Eğitim, bir olaydan giderek, bir andan giderek başlayan biçimlemedir. İnsanın bu olayda, anda karşılaştığı özü giderek kendinin yapması, dışarlamasıdır. Bu bakımdan örnek olayın, öğrenmeye başlangıç anını kesinleyen bilgi örneğinin tipikliği çok önemlidir. Ancak tipik, o ilk karşılaşma olayından sonra öğrencinin sınayabileceği somut bilgilerdir eğitici olanlar. Kişi asıl ya da temel olan, kökeni olan, kapsa-

yan, bağlayıcı, toparlayıcı olan ve senteze götürücü bilgilerle eğitilebilir. Ayrıca dinleyicinin ilgisi de çok önemlidir. O şöyle düşünür: Sadece beni ilgilendiren, benim için bir şeyler ifade eden, benim yaşamımda bir yeri olan, benim varlığımı uyaran, benim için dikkate ve anılmaya değer olanı öğrenirim ben.

Radyo ile eğitimde planlamanın öneminden söz etmiştik. Eğitim için başvurulacak bilgi kaynaklarının seçiminde titiz olmak gerekiyor. Seçilen bilgi kaynaklarının tek başlarına önemi kadar, dinleyici için önemli olmaları gerekir. Dinleyiciyle konu arasında içten bir bağlantı, bir diyalog kurulamayacaksa, bu bilgi kaynaklarının, programın biçiminde, tekniğinde göstereceğimiz bütün hünerlere rağmen dinleyici tarafından benimsenmemesi bizi şaşırtmalıdır. Eğitici program konularının subjektif ve objektif açıdan elle tutulurluğu önemlidir. Bunun için dinleyici araştırması yapılır. Yani özleri açısından olduğu kadar, yöneldiği dinleyici açısından da önemli olan konular seçilmelidir.

Özetle, örneklenebilen bilgiyi seçmelidir. Örneklenebilen, örneklerle geliştirilebilen bilgi kaynaklarını seçmek gerekiyor televizyon ve radyo ile eğitimde.

Bunun faydası şudur: Bu nitelikteki bilgi kaynaklarının özleri, elle tutulur, somut bir olaya, duruma, deneye, örneğe dayandırılabilir. Dinleyiciye istenen bilgi, bu örneklerden gidilerek verilebilir. Günlük yaşantısında karşılaşabileceği olaylardan gitmek onu konuya ilgili kılabilir. Lucian Netzel'e göre, bilgi kaynaklarının seçiminde saptanacak yol şöyle de tanımlanabilir: Özünde konsantre (sıkışık) eğitici (efektler) etkiler taşıyan, bu eğitici etkilerin sıkışıklığı bir patlayıcı etkiye çevrilebilen bilgi kaynaklarını seçelim. İçinde patlayabilir efektler olduğu kadar, yükseltilebilir, abartılabilir, aktarılabilir efektler olan bilgi kaynakları radyo için yatkındır. Örneklenebilen bilgi; içindeki özün, kendine has

olanın, dayandığı temelin elle tutulabilir bir örnekle yansıtılabildiği bilgidir. Örneklenebilen bilgi kaynakları daha çağrıcı, davetkâr, daha provoke edici-kışkırtıcı, dinleyiciyi kendi amacına iticidir. Dinleyici, burdaki durumuyla bu bilgileri daha canlı, çarpıcı, değişik ve anlamlı bulacaktır. Wagenchein'a göre ise bilgi kaynaklarının seçiminde şu sıfatları taşıyan bilgileri seçmekte fayda vardır:

– Duygulandırıcı
– Etkileyici
– Yakalayıcı

"Yaşantı" ve "deney" diye nitelendirilebilir.

Eğitici programların yaygınlığı [ile], etkileriyle örneklenebilen seçim prensibi arasında bağlantı vardır. Radyo ile, bir kurs ya da okulda olduğu gibi BİLİMSEL –metodik, yani müfredata uygun bir sıra takip eden– eğitim yapılamayacağı için, programlarda yansıtılan bilginin, aktarılan bilgisel ayrıntının, bir basamak değil, ayna olması, bütünü yansıtıcı ayna olması gerekir. Aktarılan her bilgi örneğinde, o bilgi alanının kurucu, somut çekirdeği bulunmalıdır.

Bilgi kaynaklarının aktarılmasında birinci derece önemli olan, bilgi kaynaklarının seçimi üstünde durduk. İkinci sorun, bilginin radyo aracılığıyla dinleyiciye sunulmasıdır: Bu sunulmada gösterilen amaç, bilgi kaynağının, dinleyicilerce, mümkün olduğu kadar bütünüyle, kaybedilmeden alınmasıdır. Öğrenmek bir tanımlamaya göre "deneyimlerin" ilerdeki "davranışlara" temel olması, ilerdeki davranışlarda değerlendirilmesidir. Radyo ile aktarılan bilgilerin, dinleyicilerce benimsenebilmeleri için, insanların doğal öğrenme alışkanlıklarına uymak gerekir. Yani insanların genel olarak öğrenmede izledikleri yolu bilmek ve uygulamak gerekir.

Halk eğitimi konusunda araştırmaları olan Walter Guyer'e göre, öğrenme basamakları kısaca şöyledir:

1) Önce öğrenilecek şeyle ilgili davranış.

2) Öğrenilecek bilginin kapsadığı karşıt görüşü tanıma.

3) Bilginin, ilk davranışın düzeltilmesi için kullanılması.

4) İlk davranışın daha uyumlu ikinci bir davranışla tekrarlanması.

5) Bu davranışların kusurlarından sıyrılmak için yapılan tekrarlar.

Bu tekrarlama ve alışma basamaklarının tümünü radyoda gerçekleştirmek imkânsız. Bu bakımdan radyo ile eğitimde ilk dört basamağa dikkat etmek yararlı olur. Önemli olan dinleyiciyi konuyla karşılaştırma, sonra ondaki doğal karşı koymayı yumuşatmaktır. Bu karşı koymanın azaltılması için uygulanacak yol, her bilgi kaynağı içinde bulunan kuşkunun sağlam bir biçimde giderilmesi, bunun en doyurucu yoldan gerçekleştirilmesidir. Bilgi kaynağı üstünde tartışmak, özellikle yetişkin eğitiminin temel prensibi olmalıdır. Bir programın tarafsız olmasıdır bu. Dinleyici, konuyla karşılaştırıldığında, o konuyla ilgili karşıt görüşleri de tanımalıdır. Derbolavs şöyle tanımlıyor: "Ansızın bir ayrıcalığın sezilmesi ve kuşkunun, sorunun kışkırtılmasıdır, örnekleme metoduyla öğrenmek."

Öğretme, aydınlatma iddiası taşıyan her program, konuyu sunuşunda öğrenme basamaklarına dikkat etmelidir. Schulenberg'e göre, programın sunuluşunda şu yol izlenecektir:

1) Konunun tanıtılması, adının söylenmesi.

2) Konunun etkili tarifi, tanımlama.

3) Söz konusu olan bilginin, "elde edilebilirliğinin" dinleyiciye inandırılması.

4) Dinleyiciye söz konusu bilgiye artık sahip olduğunun hissettirilmesi.

Bilginin dinleyiciye sunulmasında göz önüne alınacak bir sorun da dinleyicideki dikkat grafiğidir.

45 dakikalık bir konuşmada dinleyicinin ilgisi ilk 10 dakikada yavaş yavaş yükselir. 10 dakika ile 30 dakika arasında

doruk noktasına ulaşır. Son 10 dakikada hızla düşer. Bu bakımdan programın ilk 10 dakikasında bilgi kaynağının kapsadığı yeniliklere harcanmamalı; bilgi kaynağının kapsadığı bütün yenilikler, konunun özü sonraki 20 dakika içinde verilmelidir. Son dakikalarda önemli şeyler söylemekten kaçınılmalı. Tekrara gidilmelidir.

Guyer ise öğrenme basamakları ile klasik dramaturji kuralları arasında bağlantı kuruyor ve klasik dramaturjinin ilk altı basamağından, dramatik programlarda, *feature* programlarda yararlanmak gereği üstünde duruyor:

1) Sunma,
2) Heyecanlandırıcı an,
3) İlk yükseliş basamağı – bekleme,
4) İkinci yükseliş basamağı – kuşku,
5) Üçüncü yükseliş basamağı – gelişim,
6) Doruk noktası – dönüş,
7) Gecikme,
8) Son olay – çözüm – bağlanış.

Öğrenme ve klasik dramaturji basamakları çerçevesinde, aydınlatıcı bir programda izlenebilecek sıralamayı bir örnek üstünde görelim: Konumuz gençliğin kötü, değersiz yayınlardan gördüğü zarar olsun:

1) Başlangıçta dinleyici "konuyla" en etkili, ilgi çekici biçimde tanıştırılır (giriş – antre genellikle programcılıkta önemlidir, çünkü dinleyicinin radyoyu kapatma tehlikesi en çok bu an söz konusudur).

2) Bunun ardından, dinleyicideki bilgi kaynağına duyacağı doğal karşı durma kışkırtılır. Örneğin, bir bakıma olumlu konuşan, yani bu yayınların pek de öyle şişirilecek kadar zararlı olamayacağı görüşünü savunan bir babayla, yayınların yüzde yüz zararlı olduğunda ısrar eden bir ana tartıştırılır. Böylece konu hakkında belli bir görüşü olmayan dinleyici, bu konuda karar vermenin zorluğunu kavrar.

3) Şimdi de dinleyiciye, bilgi içindeki karşıt görüşü yenebilmesinde yardımcı olunur. Örneğin bir pedagog, ana babaya yayınları açık-seçik anlatır. Artık öğrenilecek konu açıklanmış, programın doruk noktası[na varılmıştır.]

4) Dördüncü bölümde, daha belirli, somut örneklerle bu yayınların zararlı olduğu düşüncesinin altı çizilir.

5) Beşinci ve altıncı bölümde (deney – konuyu bağlama – çözüm – konuyu bir yere oturtma) çabası gösterilir. Örneğin gençliği bu yayınlardan korumanın yolları açıklanır.

Dizi programlarda, öğrenme basamaklarına uymanın yanlış olduğu ileri sürülebilir. Bu görüşe dayanak olarak, dinleyicinin bir dizi programının hepsini dinlemeyeceği, dizilerden birini kaçırması durumunda izlenecek yolun başarı şansının düşeceği ileri sürülebilir. Bunun önlenmesi için, dizinin her bölümünde, bir yerde öz olarak birbirine bağlı olan, ama tek başına bağımsız örneklerden giderek diziyi sürdürmek yararlı olur. Böylece tek başına bağımsız olan dizinin bölümlerinde öğrenme basamakları uygulanır.

Bütün bu yollar, bağlayıcı olmaktan çok yardımcıdır. Radyoculukta katı, kesin kurallar olamaz. Didaktik sadece yardımcı eylem olarak değerlendirilir. Önemli bir yardımcı olduğu için de tam bir dikkat ve titizlikle değerlendirilmelidir. Ama didaktik hiçbir zaman eğitici çabanın başlangıç ve son noktası olamaz.

Radyonun Özelliklerinin Eğitici Yayınlara Etkisi

Radyonun en belirgin özelliği kulağa yönelmesidir. Leopold Wiese'ye göre, radyonun özelliği, birinin konuşup birinin dinlemesidir. Ayrıca konuşucunun belli bir kişiye değil, anonim bir topluluğa konuşmasıdır. Radyonun bu ve başka özellikleri eğiticilik fonksiyonunu köstekleyebilmektedir. Bu zorluk çıkarıcı özellikler şunlardır:

1) Radyonun sadece akustik olabilen etkisi.
2) Konuşucuyla dinleyici arasındaki mekân ayrılığı.
3) Radyonun tam yaygınlığı.

1) Radyonun sadece akustik olan etkisi:
Bu özelliğin yayınlara etkisi iki açıdan incelenebilir:
a) Günlük yayının akışı – geçiciliği açısından.
b) Programın yayın içinde akışı – geçiciliği açısından.

a) Günlük programların yayın saatleri içinde aralıksız akışları – geçicilikleri radyoyla yapılmak istenen eğitimi zor-

laştırır. Eğiticilik ve aydınlatıcılık iddiasında olan bir programdan önce ve sonra yayınlanan programların özellikleri (hafiflikleri, kalitesizlikleri) o programın etkisini azaltabilir. Bizde genellikle dinletilmek istenen programın önüne Türk müziği konulur. (Türk müziğinin yaygın dinleyicisinin programı dinlemesini sağlamak için.) Ama bu yolun gerçek başarısı tartışılabilir. Çünkü bir önceki programı dinleyen dinleyici onun etki düzeyine girmiştir. Sonraki programın değişik havasını, aradaki düzey ayrılığını yadırgayacak, eğitici öze isteksizlik duyacaktır. Programın özü, bir önceki programa göre şartlanmış dinleyiciyi karşısında bulacaktır. Dinleyici ya programı dinlemeyecek ya da yakın istasyonlarda severek dinlemiş olduğu programın benzerini arayacaktır. Dinleyici genellikle radyoyu eğlendirme aracı olarak görür. Bu bakımdan onu kendi düzeyini aşmaya zorlayan yayınlardan değil, değersiz de olsalar kendi düzeyindeki yayınlardan hoşlanacaktır. Genellikle, günlük yayın içinde, eğitme amacını güden programlar azınlıktadır. İlgili dinleyicinin eğitici programları dinleyebilmeleri –yakalayabilmeleri– için yayın saatini iyi bilmeleri gerekmektedir. Zamanında radyoyu açmayan dinleyici için eğitici program tam anlamıyla kaçırılmıştır. Dinleyicinin ilgi duyduğu programı yakalamasını sağlamak çok zordur. Çeşitli dinleyici gruplarının ayrı ayrı programlara ilgi duyduğu düşünülürse, bu zorluk daha açık belirlenir. Yapılan araştırmalara göre, programını arayan – programını seçen dinleyici giderek azalmaktadır. Rastgele radyo açan, rastgele karşılaştığı programı dinleyen dinleyici tipi çoğunluktadır. Bu bakımdan eğiticilik, aydınlatıcılık iddiasında olan "kültür programlarının" büyük bir çoğunluğu, ilgili dinleyicilerce dinlenmemektedir. Bunun için günlük program plasmanı sadelik, belirlilik ve açık seçiklikte olmalıdır. Bunun yollarından biri, BBC'nin yaptığı gibi üç ayrı kanaldan yayın yapmaktır. Bu durumda "kül-

tür programları" özel bir kanaldan –günlük bir yayın bütünlüğü– içinde yayınlanabilirler. Bu durumda ortaya çıkan sakınca ise, radyo ile eğitilmekten hoşlanmayan dinleyicinin bu kanalı hiç açmamasıdır. Dinlenmesi istenen programların reklamını yapmak, onları ortaya çıkarmak bir yere kadar yardımcı olabilir. Radyo, günlük yayın içinde önemli programların yayın saatlerini dinleyiciye hatırlatabilir. Yine radyo-program dergileri de bu tanıtma görevini yapabilirler. Bu dergilerde dinlenmesi faydalı görülen programların ilginç bir biçimde tanıtılmaları birçok ülkelerde olumlu sonuç vermektedir. Yine diğer haberleşme araçlarından da, bu programların reklamı için yararlanılabilir. Potansiyel dinleyicinin bilincine, şu ya da bu saatte, iyi bir program yayınlanacağı düşüncesi yerleştirilirse, bu, dinleyicinin aktifleştirilmesi yani programını seçmesi açısından yararlı olur.

b) Tek tek programların günlük yayın plasmanı içinde akışları da ortaya bazı sorunlar çıkarmaktadır. Tek tek programlar günlük yayın içinde akıp giderler. Programın bitiş sinyaliyle program dinleyici için tam anlamıyla yitirilir. Dinleyici programın içinde kaçırdığı bir bölümü, sözcüğü başa alamaz, tekrarlayamaz. Bundan giderek, radyonun eğitici olamayacağı, çünkü dinleyicinin yüzde yüz pasif olduğu –pasif öğrenme olamayacağı– savını ileri süren eğitimciler vardır. Öğrenmenin sadece aktif metotla –öğrencinin bireysel deneyleriyle– gerçekleşebileceği görüşünü savunanlar, radyonun eğitime yatkın olmadığı sonucunu çıkarmaktadırlar. Walter Hofmann, yapıcı, biçimleyici halk eğitimi konulu makalesinde, özetle, bir anda kitleye yönelen, mekanik, bireysel yaşantıyı umursamayan, bireysel çabayı yıkıcı bilgi kaynaklarının yaygınlaştırılmasını kınıyor ve bunun en tipik örneğini radyoda buluyor. "Burdan oraya" bilgi aktarılamayacağı, böyle aktarılan bilginin dinleyici için yetersizliği üstünde duruyor. Ona göre, böylesine dolaylı eğitimle –ama-

cı çağın zorluklarına karşı halka yardımcı olmak olan– eğitimin amaçları gerçekleştirilemez. "Prodüktif", yapıcı eğitim, öyle rastgele, bir merkezden, topluluklara yukardan öğütler vererek yapılamaz. Bir kanaldan aktarılan genel bilgilerle, halkın, çağın kendisine karşı çıkan güçleriyle savaşması sağlanamaz. Yukardan, merkezden bilgi aktarma, halktaki doğal karşı durma –"eğitilecek halk olarak ele alınmaya" karşı durma– istemini çoğaltır. Böyle eğitim onu dünyadan kaçışa, içine kapanmaya sürükler. Aristokratik halk eğitiminin başarısızlığı burdadır. Üst bir sınıftan alt bir sınıfa yapılan eğitim alt sınıfın direnciyle karşılaşacaktır. Böylece radyo rahatlıkla "yapıcı, üretici (prodüktif) halk eğitimi düşüncesi"nin doğal düşmanı oluyor. Halk eğitimcisi Fritz Kaphahn ise şu görüşü savunuyor:

Radyonun 1924'ten bu yana durmadan gelişmesi ile halk eğitimi konusundaki gelişmeler tam bir çelişme içindedir. Radyo, halk eğitiminin savaştığı bütün özellikleri kendisinde toplamaktadır. Halk eğitiminde dinleyici pasif değil aktif olmalıdır. Düşüncesini, reçete bilgileri alarak değil, olaylar, deneyler karşısında cevap vererek geliştirmelidir. İnsan "alıcı" durumda öğrenemez, "yapıcı", "üretici", "yaratıcı" durumda öğrenir. Radyo, dinleyiciyle arasındaki mekân ayrılığı yüzünden, dinleyiciyle birlikte çalışma, karşı görüşlerini, kuşkularını belirtme olanağı tanımıyor. Böylece radyo dinleyicide pasif, olduğu gibi alıcı bir kafa yaratmaktadır ki, bu da çağdaş halk eğitiminin karşı olduğu bir durumdur. Bu nedenlerle radyo "prodüktif" halk eğitimi hareketince doğal düşman kabul edilmiştir. Yine Fritz Kaphahn'ın deyimiyle, yeni halk eğitimi kendi kurallarını geliştirmeyedursun, radyo yoluyla, diğer bütün eğitim çabalarına sayıca galip, ama halk eğitiminin savaştığı bütün biçimleri kullanan bir eğitim yapılmaktadır.

Radyo dinleyiciyi hazırcılığa, düşünce tembelliğine alış-

tırmaktadır. Bu görüş gerçekten birçok ülkelerde günümüze dek tartışılagelmekte, birçok düşünür bu görüşlerden giderek, eğitici radyo ve televizyon düşüncesini eleştirmektedir. Bu görüşlerin özündeki doğruluğa rağmen, bu görüşü olduğu gibi kabullenmek doğru değildir. Bir kez, böylece halk eğitiminde ancak tek bir metot olabileceği düşüncesinde ısrar edilerek, tek bir metot, yüzde yüz geçerli tek yol durumuna getirilmektedir. Aktif metodun, birlikte, topluca öğrenme metodunun, yetişkin eğitimindeki başarısı bugün kabul edilmiştir. Ama pedagojide, tek metodu geçerli kılmak, her şeyden önce pedagojinin özüne aykırı düşmektedir. Ayrıca, öğrenme kendini yapma, geliştirme ise, bütün eğitim yolları, bir yerde buna yardımcı olabilirler. Öğretme, eğitme, aslında sadece öğrenene yardımcı olmaktır. Asıl olanı, gerçeği, bu yardımla da olsa, öğrenci kendi anlayacak, öğrenecektir.

Ayrıca dinlemenin bazı psikolojik özellikleri vardır. Dinlemek tam pasif bir davranış değildir. Yorucu, çaba isteyen, aktif bir durumdur. Çünkü dinleyici radyodan gelen sesleri bir dalga olarak alır ve bir "*decoding*" çabasıyla çözer, sıralar, kendi kafasında biçimler. Bunun için o konuyla ilgisi, aktif bağlantısı olması gerekir. Dinleyiciliğin tam pasif bir durum olduğu savı ancak, bilgilerin dinleyicinin kulağına huniyle akıtılması durumunda geçerli sayılabilir. Guyer radyo ile ilgili kuşkuları şöyle cevaplıyor:

"Öğrenmenin sadece prodüktif karakterdeki davranışlarla gerçekleşebileceği inancı yanlıştır. Bir yerde yol gösterilme de aktivite isteyebilir. Dikkat ve kendini vermek sanıldığından derin bir yaşantıdır. İnsanların, onları etkileyen, onlara yön veren, en belirli yaşantıları, belki de öyle alıcı, 'aktif alıcı' bir öz taşımaktadır. Deney ve öğrenme karmaşık işlemlerdir ve tek bir özellikle tanımlanamazlar."

Ayrıca radyonun akustik özelliğinin bazı olumlu yönle-

ri de vardır. Örneğin radyo kulağa canlı, iyi konuşan bir insan sesiyle yönelir. Konuşucunun etki gücü, radyonun diğer teknik olanakları, konuya güç kazandırır. İyi bir konuşucu, dinleyicilerle bir iç diyalog kurar. Konuşma dili radyonun diğer efekt-etki olanaklarıyla derinlik kazanır. Radyonun teknik olanakları konuşmayı büyütür, "mikrofonize" eder. Konuşmanın bütün detaylarının mikrofon olanaklarıyla altı çizilir. Bütün iniş çıkışlar belirlenir. Ölü ses, en hafif sesleri sese dönüştürebilme, yüksek sesi en iyi biçimde aktarabilme gibi teknik imkânlarla etki abartılabilir.

Radyonun sadece akustik olarak eğitim yapabileceği iki tür vardır.

1) Sohbet – Anlatarak Öğretme

Konu, anlatıcının konuya duygusunu, duyguyu büyütme gücünü katmasına uygunsa, konunun kapsadığı öğütler artistik anlatıma yedirilebiliyorsa bu yol seçilir. Konuşmacının iniş-çıkışları, konuşmanın gerilimi, mikrofonun teknik olanaklarıyla artacaktır. Sohbet için seçilecek konular konuşmacının bireysel duygusunu, görüşünü, heyecanını katabileceği, kişiliğini koyabileceği konular olmalıdır. İyi bir sohbetçinin kişilik sahibi olması, sempatik olması aranır. Bir bilgi kaynağı, mantıklı bir açıklama, sergileme, örneklemeden çok konunun güçlü ya da cana yakın bir kişilik tarafından aktarılmasına yatkınsa, dinleyiciyle, bu yolla, daha iyi diyalog, bağlantı kurulabiliyorsa, sohbet türü kullanılır.

Türün, dinleyiciyi tümüyle pasifleştirdiği söylenebilir.

Dinleyicinin bir bilgi kaynağının önemini kavraması, sonra da benimsemesidir istenen. Sohbet dinleyiciyi konuya ısıtır. Onu benimsemesini sağlar.

Çünkü benimsenmeden edinilen bilgi hazmedilmiş bilgi değildir. Onu ısındırmak, onu yakalamaktır sohbetin, anlatarak öğretmenin amacı.

2) Konferans. Aydınlatan Öğretme Yolu

Radyo, konferansların yaygınlaştırılması için yatkın bir araçtır. Weimar Cumhuriyeti sırasında Alman radyosu bu yolu başarıyla denemiştir. Naziler, bu yüzden kendilerinden önceki radyoya "Profesörler Yayını" adını takmışlar, bu tip konferanslarla alay etmişlerdir. Radyo ile yayınlanacak konferanslarda bilgi kaynağını seçme ve sunma metotları üstünde titizlikle durulmalıdır.

Öğrenme basamakları dikkate alınmalıdır. Dikkatli, akıllı, dinleyiciyi gözeten konferansları yayınlamak yoluyla radyo bir halk üniversitesi görevi yapabilir.

P. E. Vernon, konferanslar konusunda BBC için yaptığı araştırmada özetle şunları söylüyor:

Öğretici ana konuların tek bir konferans içine doldurulması doğru değildir. Konuların çokluğu hem prodüktörün hem dinleyicinin aklını karıştırıyor. Konunun ve sunuşun açık seçikliği, elle tutulurluğu, iyi belirlenmiş oluşu çok önemli. Soyut görüşleri basitleştirmek, sadeleştirmek gerekiyor. Dinleyici için "*abstract*" (soyut) kelimeleri art arda dizmekten kaçınmalı ama sadeleştirirken, basitleştirirken öz yitirilmemeli. Açıklılık ve canlılık, iyi sunuş, acelecilikten kaçınmak konferans için gerekli özellikler. Yine uzun cümlelerden kaçınmak, akıl çekici özel konuşma tarzı kullanmamak, güç anlaşılır kelimeleri art arda sıralamamak, sıfatları, zamirleri, bağlaçları gerekli gereksiz kullanmamak, konuşmayı sayılarla şişirmemek, iyi bir konferans için gerekli. Konferansta konu açık seçik toparlanmalıdır. Yalnız bu toparlama sonda yapılmalıdır.

Radyonun eğitici fonksiyonunu azaltan özelliklerinden ikincisi de, konuşucuyla dinleyici arasında mekân ayrılığı idi. Programların, günlük yayın saati içinde akışı, geçip gidivermesi karşısında dinleyici nasıl çaresiz idiyse, bu durumla bağımlıysa, anlatıcı ile dinleyici arasındaki mekân ayrılı-

ğı, dinleyiciye yüzde yüz bir özgürlük tanımaktadır. Dinleyici konuşmacının otoriter varlığının bütünüyle dışındadır. O, evinde, kendi hâkim olduğu düzen içindedir.

Bu dinleyiciye belli bir rahatlık verir, bu rahatlık, onun konuşmacının görüşlerine, bilir bilmez karşı çıkmasına, ukalalaşmasına sebep olur. Dinleyici konuşmacının karşısında olduğu durumda ileri sürmekten kaçınacağı karşı görüşleri, çürütülemeyeceği cesaretiyle savurur durur. Bir konferansta en fazla, esneyebilen dinleyici, evinde gelip geçici bir can sıkıntısıyla düğmeye yapışır.

Maletzeke'ye göre:

Radyonun bu özelliği, dinleyiciyi radyo dinlerken başka işler yapmaya yöneltir. Ya da dinleyici her türlü işi yanı sıra radyo dinler.

BBC'nin yaptığı bir araştırma şu sonucu ortaya koymuştur:

Dinleyicinin büyük bir çoğunluğu gece programlarını dinlerken başka bir işle meşgul olmakta, yani dolayısıyla söz programlarına önem vermemektedir.

Dinleyicinin yayın karşısındaki yüzde yüz özgürlüğü onda şu kusurları yaratmaktadır:

– Yetersiz dikkat,
– Düşünce tembelliği,
– Yayına önem vermemek.

Radyo bu bakımdan, öz ve biçim olanaklarını, dinleyiciyle konuşucu arasındaki mekân ayrılığının yarattığı kusurları gidermekte kullanmalıdır.

Dinleyiciyle konuşucu arasında bir bağlantı, bir alışveriş, bir diyalog kurmalı, mekân ayrılığının yarattığı yabancılaşmayı azaltmalıdır.

Bütün bu zorluklara karşı, konuşucu ve dinleyici arasındaki mekân ayrılığından giderek *radyonun eğitici olamayacağı* görüşüne varılamaz. Bu katı görüşü savunanlar şöyle söylüyorlar:

"Eğitmek, iki kişi arasında özel, *kişisel bağlantı* kurularak olabilir. Tek taraflı haberleşmekle eğitim yapılamaz."

Aslında bu bir genellemedir. Öğreticiyle öğrenci arasında, bireysel kontak, alışveriş, bağlantı gerekliliği doğrudur.

Bu açıdan gidilirse radyo kısırdır. Ama bu yerde eğitim "değer yaşantısı"dır.

Objektif dünyadan sübjektif dünyaya bir değerin alınmasıdır. Bu da radyoyla sağlanabilir.

Objektif değerler, radyonun aracılığıyla dinleyicinin sübjektif dünyasına aktarılabilir. Başarılı bir programda dinleyici bu mekân ayrılığından rahatsız olmaz. Mikrofon insan kulağıyla kişisel bağlantı kurabilen bir araçtır.

Mekân Ayrılığını Aşmanın Didaktik Yolları!

Radyo programcılığı, dinleyiciyi programa katmak için bazı yollar kullanmaktadır. Birinci yol:

1) Dinleyicilerin programa dolaysız katılmalarıdır.
Bunun iki şekli vardır:
a) Dinleyicilerin vericiler karşısında programa katılmaları,
b) Dinleyicilerin mikrofon karşısında programa katılması.

a) Dinleyicinin vericiler karşısında programa katılması
1- Topluca dinleme (Gruplar halinde),
2- Mektupla programa katılma,
3- Telefonla katılma.

1- Topluca dinleme

Burda, okul yayınlarında olduğu gibi, programın yöneldiği ilgili dinleyici grubu topluca programı dinler. Okul yayını ise bir öğretmen, Amerika'da olduğu gibi dinleyici kulüplerinde ise bir yetkili, konu hakkında ihtisas sahibi bir kişi

programı açıklar, anlaşılmasına yardımcı olur. Soruları, karanlık kalmış yönleri cevaplar. Dinleyicinin kafasında belirmiş karşıt görüşü, direnci doyurucu açıklamalarla giderir. Okul yayınları dışında İngiltere'de dinleme gruplarının son derece aktif olduğu bir dönem vardır. Son zamanlarda bunlar eskisi kadar ilgi toplamamaktadır.

Topluca dinlemenin bazı sakıncaları vardır:

1) Bu yayınlar konuşucuyla dinleyici arasındaki, sen-ben diyaloğunu baltalar.

2) Bu yayınlar radyonun yaygınlığı özelliğine aykırıdır.

3) Pratikte, yeterli çoğunlukta ilgili dinleyici, açıklayıcı öğretmen bulma zorluğu vardır.

2- Dinleyicinin mektupla programa katılması

Dinleyici mektupları yoluyla dinleyicinin programa katılması, çok kullanılan, olumlu sonuçlar veren bir yoldur. Bu metodun uygulandığı programlar Bilmece (Quiz) programları ile yarışma, soru-cevap programlarıdır. (Dinleyici mektuplarına cevap verilen programlar.)

3- Dinleyicinin telefonla programa katılması

Bu metotla, ilgili program hakkında, dinleyiciye açıklama yapacak bir yetkili, dinleyicinin telefonla soracağı sorulara cevap verir. Bu yetkili radyoda görevlendirilir. Ve telefon numarası dinleyicilere duyurulur. Burda dikkat edilmesi gereken bir nokta, her konuda cevap veren bir tek yetkili kullanmaktan çok, ilgili konu üstünde ihtisas sahibi birini kullanmaktır.

b) Dinleyicinin programa mikrofon karşısında dolaysız katılması

Bu metot, ilgili dinleyicilere, programın gerçekleştiği anda programa katılma olanağı verir.

Bunun aktif ve pasif olduğu durumlar vardır.

Pasif katılma: Bu dinleyici önünde yapılan programlarda gerçekleşir. Dinleyici program anında stüdyodadır. Reaksiyonlarıyla programa katılan bir seyircidir. Dinleyicinin program anındaki reaksiyonları, yayında dışardaki dinleyicilere de aktarılır. Dışardaki dinleyici, stüdyodaki dinleyici reaksiyonları yoluyla programa katıldığı duygusunu duyar.

Aktif katılma: Bunlar dinleyicinin katıldığı açık oturum, tartışma programlarıdır. Burda dinleyici aktiftir. İlgili konuya karşıt görüşlerini, kuşkularını sorar. Sorusu yayınlanır. Ve oturuma katılan yetkili onu cevaplar. Bunlar canlı, ilgi çekici programlardır. Ama sık sık gerçekleştirilemezler. Bazen dizi bir programa mektup yazmış olan dinleyiciler stüdyoya çağrılarak yetkililere ilgili konu hakkında sorular sorarlar. Ayrıca yine dizi programlarda, ilgili konunun yöneldiği dinleyici grubundan seçilecek örnekler konuşturularak, ilgili dinleyici grubunun program içinde görüşlerini belirtmeleri sağlanır.

2) **Dinleyicilerin programa dolaylı katılışı:**

a) Öğretici, cevaplayıcı konuşma

İki ayrı düzeyde konuşmacı tarafından seslendirilen bir program türüdür. Bir, soran; iki, cevaplayan. **Soran kişi** programın ilgili konusu hakkında bilgisi olmayanları temsil eder ve konuyla ilgili, konunun kapsadığı bütün soruları sorar. **Cevap veren** kişi o konuyla ilgili soruları cevaplayacak ihtisastadır ve soruları konuyu açık seçik belirleyecek biçimde cevaplar. Böylece aktarılan konu bu soru-cevap metoduyla daha açık seçik, elle tutulur biçimde dinleyiciye iletilmiş ve ilgili dinleyici soru soran kişi yoluyla programda temsil edilmiş olur.

b) **Yuvarlak masa – açık oturum (tartışma programları)**

Dinleyicinin katılmadığı yuvarlak masa ve açık oturum programlarında aktüel, genel dinleyiciyi ilgilendiren konulardaki çeşitli görüşler aktarılır. Görüşlerden giderek, karşıt görüşlerin gelişmesinden bir sonuca varılır. Bu programların eğitici olabilmeleri için tarafsız olmaları, karşıt görüşlerin aynı güçte yansıtılmaları gerekir. Ama bu programlarda tarafsız olmak dinleyiciyi açıkta bırakmak değildir. Programda dinleyiciye verilmek istenen eğitici unsur, tartışmanın sonucu olarak dinleyiciye verilir. Dinleyici olumlunun karşısındaki olumsuz düşüncenin temsil edildiğini görünce olumlu düşüncenin gerçekliğine daha çok inanır.

c) **Soruyu kapsayan konferans**

Bu metot Eduard Weitsch tarafından 1920 yıllarında ortaya atılmıştır. Bu konferansın özelliği bir soru-cevap tekniği, sistematiğiyle konunun geliştirilmesidir. Böylece bilgi kaynağı aceleye getirilmeden, yavaş yavaş, açılarak daha elle tutulur olarak verilir. Böylece dinleyiciye konferansçıyla birlikte düşündüğü duygusu verilir. Bu metotta konferansçı, dinleyiciyi daha çok düşünmek zorunda kalır.

d) **Öğretici oyun, dizi programlar, *feature* programlar**

Öğretici bir özü olan oyunlar, eğitim programlarında başarıyla uygulanır. Verilmek istenen bilgi ya da moralin, öğüdün dramatize bir biçimde sunulması, dinleyicinin radyo oyununa gösterdiği ilgi nedeniyle çok denenen bir yoldur. Bilgi bir vitaminse onu bir elma olarak sunalım. Yalnız elmamız elma şekerine benzememeli. Elmasını yedikten sonra bilgi kazık gibi kalmamalı elimizde. Bilgi, öğüt oyunun içinde kaynamalı, erimeli. Öğretici oyunlar *feature* programların didaktik başlangıcıdırlar. *Feature* programlarda radyonun bütün akustik olanakları bilginin aktarılması için kullanılır.

Dramatik unsurlar, akustik gösterilerle canlandırılan konuya dinleyici daha kolay konsantre olacak, programa dolaylı olarak katılacaktır. Yalnız bu programlarda estetik kaygıların, didaktik kaygıların harcanmasına yol açmasından kaçınmak gerekir. Estetik kaygılar tek amaç olmamalıdır.

Erwin Wiekert, *feature* programlar hakkında şunu söylüyor:

Bu programlarda, yazar, anlatıcı biçiminde dinleyiciyle konu arasına zaman zaman girerek, konuyu, sahneleri, röportajları sunar, tanıtır, açıklar, programı yürütür, estetik unsurların anlatmaya çalıştığı özü destekler, bilginin tekrarını yapar, programın amacının altını çizer.

Bir *feature* programda dramatize bölümler, müzik, röportajlar, yerinde alınmış sesler, efektler, programın bütün unsurları didaktik amaca hizmet etmelidir. Programın amacı bir bayrak yarışındaki bayrak sayılmalı, programı kuran unsurlar bu bayrağı birbirlerine aksamayan bir tempoyla devretmelidirler. Bu unsurlardan biri bayrağı, yani amacı düşürürse, finiş noktasına varılsa bile yarış kaybedilmiş, yani program amacına ulaşmamıştır.

Radyonun eğitici fonksiyonu olumsuz yönden etkileyebilecek özelliklerinden birinin RADYONUN YÜZDE YÜZ YAYGINLIĞIDIR.

Programların çok değişik özelliklerindeki dinleyici topluluklarına bir anda seslenmesi, onun eğitici etkisini etkileyecektir.

"Radyo eğitici olabilir, çünkü yaygındır," demiştim.

Bu yaygınlığın, eğiticilik açısından bazı sakıncaları da vardır:

1- Radyo, bütün haberleşme araçları gibi kötü zevki, çoğunluğun yüksek olmayan bilgi düzeyini göz önüne almak zorundadır. Dinleyici çoğunluğunun kötü beğenisi radyoyu, buna taviz vererek radyo çoğunluğun kötü beğenisini karşı-

lıklı şartlamaktadır. Bu durumdaki radyo da hiçbir zaman tam bir eğitici araç olamaz.

2- Radyo eğitilmemişlere bilgi aktarabilmek için bu bilgiyi öylesine sulandırmak zorundadır ki, bilgi özünden çok şeyler yitirebilir. Ama radyo bilgiyi olduğu gibi verirse, o zaman da sadece eğitilmiş azınlığa yönelecek ve amacından sapmış olacaktır.

3- Gerçek eğitimin, belirli bir kişiye, belirli bir bilginin verilmesi olduğu savunulursa, yaygın olan radyo ile bu gerçekleşemez. Çünkü sadece, belirli bir bilgi kaynağına duyulan eğilim iç bağlantıdır, insanlara özenme isteği verir. İnsan bu eğilimle kişilik sahibi olur. Oysa, potansiyel dinleyicinin tümüne seslenen radyo bu eğilimleri göz önüne alamaz.

Bütün bu sakıncalar birbirleriyle bağlantılıdır, onları şöyle yanıtlayabiliriz:

Yaygın radyonun, çoğunluğun zevksizliğine taviz vermek zorunda oluşu şu görüşten doğmaktadır:

Yığınları topluca, bir anda eğitmek mümkün değildir, çünkü yığınlar eğitilmek istemezler. Bu görüşü savunan aydınlar çoktur.

Elbette ki çalışan insanların çoğunluğu dinlenmek, eğlenmek isteyeceklerdir boş zamanlarında. (Bilinçlerini biletmek yerine.)

Bu bakımdan radyonun eğitici yayınları, haber verici ve eğlendirici yayınlardan daha az ilgi göreceklerdir.

Maletzke'ye göre:

Dinleyici çoğunluğu eğlenmek ve haberdar olmak istemektedir. Böylece eğitici radyo ve televizyon eğitilmek istemeyen çoğunluğa karşı çıkmış olmaktadır. Oysa çoğunluğun eğitilmek istemediği inancı doğru değildir.

Schulenberg'in yaptığı araştırma şu sonucu ortaya çıkarmıştır:

Sadece basit eğlencelere eğilim gösteren insanlarda da her

insanda doğal olarak bulunan kendini gerçekleştirme arzusu vardır ve bu arzu her insanda kolaylıkla öğrenme arzusuna dönüşür. İşte radyo bu arzudan giderek dinleyicilerine yardımcı olabilir.

Radyonun eğitici olamayacağı, çünkü bilgiyi sulandırdığı, özünü dağıttığı, çekirdeğini aldığı savına gelince:

Bilgisiz çoğunluğun aktarılmak istenen bilgiyi anlayabilmesi için bu bilginin yoğunluğunun azaltılması gerektiği doğrudur. Aksi durumda sadece belirli bir azınlıkça anlaşılacaktır çünkü. Bir görüşe göre, bir bilgiyi o konuda ilgisiz olana, yüzde yüz habersiz olana aktarmak zararlı sonuçlar doğurur. Bu aydınlanma değil, yarı aydınlanmadır.

Bu görüşler ya hep ya hiç anlayışından doğmaktadır. Bütün bilgiler ilk çıkışlarında bir azınlıkça anlaşılmışlardır. Ama örneğin, hastalıklara mikropların yol açtığı buluşunu, ilk çıktığı zaman bilgili azınlık anlamak istememiştir oysa bugün çocuklar okullarda bunu kolaylıkla öğrenmektedirler. Bilgi bu evrimi geçirir. Çünkü bütün insanların öğrenme yetenekleri aynıdır. Gerekli olan, bilgiye eğilimi desteklemektir.

Radyonun yüzde yüz yaygınlığının sakıncalarından biri de eğitimin belirli bir bilginin belirli bir kişiye verilmesiyle olabileceği inancıdır.

Oysa bu insanın eğilimi dışında konuyla eğitilmeyeceği düşüncesi, insanın dünyaya, olaylara açık olması gerekliliğiyle çatışmaktadır.

Özetle radyo, bazı didaktik sorunlarla karşı karşıyadır:

Dinleyicinin bilgi durumunu dikkate almalı, bilinmeyeni bilinenden giderek anlatmalı, konuyu unsurlaştırmalıdır. Bilimsel sözcükler açıklanmalı, verilen örnekler bilginin bütünlüğünü en iyi yansıtan örnekler olmalıdır.

Hans Magnus Enzensberger çoğunluğa bilgi aktarmanın zorlukları üstünde durmuş, şunların önemsenmesi gerektiğini ileri sürmüştür:

1) Yazar, kimin için yazdığını bilmeli. Dinleyicisini, okuyucusunu tanımalı.

2) Yazar kimin için yazdığını bildiği kadar, ne için yazdığını da bilmelidir. (Radyo için mi, gazete için mi?) Ne için yazıyorsa o aracın özelliklerini iyi tanımalı, iyi kullanmalıdır.

3) Gereksiz ayıklamayı; bildiklerini, düşüncelerini yeri gelince gerekli, gereksiz süzgecinden geçirebilmelidir. Önemliyi aktarmalıdır yani.

4) Konusuna, konusunun doğruluğuna, gücüne, gerekliliğine güvenmeli, inanmalıdır.

5) Birden genele, bütüne gitmemelidir. Eğitilmemiş kişiye önce, bütünü içinde saklayan örnekten gitmek gerekir.

6) Yazar, dinleyicisine karşı doğru tavır takınmalıdır. Kötü dil. Yukardan, ukala, bilgiç tavır yanlıştır. Kendini beğenmeden, egosantriklikten kaçınmalıdır. Fantezi ve medeni cesaret gereklidir.

Sonuç olarak, programın dinleyicisini bulması için, dinleyici topluluğunun gruplaştırılması da başvurulan bir yoldur. (Köylü, öğretmen, ev kadını, tüccar, işçi, memur, meraklı vs.)

Bu gruplaştırma iki yönden yapılır:

1) Programın özelliğine göre: Eğlendirici, haber verici, öğretici, sanat.

2) Programların yöneldiği dinleyicilerin özelliklerine göre: Köy yayınları, kadın yayınları, gençlik yayınları, çocuk yayınları gibi. Bu ayırımlar genellikle gece programlarında yapılamazlar.

Önemli olan sorun eğitici, aydınlatıcı programların bütün dinleyicilere mi yoksa gruplara yönelmesinin mi doğru olduğudur. Radyo bir yerde sadece o konuyla ilgili azınlığa yönelirse (örneğin aydın azınlığa yönelirse) kültürün yaygınlaştırılmasında gerekli bir araç olmaktan çıkabilir. Bunu savunanlar eğitim açısından mutlu azınlığın çoğunluğu eğite-

ceği, olumluya sürükleyeceği tezini savunuyorlar. Maya tezi. Yani eğitilmiş azınlık, eğitilmemiş çoğunluğun içinde maya rolü oynayacaktır. Ama deneyler bu tezi doğrulamamıştır. [Örnek] 1920'li yıllar Almanyası.

Yayınları eğitilmemiş çoğunluğun anlayabileceği düzeye getirmekte, ayrımın azalması açısından fayda vardır.

Hümanist kültür taraftarları radyonun bilgiyi sosyalize ettiği, dağıttığı inancındadırlar.

Ama öğretici radyo ve televizyon derken, eğitim optimizminden sıyrılmak gerekir.

Kısaca, radyo herkese yönelmeli, ama bilgili azınlığı da geliştirmelidir.

Radyo ve Televizyon Yayınları Yapımcılarının Amaçları ve Uymaları Gereken İlkeler

Romanları arasında, "Ey kâri'!" diye olduk olmadık yerde açıklamalar yaparak halkı eğiteceğini uman Ahmet Mithat Efendi'den bu yana, nice Anadolu ülkücüsü, eğitimin bütün sorunların baş devası olduğuna inanmıştı. Romantik, popülist eğitimciler, eğitimin, Alaeddin'in lambası gibi bütün dilekleri yerine getireceği, *Binbir Gece Masalları*'nın "Açıl susam açıl" büyüsü gibi bütün kapıları açacağı iddiasıyla temel sorunlara eğilmeyi belki geciktirdiler. Yaygın ve etken bir araç olan radyo-televizyonun az gelişmiş ülkeleri gelişmiş ülkelere dönüştüreceği çok söylendi. Eğitim yayınları yapımcılarına hep aynı, "eğitici program eğlendirirken eğitmeli, eğitirken eğlendirmeli" formülü belletildi. "Bir elmanın içinde vitamin neyse, bir programda eğitici unsur odur" gibi benzetmelerle işin inceliğine inildi. Bugün, artık az gelişmişlik olgusunun başlıca nedenini okuma yazma oranının düşüklüğünde aramak nasıl olanaksızsa, az gelişmiş ülkelerin eğitici radyo ve televizyon yoluyla kalkınabileceğini sanmak o derece olanaksız. Bir toplumda gerekli yapısal değişmeler olmadan, radyo ve televizyon

tek başına ne eğitim sorununu ne de kalkınma ve benzeri sorunları çözebilir.

Bilgiyi aktarıcı ve yayıcı radyo ile dinleyici arasındaki alışveriş, birçok çelişkiyi ve karşıtlığı kapsamakta. Eğitici yayınların yapımcıları, bu karşıtlıkları değerlendirerek yöneldikleri toplumdaki oluşumu hızlandırabilirler. Radyo yayınlarının içerdiği ilk karşıtlık şu:

Aktif Yayın – Pasif Dinleyici

Radyo ve televizyonun gücü, az gelişmiş ülkeleri radyo ve televizyon yoluyla kalkındırma gibi görüşlerin yaygın olduğu Amerika gibi büyük devletlere karşı bazı Orta Avrupa ülkelerinde, örneğin Almanya'da halk eğitimi konusuna eğilen sosyologlar, radyonun eğitim açısından yetersizliği üstünde durdular.

Bunlardan Leopold Wiese'ye göre, radyonun özelliği, birinin konuşup öbürünün dinlemesidir. Ve konuşucunun belirli bir kişiye değil, belirsiz bir topluluğa yönelmesidir. Bu noktadan gidince, eğitilenin deneyini, katkısını dışarda bırakan bir eğitim olamaz. Ayrıca eğitim ancak kimin eğitileceği bilinerek sağlanabilir, ki belirsiz bir topluluğa seslenen radyo ve televizyon, bu ilk aşamada gücünü yitirir. Dinleyicinin pasifliği gerekçesiyle radyonun eğitim aracı olamayacağı görüşünü savunan başka çağdaş eğitimciler de vardır. Bunlardan Alman asıllı Walter Hofmann ve Fritz Kaphahn, radyo ve televizyonu halk eğitiminin başlıca düşmanlarından biri sayıyorlar. Onlara göre, dinleyicinin tümüyle pasif, eğiticinin aktif olduğu bu tür eğitim sınıfsal bir nitelik taşır. Böylesi aristokratik eğitim başarısızlığa mahkûmdur. Amacı, halka, içinde yaşadığı çağı çözümletmek olan eğitim öyle radyo ve televizyonda olduğu gibi rastgele, panayır curcunası içinde yapılamaz. Halkı, onu ezen güçlere karşı eğitmek, bilinç-

lendirmek için önce onu, gerçek bir diyalog partneri olarak eğitim olayı içine katmak gerekir. Oysa radyo, daha önce de belirtildiği gibi belirsiz bir topluluğa, yukardan yayın yapar. Halkın dışında, ona yabancı olan eğitimcinin üreteceği programlar, üretim ilişkileriyle üretici güçler arasındaki çelişki gibi yönelmek istedikleri halkla çelişirler ve aslında halk düşmanı olan bütün unsurları içlerinde taşırlar.

Bu görüşler daha da ileri giderek bu tür eğitimin halkı reaktioner yaptığını, ondaki karşıt güçleri pekiştirdiğini ileri sürüyorlar. Halkın dışında, halka yabancı olan bu tür eğitimin halkı içine kapanmaya ittiği, çünkü eğitimin ilk şartının katılma ve ayak uydurma yoluyla yenme olduğu, eğitileni eğitim eylemi içine doğrudan katmak gerektiği, eğitilene yukardan reçeteler sunarak halk eğitimi yapılamayacağı, oysa radyo ve televizyonun dinleyiciyi doğrudan katmak şöyle dursun, dinleyicinin soru, görüş ve itirazlarını hiçe sayarak dinleyiciyi pasifleşmeye, kafaca başkalarının sunduğu reçeteleri tartışmasız kabule zorladığı gibi ileri sürülen bu görüşlerde bazı doğrular olduğu muhakkak. Değişmesi, yani yeniden yaratılması istenen dinleyicinin ya da seyircinin, pasif, katkısız bir izleyici olarak kafa tembelliğine itildiğini kabul edersek, onu biraz da biz uyuşturmuş oluyoruz. Oysa ondan [beklenen], içinde yaşadığı çağın, içinde yaşadığı toplumun sorunları karşısında bilinçli bir tavır alması, seçim yapması, hatta içinde yaşadığı olumsuz koşulları olumluya dönüştürmesi gibi eylemlerdir. Yayının aktifliği karşısında dinleyicinin pasifliği karşıtlığı, pasifliğe daha da alıştırılan dinleyiciden aktif davranışlar istemek çelişkisini içerir.

Bu çelişkiden şöyle yararlanılabilir: İyi amaçlanmış, hedeflerini iyi saptamış eğitici yayınlar, dinleyicinin radyo karşısındaki pasifliğini bir potansiyel birikimine dönüştürürler. Böylece eğitim olayına katılmayan dinleyici boşalmamış potansiyelini toplumsal olaylar içinde değerlendirir.

Bu genellemelerden giderek şunu söyleyebiliriz:

Eğitici yayınların amaçlarından biri, dinleyici aktifleştirmektir.

Bu iki yönlü olur.

Birincisi, dinleyiciyi, içinde yaşadığı toplumun temel sorunları ve bu sorunları doğrudan temel nedenler üzerinde bilinçlendirerek onu koşulları değiştirici eylemlere itmek.

Bir de, teknik olarak, yayın karşısında aktifleştirme yolları vardır. Günlük yayın akışı içinde eğitici yayınlar başka nitelikteki yayınlar arasına karışmış durumdadır. Reklam programları ardından haber programları, ardından Türk Müziği, ardından eğitici aydınlatıcı bir program vs. Eğitici, bilinçlendirici diye nitelendirdiğimiz, kendisinden her şeyi beklediğimiz programımız, kendisinden bir önce ya da bir sonra yayınlanan programın özelliklerinden soyutlanamaz. Radyo dinlenmediği zaman boşa kurşun atan bir silah gibi anlamsızlaşacağından kendisini dinletme yolları arayacaktır. Bu nedenle radyo, dinleyicinin mevcut değer yargılarını tümüyle hiçe sayamaz. Hiçe sayamadığı yalnız halkın mevcut değer yargıları değildir, toplumdaki hâkim güçlerin çıkarları gereği sürdürmekte ısrar ettikleri değer yargıları da programlara, çeşitli baskı yollarıyla ya da yayını yapanların bir bölümünün bunları temsil etmesi sonucu yansır. Böylece mevcut değer yargılarını kapsayan programlar, mevcut değer yargılarının ve beğenilerin aşılması amacını içeren programlarla yan yana, iç içe yayınlanmaktadır. Bu programların, toplumdaki statik unsurları kapsayan etkileri, toplumu dinamizme itme amacında olan programların etkisini azaltacak, hatta belki biri ötekini götürecektir. Uygulamada eğitici yayınların diğer yayınlara oranla azlığı düşünülürse, bu sorun iyice belirginleşir. BBC, bu ve buna benzer gerekçelerle eğitici yayınları ayrı bir kanalda toplar. Böyle bir yol ülkemizde pek de geçerli sayılamaz. Radyo ya da televizyon düğmesi

dinleyicinin elinde olduğuna göre, kimse dinleyicinin istediği kanalı dinlemesini engelleyemez. Eğitici yayınları ayrı bir kanalda toplamak bu kanalın dinlenmemesi sonucunu doğurabilir. Dinleyici çoğunluğu istediği oranda Türk müziği çalmadığı için Ankara Radyosu'nu kapatıp Polis ya da Arap Radyosu'nu dinlemektedir. Bu durumda ne yapılabilir? En geçerli yol, dinleyicinin gelişmemiş beğenisinden yararlanmaktır. Dinletmek istediğimiz programları onun çok dinlediği programlar arasına sıkıştırmak, örneğin mahalli türküler, spor programları arasında eğitici programlar yerleştirmek, eğitici programın içinde onun sevdiği şarkıları yayınlamak akla gelen ilk yollar. Böylece dinleyici istediği programı beklerken ona yöneltilmiş olan eğitim programını da ister istemez izlemiş olacak. Bunu yapabilmek de dinleyicimizin kim olduğunu, kime seslendiğimizi, dinleyicimizin özelliklerini iyi bilmemize bağlı. *Bu nedenle eğitici program yapımcısının başlıca ilkesi, kime seslendiğini bilmektir. Böylece dinleyicini iyi saptamış oluyor.*

Eğiticilik iddiasındaki programımız dinleyicisinin özelliklerini, beğeni ve değer yargılarını, sosyoekonomik durumunu hiçe sayarak kendini dinletemez. Bu gecekondu semtinde kristal avize satmaya benzer. Köylü dinleyiciye kremalı pasta tarifi veren, adabımuaşeret dersleri veren programlar bu anlayışın en kaba örnekleridir. Onun koşullarını bileceğiz, beğenilerini hatta yapıştığı değer yargılarını bileceğiz, onu kendi tutuculuğunun tuzağına düşürebiliriz, değersiz beğenilerinden yararlanarak beğeni ve düşüncelerini değiştirme yolları aramalıyız. Bu da hiç de sanıldığı kadar kolay değil. Düşmanı buyur edip yenmek gibi bir şey bu. Ama düşmanı yenmek için önce onu tanımak, kabul etmek gerekir. Doğu bölgesindeki dinleyici Kürtçe konuşuyorsa, bu gerçeği görmezlikten gelip ısrarla ona anlamadığı dilde yayın yapmak pek başarılı bir yol değil. Bunun sonucu dinle-

yicinin, onun gerçeğini daha iyi anlamış yabancı Kürtçe yayınları dinlemeye iter sadece. Dinleyici eğitmenin ilk adımı dinletmedir. Bu nedenle eğitim programları yapımcılarının ilkelerinden biri de, *programını dinletmenin yollarını aramak, dinleyicisiyle usanmadan diyalog kurma yolları araştırmak olmalı.*

Diyelim köylü dinleyiciye sesleniyoruz, program içinde onun sevdiği türkülere yer vermek, onun bildiği deyişleri kullanmak, onun anlayacağı bir dil ve anlatım yolu bulmak, eğitici özünüzü, ona yabancı gelmeyecek, onu itmeyecek bir biçimde sunmak en ilkel kurallar.

Ona seslenebildikten sonra, onu programını seçen, hatta ona sahip çıkan aktif bir dinleyici durumuna getirmek gerekiyor. Bunun için yapılacak işlemlerden biri, yayın arasında dinletmek istediğimiz programın reklamını yapmaktır. Örneğin çok dinlendiğini bildiğimiz bir maç nakli arasında pekâlâ dinlenmesinde fayda umduğumuz programın reklamını yapabiliriz. Daha başarılı olmak istiyorsak şu yolu deneyebiliriz: O programın içinde örneğin Zeki Müren'e şarkı söyleterek şöyle yapabiliriz reklamımızı:

Bu akşam saat on sekizde yayınlayacağımız "Köy Saatinde Zeki Müren sizin için söylüyor..."

Bunlar dinleyicinin aktifleşmesi sürecinin ilk adımları.

Ona kendimizi dinleterek ondaki durallığı çok az da olsa zorlamış oluruz. Burda dinleyicinin gösterdiği aktivite, bir anlamda, [programı] kendi isteğimize göre değil ona göre hazırlamamızdır. Ama buna karşılık onunla diyalog kurmuş oluruz. Değiştirmek isteyenle değişmek istemeyenin karşıtlığı akıllıca değerlendirilirse, ilk aşama dinleyiciye ulaşma olur.

Radyonun bir özelliği de programların yayınlanma süreciyle kısıtlanmış oluşları. Bir program yayınlanmakla, geri dönmemek üzere akıp gider. Daha basit olarak ifade edilir-

se, bitiş anonsunun ardından program, dinleyici için yitirilmiş, işlemini bitirmiş olur. Dinleyici neyi anlamamış ya da neyi kaçırmışsa, o onun için hepten kaçırılmış ve yitirilmiştir. Programı başından alıp kaçırdığını yenileyemez. Bu durumda dinleyicinin pasifliği iyice belirlenir. Dinleyici, anlamadığını sorma, araştırma, deneme ve yineleme olanaklarından yoksundur. Ama bu özellik, dinleyiciyi başka bir açıdan zorlar. Dinleme sanıldığı kadar pasif bir durum değil. Radyodan söylenenler bir huniyle dinleyicinin kulağına akıtılmıyor. Dinlediğini anlamak, anında çözümlemek özel bir dikkat ve çaba ister, ki bu da bir bakıma dinleyiciyi aktifleştirmedir. Ama her programda dinleyicinin bu çabayı göstereceğini sanmak saflık olur. Onun göstereceği çaba, önce bizim programımızın biçimini saptarken göstereceğimiz çabaya bağlı. Eğitici özümüze ve yöneldiğimiz dinleyiciye en uygun biçimi bulmanın çabası olacak bu. Dinleyici, hiç sebepsiz en iyi niyete sahip de olsa, onun ilgisini çekmeyecek bir programla mesajınızı ona nasıl ulaştırabiliriz? Hemen ilgisi dağılacak, düğmeyi kapamasa bile çevresindeki başka şeylerle meşgul olacaktır.

Bu durumda eğitici program yapımcısının bir başka ilkesi de, programın biçimini iyi saptamak oluyor.

Programımızı özüne ve seslendiğimiz dinleyiciye göre şu biçimlerde sunabiliriz:

a) Düz anlatım

İşlemek istediğimiz konu, efekt, ses ve belgelerin yardımı olmadan, tek bir sesle, anlatılabilen bir konuysa, anlatmak o konunun daha açık seçik, daha etkili ve dinlenir olmasını sağlıyorsa, sohbet türünü seçebiliriz. Örneğin köylü dinleyici "sohbet" türünden hoşlanabilir.

Bu dinleyici, açık seçik bir dille, biçim oyunlarından arınmış, kendi hoşlandığı deyiş ve benzetmeleri kullanan, so-

runu onun gündelik hayatında seçilmiş örneklerle işleyen, hoşsohbet bir anlatıcıya bağlanır ve ona güven duyar. Bu sohbetçi onun gündelik yaşamına girer. Ve dolayısıyla onu birçok temel sorun üstünde bilinçlendirebilir. Dinleyici kendisini kahvede, camide, güvendiği bir köy bilgesi karşısında sanır. Konuşulana içten katılır. Anlatılanı kendi inançlarına katarak, onların sınavından geçirerek düşüncelerini yeniler. Düşünceleri bu iç diyalog sürecinde yeni boyutlar kazanır. Kooperatifleşme, toprak sorunları gibi sorunlar bu tür programlarda işlenebilir. Anayasanın ona tanıdığı haklar, onun gündelik hayatından alınmış örnekler içinde hikâye edilerek onu haklarına sahip çıkma yolunda bilinçlendirebiliriz. Bu bakımdan, köylü işçi gibi, algılama yeteneği pek gelişmemiş dinleyiciye bazı genel konuları sohbet türüyle işlemek oldukça yararlı olabilir. Bu düz anlatım biçimi bir konuyu en basite indirgeme olanağı verdiğinden, dinleyiciyi ve onun yeteneklerini zorlamayacak ve dinlenecektir. Bu düz anlatım programları içinde onun sevdiği, hatta mektupla istediği müzikleri çalmak denenmiş ve başarı kazanılmış bir yol.

b) Soru cevap

Bir anlatım biçimi de soru-cevap, buna "iki sesli program", "röportaj", "mülakat" da diyebiliriz. İşlemek istediğimiz konu dinleyicinin düşüncesinde çeşitli sorulara yol açacak ya da ondaki karşıt görüşü kışkırtacak nitelikte ise, konuyu soru cevap biçiminde işlemek yararlı olur. Böylece dinleyici, aklına gelebilecek soruları, kuşku ve karşıt görüşlerini sorulara biçimlediği duygusuna kapılır ve program içindeki cevaplarla direnci azalmış, kuşkusu giderilmiş, aydınlanmış olur. Bu da ona programa katıldığı duygusu verecek, [böylece] programdaki soruları kendi soruyormuşçasına soru sahibiyle kendisini benzeştirecek, diyaloğa katıla-

caktır. Bunun için soruların çok iyi hazırlanması gerekiyor. Sorularımızın, seslenmek istediğimiz dinleyicinin soruları, soranın dinleyicimizin kendi yerine koyabileceği biri olmasını sağlamalıyız. Hatta soruyu sorduğumuz o dinleyici grubundan seçilmiş biri olursa etki artabilir.

Örneğin grev konusundaki kuşkuları bir işçiye dile getirtebilirsek, diğer işçi dinleyiciler kendilerinin soru soran işçi yoluyla programda temsil edildikleri duygusuna kapılarak cevaplarla daha çok ilgilenecek, programa katılacaklardır.

Radyonun özelliklerinden biri de dinleyiciyle yayın arasındaki mekân ayrılığıdır. Dinleyici programı tümüyle ayrı bir mekânda izler. Yayının yapıldığı stüdyo ile yayının dinlendiği kahve ya da tarla tümüyle ayrı mekânlardır. Bu mekân ayrılığı programı da dinleyiciyi de etkiler ve birbirinden soyutlar. Ayrıca bu mekân ayrılığı, dinleyicinin pasifliğini güçlendirir. Çünkü dinleyici program anında ne doğrudan programa katılabilir, ne soru sorabilir, ne itiraz edebilir, ne de diyelim alkışlayarak destekleyebilir. Hatta bu nedenle çoğu dinleyiciler programı başka bir şey yaparken, yanı sıra izlerler. Bu da ilgiyi, eğitici etkiyi azaltır elbet. Bu nedenle, yapımcı, türlü biçimlerle bu mekân ayrılığını azaltmanın yollarını aramak zorundadır. Bunun çeşitli yolları vardır.

a) Dinleyici mektupları: Programlara dinleyiciden gelen mektuplar katılarak, program içinde onun görüş ve sorularına, kuşkularına yer verilmiş olur. Bu da dinleyiciyi mektup yazıp görüşlerini söyleyerek aktifleştirmektir. Bu da ilgiyi ve eğitici etkiyi çoğaltır.

b) Topluca dinletme: Bu köylerde ya da okullarda denenen bir yoldur. Asya, Afrika ülkelerinde gelişmiş ülkelerin, kendi açılarından eğitici yayınları bu yolu çok dener. Program okulda ya da dinletme grubu içinde bir açıklayıcı ya da öğretmen huzurunda dinlenir. Program bittikten sonra öğretmen ya da açıklayıcı program açıklar, dinleyici sorularına

cevap verir. Bu programların başarısı açıklayıcıya, onun niteliğine tümüyle bağlıdır.

c) Telefonla katılma: Bu daha çok gelişmiş ülkelerde denenen bir yoldur. Ülkemizde kaç kişinin telefonu olduğu ve telefon bağlantılarının durumu düşünülürse anlamsızlığı anlaşılır. Yine de program içinde, örnekleme metoduyla seçilecek dinleyiciye sorulacak sorular, dinleyiciye programa katıldığı duygusu verebilir.

d) Yarışma, bilmece programları: Bilmece ve yarışma programları dinleyicinin doğrudan katılmasıyla hazırlanabilir. Bazı genel bilgiler bu yolla dinleyiciye aktarılabilir. Dinleyici programın yapıldığı salonda olmasa bile, farkında olmadan yarışma ya da bilmeceye katıldığından böylesi programlar ilgiyi çeker ve dinleyiciyi aktifleştirir. Böyle programların bu özelliğinden yararlanarak, konunuz bu türe yatkınsa bazı konularda dinleyiciyi hiç fark etmeden eğitebilir, onu yöneltebiliriz.

e) Açık oturumlar: Bu tür programlar konunun çeşitli yönleriyle tartışılmasını sağladığından yöneldiğimiz dinleyici kendi görüşünün şu ya da bu tartışıcı tarafından savunulduğunu düşünerek programa katılır. Bu tür programlarda da kime seslendiğimizi, hangi dinleyici grubunun, hangi sorununu, hangi amaçla tartıştırdığımızı iyi saptamak zorundayız. Bu konuda mutlaka bir amacımız olması gerekir, tuttuğumuz bir taraf da olmalı. Karşıt görüşe, sadece dinleyicideki reaksiyonunu azaltmak, ona kendi görüşünün cevaplandığı duygusunu vermek için yer verilmeli. Kısaca onun değiştirmek istemediği görüşünü programa katarak bu görüşün değişebilirliğini vermek, ona kendisini aşmasında yardımcı olmaktır bu programların amacı.

f) Oyunlar: Eğitici özümüzü bir oyun biçiminde dinleyicimize sunarak işleyebiliriz. Bu durumda yönelmek istediğimiz dinleyiciyi oyun içinde canlandırarak programa katmış

oluruz. Dinleyici oyun kahramanında kendini görerek olaya kapılır ve olayı yaşayarak istenen yönde etkilenip bilinçlendirilebilir. Böylece dinleyici kahramanlar ve olay yoluyla program içinde yerini alarak aktifleşir.

g) Belgesel programlar: Örneğin bir kan davası sonucunda bir cinayet işlenmiştir. Olay yerinde alınmış sesler. Olayı yaşayanlar. Olayın çeşitli boyutlarıyla belgelenerek sergilenir. Belgelerin sergilenişi ve yorumlanışı içinde dinleyici belirli bir konuda dolaylı olarak uyarılıp etkilenebilir.

Eğitici programcıların amaçlarından biri olan dinleyiciyi aktifleştirmenin yolları kısaca bunlar. Bunun içinse yapımcı, kime seslendiğini, niçin seslendiğini bilmek, önce yaptığı işin bilincinde olmak zorunda. Sonra amacını iyi saptamak, bu amaç için en uygun biçimi bulma gerekiyor.

Radyo ve televizyonun eğitici etkisini azaltan çelişkiler yalnız aktiflik-pasiflik karşıtlığıyla bitmiyor. Bunlardan bir diğeri de eğitenle eğitilen arasındaki çelişki. Eğiten, bir yandan değişmek istemeyeni değiştirmeye çabalarken, değiştirmek istemeyenin baskısından da sıyıramaz. Bir toplumda sorunları yaratan hâkim güçler o toplumun etkin yayın araçları üstünde de elbet etkilerini hissettireceklerdir. Bu durumda radyo ve televizyon, dedesinin hem kucağına oturup hem de sakalını çekmeye kalkan bir çocuk gibidir. Bir yandan kendisini dinletmek için değişmesi ve eğitilmesi gereken çoğunluğun kalıcı ve tutucu beğenilerine taviz verirken, öte yandan yayınını sürdürebilmek için, toplumu içinde bulunduğu noktada tutmak isteyen hâkim güçlerin görüşlerine de yer vermek zorunda kalacaktır. Bu olanaksızlıklar içinde eğitici programcının başlıca amaç ve ilkesi dinleyicisini, eğitilmesini olanaksız kılan düzeni değiştirme yönüne bilinçlendirmek ve yöneltmekten ibarettir denebilir.

Beş Telefon Dinleyicisi Arasında

Programcı düğmelerini ilikledi, en uysal yüzüyle âmirlerinin odasına girdi. Aklında bir soru. Dün geceki programını yayına mı yetiştirmemişti? Programda teknik hatalar mı vardı? Yanlış bilgi mi vermişti? Âmiri onu bu sorulardan kurtardı ve şu tılsımlı sözleri söyledi: "Dün akşam, programın için beş telefon geldi. Hepsi veryansın etti. Olur mu? Böyle program yapılır mı? Programın kalkacak." Programcı dışarı çıktı. Haklıydı âmiri. Beş telefon beğenmiş programını, elbet kalkar program, değil mi ya?

Gelin sizlerle şu yukarda biraz abartarak anlattığımız hikâyede olduğu gibi pattadak program kaldırabilecek telefonları, bu ne mene güçlü telefonları hayal etmeye çalışalım:

Diyelim kadın saatinde, ünlü bir uzman doğum hakkında konuştu:

Şöyle telefonlar gelebilir:

– Alo, ayol hiç insaf yok mudur sizde! Gelinim hamile. Kızın zaten ödü kopuyor. Şimdi sizin programı dinlerken şakkadak bayıldı...

– Alo, burası Müslüman bir ülke değil mi? Böyle açık sa-

çık şeyleri karılarımıza, kızlarıma anlatıp geleneksel Türk ahlakına kastetmeye ne hakkınız var? Sizi... (sansür)

– Alo, yahu biraz eğlenelim diye açıyoruz radyoyu, dar dar dar yok doğummuş, doğum planlamasıymış, ödediğimiz vergiler haram olsun be kardeşim.

Diyelim Radyo Tiyatrosu *Madam Bovary*'i uyguladı:

– Alo, namuslu, şerefli Türk kadınları asla kocalarını aldatmazlar. Böyle programlar yayınlayarak kutsal aile mefhumunu ayaklar altına alıyorsunuz.

Genç Werther'in Izdırapları'nı mı yayınladınız?

– Alo, zalimler, komşu kız sizin yüzünüzden intihar etti.

Köy programında köylü vatandaş derdini dile getirecek olsa:

– Alo, hep köylüleri konuşturuyorsunuz, vatandaşın derdi yok mu?

Şimdi bu telefonlarla program kalkar mı kalkmaz mı, biraz abartmayla, belki. Ama hele onlar biraz daha etkili ve yetkili olursa kalkar, bunları anlatmakla dinleyiciyi küçümsediğimiz gelmesin akla. Dinleyicisiz bir program, öğrencisiz bir öğretmen; dinleyicisiz bir hatip; seçmensiz bir politikacı; seyircisiz bir tiyatro; okuyucusuz bir kitap kadar anlamsız ve yararsızdır. Hiçbir program tek başına gerçekleşemez. Hiçbir bildiri alıcıya ulaşamadıkça, bildiri sayılamaz. Program dinleyicisini bulmalı, bu muhakkak. İşte programımızı boşa ateş eden bir silah olmaktan kurtarmak için dinleyicimizi, onun eğilimlerini tanımakta elbette fayda var. Bunu saptamak için yapılan işleme "Dinleyici Araştırması" denir. Dinleyici araştırması, Türkiye gibi "geri kalmış" bir ülkede, faydacı ve eğitici olması gereken radyonun amaçlarıyla ters orantılı sonuçlar verebilirse de, dinleyiciyi tanımak vazgeçilmezdir. Amerika'da dinleyici araştırması daha çok reklamcının, İngiltere'de ise kamu yayın organlarının aracıdır. Amerika'da kullanılan başlıca metodlar şunlardır:

1- Telefon metodu.
2- Mülakat metodu.
3- Fiş doldurma metodu.
4 - Elektronik metod.

Telefon metodunda, belli bir sisteme uyularak seçilen örnek kişilere, yayın sırasında, kaç kişinin dinlediği ve programda reklamı yapılan malın ne olduğu sorulur.

Mülakat metodunda, çoğunluğunu kadınların teşkil ettiği mülakatçılar, belli bir sistem içinde, evleri ziyaret ederek dinlenen programları tesbit ederler.

Bir de aileler arasında seçilmiş örneklere bir hafta süreyle fiş doldurtulur. Bu fişe dinleyici, dinlediği istasyonu, programı, reklam spotunu doldurur.

Elektronik metodda, alıcılara audimeter otomatik kayıt cihazı takılır ve bu cihaz dinleme süresince kayıt yapar. Band ya da film üstüne yapılan bu kayıtlar ayda iki kez toplanır ve IBM makinalarında değerlendirilir.

BBC yayın kurumu sistemli bir şekilde dinleyici araştırması yapar. Mülakat ve anket metodu kullanır. Her gün yaş, coğrafi dağılım, cinsiyet ve sosyal sınıflar dikkate alınarak 22.500 dinleyiciyle mülakat yapılır. Bir gün önce dinledikleri programlarla ilgili sorular sorulur. Yılda ortalama 800.000 kişinin verdiği cevaplar BBC için değerli bir ölçüdür.

BBC, dinleyicilerinin programlarla ilgili düşüncelerini, her bölgede, çeşitli yayın servisleri için teşkil ettiği bölgede, çeşitli yayın servisleri için teşkil ettiği dinleyici gruplarından öğrenir. Dinleyiciler programlar hakkındaki görüşlerini (A) artıdan (C) eksiye işaretlerler. Cevapların değerlendirilmesinden sonra hazırlanan raporlar çeşitli dinleyici tepkilerinin değerlendirilmelerini sağlar. Ayrıca BBC, kamuoyunun belli konulardaki bilgilerinin araştırılması, yayın saatlerinin değişmesi, haber yayınlarının yeterliliği gibi tek tek konular-

da araştırmalar yapar. Bütün bu araştırmalar program plasmanını etkilerler.

Gelelim bizdeki telefonlara. Şimdi bu telefonları, dinleyici araştırmasındaki telefon metoduyla bir tutup programlar[ı] onlara dayan[dırmak] biraz az-bilimsel! olmaz mı? Üstelik, bizde radyo, bir fon müziği sayıldığından, böyle çatlak telefonlar dışında, ciddi bir dinleyici tepkisi yok gibidir. Bu yokluk bu telefonları ciddiye aldırmamalıdır. Bunları yalnız radyocular değil, gazeteler de ciddiye alırlar ama. Gazetelere yok şu programda domuz çobanlarının müziği çalınarak Hıristiyan propagandası yapılmış, yok "Pire Piçleri" çalınarak Türk vatanı Yunan'a peşkeş çekilmiş, Tolstoy'dan parçalar okunarak Rus casusluğu yapılmış diye ciddi telefonlar gelir. Gazeteler bu ciddi! telefonları birer dinleyici araştırması kadar ciddiye alırlar. Ve programı bizzat bile dinlememiş olan muhabir, bir güzel oturur, bu haberi süsleye püsleye yazar.

Radyo etkili bir araçtır. Olumlu ya da olumsuz tepkileri olmayan bir etkileme olamaz. Tepkiden kaçılacaksa, etkilemekten vazgeçmek gerekir. Bir program için telefonlar gelmeli. Beş değil, beş bin telefon gelmeli. Bu en azından programın ölü doğmadığını, dinleyiciyle bir kan dolaşımı olduğunu gösterir. Ama programların konmasında, kaldırılmasında dayanılacak temel, programın kendi içinde ve dinleyici karşısında amacını ne ölçüde gerçekleştirdiği olmalıdır.

Bir Romanın Hatıratı: Yürümek

Bir Romanın Hatıratı: Yürümek

Seviyordum yürümek sözcüğünü; ilerlemeyi, değişimi, durdurulmaz oluşumları gözlemeyi. Kavradıklarını, belki özümleme zorluğundan, kusanlardandım; oturmuş, ufak bir roman yazmıştım. Her attığı adımı ilerlemek sanan, bu nedenle biraz erken ve çabuk yorulan bir kadının, yanlışlara yanlış ad koya koya vardığı labirent içinde, duyduğu kaçınılmaz bunalımları, belirli ve sağlıklı kurallar içinde Değişen doğayı, sağlam durumlar ortasındaki bireysel çırpınışların anlamsızlığını, o zamanlar bildiğimi ve anlatmak istediğim daha birkaç şeyi sığdırmıştım bu kitaba, sığdırmak istemiştim. Elâ'nın onu bıraktığım yürümek noktasında, ilerlemenin gerçek anlamını kavrayacağını umarak.

Böyle işte, Elâ kendisinden beklenen bir yana, atabileceği adımları atadursun, safdil geçmişi umumun ahlak ve edebini fena halde rencide etmesin mi? Ama Elâ ne de olsa bir roman kahramanıdır, *Yürümek* romanının yüz kızartıcılığından sorumlu tutulamaz. Kim sorumlu tutulacak peki koskoca Türk toplumunun genel ahlak ve adabından? Zaman o zamandı, pek çok suçlu ihbar ediliverdi hemen. Bir kez TRT

suçluydu, bu romana ödül vererek ve memleketi 12 Mart kıyısına getirerek. Bir de suçlu, namuslu aile kadınları yerine Elâ adlı bir hayâsızın evrâk-ı metrûkesini dile getiren, hem TRT'de çalışıp hem ödül alarak TRT'yi iki kez 12 Mart'a getiren, en kötüsü şimdi; Türk erkekleri arasında, eşeklerle söylemesi ayıp şeyler yapanlar olduğunu yazmaktan hicap duymayan roman yazarı kadındı asıl suçlu.

TRT ödüllerinin sorumluları, "suça teşvikten" yargılanadursunlar, TRT içinde onu asla 12 Mart'a getirmemiş masumlar da vardı.

Genel ahlak ve adaba son derece düşkün, 12 Mart suçlularıyla aynı çatı altında bulunmaktan bedbahtlık duyan ve Türk erkekleri arasında eşeklere, söylemesi ayıp şeyler yapanlar olabileceği iftirasını şiddetle reddedenler. Bunlar, kendilerini ve kurumlarını bu lekeden temizlemeliydiler.

Aklanma çabaları iki koldan yürütüldü:

1. TRT içi
2. TRT dışı.

Önce bir tamim yayınlandı:

Sayı: 005-7-0/1145
Konu: "Yürümek" adlı roman hakkında
3.5.1971

ÇOK ACELE

Sevgi Sabuncu'nun yazdığı "Yürümek" adlı roman incelenmiş ve mevcut ahlak kurallarımıza aykırı, bir kamu teşekkülü olan TRT mikrofonlarından yayını uygunsuz görülmüştür.

Her ne şekil ve suretle olursa olsun radyolarımızdan yayınlanmaması hususuna dikkatinizi rica ederim.

Genel Müdür

Dağıtım: Program Etüd ve Planlama D.Bşk.
Ankara Radyosu
İstanbul Radyosu

Genel Müdürlük böyle bir tamim yayınlayarak, zinde çevrelere, *Yürümek* romanı hakkındaki kişisel düşüncesini açıklamış ve gerçek TRT'nin, romana verilen TRT ödülüyle ilişiği olmadığını kanıtlamış oluyordu. Bu tamimin uygulamada bazı faydaları da oldu, ısrarla "Yürümek" sözcüğünü kullanan bir programcının programı sansür edildi.

Peki, ama romancı ne olacaktı, o elini kolunu sallayarak yeni romanlarını yazacaktı, TRT'yi yeniden 12 Mart'a mı getirecekti? İşte TRT dışı çabalar bundan sonra yoğunlaştı.

Büyük Millet Meclisi'nde TRT bütçesi görüşülürken bu fırsat değerlendirildi. TRT bütçesini eleştirecek değerli milletvekillerine, eleştirilerinin daha bilimsel olması için *Yürümek* romanı el altından sunuldu. İşte böylece *Yürümek* romanı TRT bütçe müzakerelerine ışık tutucu belgesel niteliğini kazandı.

Milletvekilleri *Yürümek*'ten parçalar okuyarak bütçe eleştirilerini belgelediler. Ne boyutlar kazanıverdi romanım, bir sayfası, bütçeler eleştiriyor, memleketi uçuruma getirenlerin iddianamesi oluveriyordu.

Yürümek romanım yayalıktan çoktan kurtulmuştu artık, motorize olmuştu, tank olmuştu, her coğrafyada akıl almaz bir hızla ilerleyen bir tank.

TRT bütçesi gibi önemli bir konuda, birkaç sayfayla yetinmeyecek kadar titiz olan komisyon üyeleri resmî bir yazıyla TRT'ye başvurdular ve kitabın bütün komisyon üyelerine dağıtılmasını istediler.

İç düşmanlarından temizlenmek için, bu önemli belgeyi raportör milletvekillerinin hizmetine sunmuş olan yetkililer, adı geçen romanın TRT yayını olmadığı gibi baştan savucu bir karşılıkta bulunamazlardı. Kitap satın alma komisyonundan karar çıkartıldı ve gerekli sayıda *Yürümek* romanı yayınevinden satın alındı.

Artık TRT bütçe görüşmeleri selamete çıkmıştı, millet-

vekillerine, gerekli el kitabı olan *Yürümek* romanı dağıtılmıştı.

Ah, nasıl bir roman yazmıştım ben? Artık benim hâkimiyetimden çoktan sıyrılmış olan romanım nerelere ışınlamıyordu ki beni? Bütçe müzakerelerine, oradan basına ve teeddübden teeddübe düşen sosyete salonlarına. Yine meclise ve bütçe müzakerelerinin en titiz ve dikkatli üyesi kitabın kapağında önemli bir delil yakaladı: Bir fotoğrafımın negatifinin basılı olduğu kapakta. Ah nasıl söylemeli, nasıl anlatmalı? Çoktan sözümü dinlemez olmuştu romanım, oradan oraya ışınlayıp duruyordu beni. Önce Türkiye radyolarına, sonra Büyük Millet Meclisi'ne, sonra basına ışınlıyordu yüz kızartıcı görüntümü: Nankör roman! Volkanlılarla işbirliği yapıyordu romanım, kapağında bir, bir... erkek cinsiyet organı varmış gibi yapıyordu, titiz milletvekilinin gözüne, böyle bir şey gösteriyordu.

Romanımın kapağında keşfedilen phallus heyecan, tiksinti ve nefret yaratmıştı. Sözü birbirlerinin ağzından alan milletvekilleri, Kosova'dan, Malazgirt'ten, Sakarya'dan ecdatlarının tarihe yazdığı şanlı sayfalardan söz ettiler. Niçin mi? Bu sayfalarla *Yürümek* romanının bir iki sayfasını ve kapağını kıyaslamak için. Sonra, "karılarından, bacılarından, kızlarından bu romanı nereye saklayacaklarını bilemedikleri" için. Ah, yürümek derken, durmak bilmiyordu hain roman, tekmil bacılara, namuslu ev hanımlarına ve aile kızlarına ışınlıyordu yüz kızartıcı kapağını.

Yapacak bir şey yoktu benim için gerçekten, süklüm püklüm, evden işe – işten eve gitmekten başka, ama kurtulamıyordum romanımdan. Bir akşamüstü, evime doğru, herhangi, asla roman yazmamış bir memure gibi dönerken, bahçe duvarına kümelenmiş kopiller bağırdılar arkamdan...

"Yürümek... Sevgi Sabuncu... Yürümek!"

Yok, yazıldığı gibi değildi bu roman artık, biçim, kılık, ka-

lıp değiştiriyor, her taşın altından çıkıyordu karşıma. Kırk yılın birinde berbere gitsem, manikürcü kız, gözlerini süze süze soruyordu:

"*Yürümek* romanını siz mi yazdınız abla?"

Sonra hiç roman okumadıklarını pek iyi tahmin edebileceğim kişiler, "Aşk ol, bana romanından vermezsen bozulurum," diye sırnaşıveriyorlardı.

Hiçbir ananın oğluna almayacağı, hiçbir kendini bilen hanımefendinin ahbaplık etmeyeceği, hiçbir ciddi ve güvenilir kurumun iş vermeyeceği, hiçbir bankanın kredi vermeyeceği, hiçbir bonosunun kırılmayacağı, hiçbir nikâha şahit olamayacak, hiçbir senede kefil olamayacak biri kılacaktı romanım beni. Adını *Yürümek* kor musun; ilerlemenin kuralların-dan söz eder misin? Al sana akıl almaz bir deli koşturması!

Romanımı, yeteri kadar vatanperver kınadıktan, yeteri kadar aile kadını evine sokmadıktan sonra, köklü tedbirler alınmasına sıra geldi.

O sıralar zaten hep köklü tedbirler alınıyordu, o sıralar zaten hep yuvalar kazınıyor, kökler temizleniyordu.

"Böylece, Sevgi Sabuncu tarafından yazılarak Aralık 1970 tarihinde Sevinç Matbaası'nda bastırılan *Yürümek* isimli roman kitabının 10. Sulh Ceza Mahkemesi'nin 17/6/1971 tarih, 971 sayılı kararı ile toplattırılmasına karar verildi."

Sevgi Sabuncu, 24/6/1971 tarihinde bir dilekçe ile bu karara itiraz etmek istedi ise de, adliye sarayında itiraz dilekçesini kabul edecek bir merci bulamadı.

Sonunda küf kokan, evrak dolu bir odada, kara kolluklu, yaşlıca bir evrak memuru, hayatta yemiş olduğu sillelerin verdiği umursamazlıkla yüzü kızarmadan dilekçeyi aldı ve okudu. Kafasını çok yaşamış, güngörmüşçesine sakladıktan sonra, indirdiği bir dosyada dilekçenin "ilgisini" buldu. İtiraz dilekçesinin ilgisi, müstehcen sayfası açılarak öteki sayfaları toptan "zımbalanmış" *Yürümek* romanıydı.

Evrak memuru, suç delilini okudu, bana döndü:

"Kızım doğru yazmışsın, ama keşke yazmasaydın, bu adamlar cahildir, anlamazlar."

Sonra karşısına kırk yılın birinde evrak yerine canlı birinin çıkışının verdiği sevecenlikle yardıma karar verdi. "Burada kimin kimsen var mı?" "Yok." "İyi öyleyse, bak ben senin ağabeyinim, bu beladan kurtarayım seni."

Büyük şehirde ilaçla uyutularak bekâretini yitirmiş taşralı bir kız görüyordu karşısında, dilekçem elindeydi, ses etmedim. O önde ben arkada koridorlar geçtik, merdivenler indik-çıktık, sonunda bir mahkeme kapısına vardık. Evrak memuru, önce kendi girdi mahkemeye, sonra kapı aralığından sadece kolluklu kolunu uzatarak içeri girmemi işaret etti.

Hemen savundu beni.

"Bu kızcağız, Ankara'da yalnızmış hâkim bey, bu romanı hayalen yazmış, kendi yaşamamış, bu seferlik mazur görün..."

Hâkim başını kaldırmasıyla ve de dilekçede adımı görmesiyle ve de beni görmesiyle "Defol..." diye bağırarak... Adliyeden ışınlanmıştım.

Böylece,

> "Türk Ceza Kanunu'nun 427. maddesine muhalefetten sanık Sevgi Soysal hakkında Toplu Basın Asliye Ceza Mahkemesi'nde dava açıldı. İddianameyi tebellüğ ettim. Yukarıda açık kimliği yazılı Sevgi Sabuncu tarafından yazılan *Yürümek* adlı kitabın 89. sahifesinde başlayıp 91. sahifesinde sona eren ... kısmının TCK 427. maddesine aykırı nitelikte bulunduğu anlaşılmış ve bu kitabın toplattırılmasına Ankara 10. Sulh Ceza Hâkimliğince 17/6/1971 tarihinde 971/56 müteferrik sayıyla karar verilmiş olup hazırlık soruşturması evrakı ilişikte sunulmuştur.

Yazar Sevgi Sabuncu'nun yargılanmasının mahkemenizde yapılarak, hareketine uyan 5680 sayılı kanunun 143 sayılı kanunla muaddel 16/1 ve TCK.nun 427. maddeleri delaletiyle TCK.nun 426. maddesine göre cezalandırılmasına ve kitabın TCK.nun 427/2. maddesine göre müsadere ve imhasına karar verilmesi iddia olunur, 17.6.1971.

Cumhuriyet Savcı Yardımcısı

Büyük tirajlı gazetelerde bir manşet:

TRT ödülü alan program uzmanı Sevgi Sabuncu'nun *Yürümek* adlı romanı, hayvanlarla cinsi münasebeti övücü nitelikte bulunduğu için toplattırıldı.

Hayvanlarla cinsi münasebeti övücü nitelikte... Bozkırlar, Karadeniz, Karadeniz'deki ölü balıklar, Tirebolu miskinliği, karıncalar, Yenişehir çocukları, tavşanlar, kirpiler, tereyağı yemeyen Şenel, asma kökleri, Memet'in erkeklik gururu, fareler, şeytanı mızraklayan Aya Yorgi, sürgünleri kemiren sincaplar, Memet'i kahreden genelev, kemirmekten bıkmayan porsuk, iyi yemek yemesini bilmeyen biriyle yatmayacak kadar iyi terbiye görmüş olan Elâ, aslında insandan korkan kurtlar, Hilton Oteli'nde geçen balayı, bereketli topraklarda serpilen haşhaş tohumu, hastane hademelerinin gözünde bir hiç olan yüz binlerin doğumu, ölümden daha çabuk çoğalan hamam böcekleri, amansız ayrık otları, bir sinek ölür gibi gerçekleşen boşanma, deri değiştiren yılan, Elâ'nın bir türlü patlamayan bombası, Elâ'yla Memet'in sevişmesi, bozuk musluktan akan sular, İmroz, yaşlı Rum'un boğulan keçisi, her şeyden soyutlanması mümkün olmayan mutluluk, tükenmişin üstünde çoğalanlar, geri dönen som balığı, nüfus kâğıtlarının, banka ve aile cüzdanlarının yanına bırakılan cümleler, *Yürümek*, dönüp bakmamak arkaya...

Bunlar, bütün bunlar işte, uzayın belirsiz yerlerine ışınlanmış, terk etmişlerdi romanımı.

"Hayvanlarla cinsi münasebeti övücü nitelikte" kaldım mı şimdi baş başa?

Sevgi Sabuncu, *Venüslü Kadınların Serüvenleri*, Funda Soysal arşivi, tarihsiz daktilo metni.

Sevgi Nutku, *Bayram Sabahı*, Funda Soysal arşivi, tarihsiz daktilo metni.

Sevgi Nutku, *Bayram Ziyaretine Giderken*, Funda Soysal arşivi, tarihsiz daktilo metni.

Sevgi Nutku, *Bayram Ziyareti*, Funda Soysal arşivi, tarihsiz daktilo metni.

Sevgi Nutku, *Bayram Biterken*, Funda Soysal arşivi, tarihsiz daktilo metni.

Sevgi Nutku, *Curcuna*, Funda Soysal arşivi, tarihsiz daktilo metni.

Sevgi Sabuncu, "Eğitici Radyo Üstüne Konuşmalar I-IV", *Dost*, sayı 55-58, Mayıs-Haziran-Temmuz-Ağustos 1969, s.2 0-22; 26-29; 11-13; 20-23.

Sevgi Sabuncu, "Radyo Televizyon Yayınları Yapımcılarının Amaçları ve Uyması Gereken İlkeler", tarihsiz daktilo metni.

Sevgi Sabuncu, "Beş Telefon Dinleyicisi Arasında", *Dost*, cilt 22, sayı 58, Ağustos 1969, s. 23-25.

Sevgi Soysal, "Bir Romanın Hatıratı", Funda Soysal arşivi, tarihsiz daktilo metni.

EKLER

Ek 1

→ Dil Kurumu
→ Ajim
→ DSI
→ DOST

SEVGİ SAĞUNCU'nun 1956-1966 yıllarındaki ihtisasıyla ilgili çalışmaları:

A) Öğrenimiyle ilgili belgeler ilk işe başladığı zaman verilmiştir.

B) 1956-1960 yıllarında „Dost dergisinin "Sanat-Sanatçılar" sayfasını hazırla mıştır.
1957-1958 yıllarında Almanyadan sanat haberlerini vermiştir.
EK: Dost dergisinin ilgili belgesi.

C) 1957-1958 yıllarında, Göttingen Üniversitesinde " Tiyatro Bilimi" öğrenim mıştır. (Almanyadan sanat haberleri vermesi bu yıllara rastlar.) Bu öğrenim gili belge de daha önce verilmiştir.

D) 1960-1966 yıllarında çeşitli dergi ve gazetelerde yayınladığı yazı, hikây çevirilerinin (tesbit edilebilenler) listesi, Milli Kütüphane Genel Müdürl 2648 sayılı yazısıyle ilişiktedir. 20.11.1961 – 15.10.1962

E) 1961-62 yıllarında yayınlanan Değişim dergisinin bir süre sorumlu yönetm ni yapmıştır. Bu da, Milli Kütüphane Gnl.Md.lüğünün belgesinde belirtilmişti

F) 1961-1962 yıllarında Alman kütüphanesinde, 1963 1965 yıllarında da Alman Büyükelçiliğinde Kültür işlerinde çalışmıştır. Alman Kültür Ataşeliğinin il bonservisi daha önce verilmiştir.

G) 1962-63 yıllarında Alman Kütüphanesi için ek listedeki tanıtma kitaplarını çevirmiştir. Alman Kütüphanesi müdürlüğünün ilgili belgesi ilişiktedir.

H) 1960-62 yıllarında Türk Dili dergisinin, " Almanca Dergiler" sayfasını hazır mıştır. Türk Dil kurumu'nun „ilgili 3345 sayılı belgesi ilişiktedir.

I) 1962 yılında " Tutkulu Perçem" adında bir hikâye kitabı yayınlamıştır. bir örneği ilişikte sunulmuştur.

K) 1962 yılında Max Frisch'ten dilimize çevirdiği " Don Juan ya da Geometri adlı oyun Devlet Tiyatrosunda oynanmıştır.
1963 yılında Max Frisch'ten çevirdiği " Andorra" adlı oyun Devlet Tiyat da oynanmıştır. Devlet Tiyatrosunun genel Müdürlüğünün bu oyunlarla ilgil. 2803 sayılı yazısı ilişiktedir.

L) 1965 yılında Bertolt Brecht'ten çevirdiği "Arturo Ui" adlı oyun A.S.T. (Ankara Sanat Tiyatrosu) oynamaktadır. A.S.T.nin ilgili belgesi ilişikte s mulmuştur.

M) 1964-1966 yıllarında Ankara Radyosu " Günümüz sorunlarımız" saatinde süreli sohbetler yaptığı, " Mutsuz Kadınlar" ve " Vemeli Kadınlar" adlı iki telif süreli programı yayınlanmıştır. Bu husus Ankara Radyosundan sorulabilir.

A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Öğretim Üyesi Sevgi Soysal (Sağuncu)

15 Ekim 1970 tarihli Sevgi Soysal imzalı özgeçmiş

Sevgi Soysal'ın TRT'de çalıştığı dönemde, ihtisas kadrosu oluşturulması sürecinde hazırladığını tahmin ettiğimiz özgeçmişi.

B) Franz Kafka'dan dilimize çevirtiği " Mezar Bekçisi" adlı bir oyun,1966 yılı Kovan Yayınları'nda yayınlanmıştır.Oyunun .lk baskılarından bir örnek ilişi sunulmuştur.

C) Dost yayınları arasında yeni bir hikâye kitabı yayınlamak üzeredir.Bu husu Dost yayınlarının ilişikteki belgesinde belirtilmiştir.

Halen T.R.T. Genel Müdürlüğü,Merkez Program Dairesinde,Program Uzmanı olarak görevlidir.

1_ S. Sabuncu ihtisas kadrosunda mı? İse ne zamandanberi?

2_ İse intibakı yapılmış mı?

İhtisas kadrosunda olup da intibakı yapılmamış ise evrakı ekliği hedir? Yoksa, - - - - intibakı için ilgili dairemiz tekliği yazısının Yön. Kur.' na gönderil

Ek 2

TRT
TÜRKİYE RADYO - TELEVİZYON KURUMU
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

657 sayılı Kanunun 1327 sayılı Kanunla değişik hükümlerine göre 1/11/1970 tarihi itibariyle yapılacak intibak çizelgesi

Sınıfı : PROGRAM ve HABER HİZMETİ

Adı ve soyadı	: SEVGİ [illegible]	İlk defa hizmete girdiği tarih	: 18.10.1965
Doğum yeri ve tarihi	: BAKIRKÖY 30.9.1936	İşgal ettiği Kadronun unvanı	: Gn.Md.Merkez Prog.Dairesi Başk.Program Uzmanı
Askerlik durumu ve süresi	: BAYAN	Aylık veya ücret tutarı	: 1500.- KSN 650
Kurum sicil No.	: 1491	Fiilen yaptığı görev	: Aynı
Emeklilik sicil No.	: 36-162-281	Bu göreve başlama tarihi	: 1.12.1966

Tashihat şekli

Barem içi	( )	Barem dışı	(X)
Yaz	( )	Söz.	( )
İst.	( )		( )
İht.	( )		( )

Öğrenim derecesi

Memuriyete girişte :	Lise
Memur iken bitirdiği Yük. okul :	DTCF
Yük. Ok. bitir. tah. ve sü. :	1966-67 Yaz
Doktorası :	

FİİLEN ALDIĞI			BAREM DERECESİ VEYA EMEKLİLİĞE ESAS ÜCRETİ	
Aylık ücret tutarı	Tazminat ödenek vs.	TOPLAM	Tutarı	Başlama tarihi
975	1000	1975	500	1.1.1970

İNTİBAKTA DEĞERLENDİRMEYE TABİ HİZMETLERİ

HİZMETİN NEVİ	Başlama tarihi	Ayrılma tarihi	Yıl	Ay	Gün	Açıklama
Ek zamlı maddeler uyarınca intibakta ayrıca nazara alınacak süreler						
Teknik ve sağlık hizmetleri sınıflarında ayrıca dikkate alınacak süreler						
Bunlar dışında geçen süre						
Sözleşmeli olarak geçen süre	18.10.1965	1.11.1966	1	-	13	TRT
İşçi statüsünde geçen süre						

İNTİBAK ETTİRİLDİĞİ KADRO VE AYLIK DERECELERİYLE KADEME VE GÖSTERGESİ

	İNTİBAKI				ÖDENECEK AYLIĞA ESAS			Girdiği dereceden artan süre	
	Kadrosuna göre		Emeklilik Mük.						
	Derece	Kademe	Derece	Kademe	Derece	Kademe	Göstergesi	Ay	Gün
1/3/1970 Durumu	3	1	10	2	3	1	650	9	13
1/7/1970 Durumu									
1/11/1970 Durumu	3	1	10	2	3	1	650	10	13
30/11/1970 Durumu	3	1	10	2	3	1	650	11	13

[illegible] nın 657 sayılı Kanunun 1327 sayılı Kanunla değişik hükümlerine göre ve sicil kayıtlarına istinaden tesbit olunan intibakın tasviplerinize arzederim.

OLUR
[illegible] 11/1970

Asıl gibidir.

1970 tarihli intibak çizelgesi.

1983-84 sezonuna ait, Theater der Jugend'de (Gençlik Tiyatrosu) Münih Türk Tiyatrosu tarafından sahnelenen ve Erman Okay'ın yönettiği "Venüslü Kadınlar" oyununun afişi.

Venüslü Kadınların Serüvenleri

Sevgi Soysal'ın TRT'de çalıştığı dönemde yazdığı oyun, makale ve yazılarını bir araya getiriyor. 1965 ila 1971 yılları arasını kapsayan bu dönem, aynı zamanda Soysal'ın 12 Mart'ı izleyen yıllarda yazarlık çizgisini belirleyecek olan siyasi ve feminist hattın da filizlendiği bir süreç. Yazar farklı edebi türlerde kaleme aldığı metinlerinde kadınlık meselesi, geleneklerin toplum üzerindeki baskısı gibi temaları işlerken, dudağının kenarına yerleştirdiği gülümsemeyle okurlarını itiraz etmeye, harekete geçmeye, yenilenmeye davet ediyor. Bir kez daha Sevgi Soysal metinlerinin zamanı aşarak bugüne seslendiğine şahit oluyoruz.

Genç yaşından itibaren Ankara'nın 1960'lardaki canlı edebiyat dünyasının içinde çevirileri ve öyküleriyle yer alan Sevgi Soysal, ilk kitabı *Tutkulu Perçem*'i 1962 yılında yayımladı. 12 Mart'ın ardından uzaklaştırılmasına değin TRT Ankara Radyosu'nda program uzmanı olarak çalıştı. Radyo için yazdığı öyküleri kitaplaştırdığı *Tante Rosa* (1968) farklı üslubuyla edebiyat çevrelerini şaşırttı. Çocukluktan itibaren biçimlenen yönleriyle kadın-erkek ilişkilerini işlediği ilk romanı *Yürümek*'le (1970) TRT Sanat Ödülleri Yarışması Başarı Ödülü'nü kazandı. 1973'te yayımlanan *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti*, 12 Mart ile bastırılmaya çalışılan gençlik hareketi ile Ankara'nın gündelik yaşamını devrilen bir kavağın etrafında kesiştirmesiyle büyük ilgi gördü ve 1974 yılı Orhan Kemal Roman Armağanı'nı kazandı. Adana'da sürgünde bulunan bir kadının gözünden 12 Mart'ı eleştirdiği romanı *Şafak*, 1975'te yayımlandı. Önce *Politika* gazetesinde tefrika olarak yayımlanan cezaevi anıları, *Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu* adıyla kitaplaştırıldı (1976). 1968 ile 1976 yılları arasında yazdığı öykülerini *Barış Adlı Çocuk* (1976) kitabında bir araya getirdi. Bu kitaptaki "Bir Ağaç Gibi" adlı öyküsüne de yansıttığı [illegible]deniyle, son romanı *Hoş Geldin* [illegible]amlayamadan, 22 Kasım 1976'da [illegible]a, *Yeni Ortam* ve *Yenigün* gazetelerinde yazdığı yazılar, *Bakmak* (1977) ve *Türkiye'nin Kalbi, Kabul Günleri* (2014) adlı kitaplarda toplandı. Londra'dayken BBC Türkçe Servisi için yazdığı *Radyo Sohbetleri* yıllar sonra kitaplaştırıldı (2005).

-- 22.03.[illegible]

iletişim

ISBN-13: 978-975-05-2213-0
9 789750 522130